

‘Når jeg blir stor’

*En kvalitativ studie av studenters tanker om
utdanning, voksenlivet og fremtiden*

Silja Margrete Wessman

Masteroppgave

Våren 2022

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Forord

Så satt vi her. Endelig! Jeg har gledet meg til den dagen jeg skulle skrive forord.

I det jeg skulle begi meg ut i denne prosessen, sa Ingrid til meg: ‘Husk Silja, du kan ikke det å skrive en masteroppgave enda - du skal lære det’. Det hadde hun helt rett i, og det er mange som skal ha en takk for at denne oppgaven snart er å finne på bora.no. Den største takken må først og fremst rettes til informantene, som tok seg tid fra sin travle studiehverdag slik at jeg hadde materiale for å kunne fullføre min egen utdanning. Sporty gjort! Jeg er så takknemlig for at dere stolte på meg.

En stor takk skal også rettes til min veileder, Ann Nilsen. Du har gått ‘above and beyond’ din oppgave, og jeg kunne ikke vært mer takknemlig for all tid, støtte og gode løsninger du har kommet med i løpet av året som har gått. Hundre ganger takk!

Videre må jeg takke alle som har gjort hverdagen overkommelig, og ikke minst fin! Dagene på lesesalen i øverste etasje på Sofie Lindstrøms hus har vært mange, men de har heldigvis vært fylt med noen av de beste menneskene Bergen har å by på. Mari, Nicklas, Mathilde, Ørjan, Kristine, Raymond (du må med), Astrid, og Tuva - tenk at jeg har fått dele hverdagen med dere i to år! Jeg må også takke mine foreldre (alle tre) og mine fire søstre; Sofie, Katarina, Elise og Kaja. En oppmerksomhet må ikke minst rettes til mine samboere; Susanna, Ingrid og Kamilla – takk for at hjemmet vårt tåler de beste og de dårligste dagene. Ikke minst, takk Simen, for at du har tatt vare på meg gjennom hele prosessen. Jeg gleder meg til hverdagen skal flyte ut i sommerdager og -kvelder med alle overnevnte. Det er så godt å ha dere i ryggen.

Silja

Bergen, 20. Juni 2022

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	iv
1: Innledning	1
1.1 Bakgrunn og formål	1
1.2 Problemstilling	3
1.3 Oppbyggingen av oppgaven	3
2: Kontekst og litteraturgjennomgang	4
2.1 Livsløpsperspektivet	4
2.1.1 Livsløpsperspektivets fem prinsipper	5
2.1.2 Overganger	5
2.2 Endringer i overgangen til voksenlivet i den vestlige verden	6
2.2.1 De-standardisering eller re-standardisering?	7
2.2.2 Kjønnede Livsløp	8
2.3 Skolegang og Reform	9
2.3.1 Standardisering av den norske skolen: PISA-sjokket og kunnskapsløftet (2006)	9
2.3.2 Linjevalg på videregående	11
2.3.3 Høyere Utdanning	13
2.3.4 Det digitale skiftet	14
2.4 Arbeidsmarkedet	14
2.4.1 Teknologi og pandemi	14
2.4.2 Et kjønnsdelt arbeidsmarked	15
2.5 Kjærlighet og familieplanlegging	15
2.5.1 Dating på nett	16
2.5.2 Endringer i fertilitetsmønstre	17
2.6 Oppsummering	18
3: Metodologisk Tilnærming	20
3.1 Tidlig prosess: En problemstilling vokser frem	20
3.2 Datainnsamling	21
3.2.1 Strategisk Utvalg	21
3.2.2 Rekruttering	21
3.2.3 Biografiske intervjuer	22
3.2.4 Transkribering	23
3.3 Presentasjon av informanter	23
3.4 Analytisk Rammeverk – Grounded Theory & Sensitiverende Begrep	25
3.5 Analyseprosessen	26
3.5.1 Analytiske Dimensjoner	26
3.6 Generalisering & Overføringsverdi	27
3.7 Forskningsetiske refleksjoner	28
4: Analysekapittel I, Utdanning, Arbeid og Ambisjon	30
4.1 Studiespesialiserende på videregående: uaktuelt med yrkesfag	31
4.1.2 Veien mot høyere utdanning	32
4.2 Utdanningsvalg: Ikke-profesjonsstudenter	33
4.2.1 Mannlige ikke-profesjonsstudenter: venners innflytelse på egen utdanning	33
4.2.2 Kvinnelige ikke-profesjonsstudenter: Ambivalens, 'passion' og mestring	39

4.3 Utdanningsvalg: Profesjonsstudenter	41
4.3.1 Mannlig profesjonsstudent: Selvstendige valg	42
4.3.2 Kvinnelige Profesjonsstudenter	43
4.4 Utdanningsvalg oppsummert: 'Kunne sikkert gjort noe annet'	47
4.5 Mot den fremtidige arbeidsplassen	47
4.5.1 Forskjeller mellom profesjon og ikke-profesjon	48
4.5.2 Økonomi og boligmarked	51
5: Analysekapittel II, Kjærlighet og Familiestiftelse	54
5.1 'Jeg har det fint alene, altså'	54
5.2 Kjærlighet som underholdning	57
5.2.2 Mannlige informanter: 'Tinder er ikke for meg'	60
5.2.3 'Herregud, jeg kan jo ikke ende opp alene heller'	62
5.3 Kjønnforskjeller i tanker om barn og familieplanlegging	62
5.3.1 Unge menns tanker om familieplanlegging	63
5.3.2 Unge kvinners tanker om familieplanlegging	64
5.4 Oppsummering	68
6: Analysekapittel III, Lang fremtid, drømmer og bekymringer	69
6.1 Bekymringer	69
6.1.1 Hvilken fremtid?	70
6.1.2 Helse	71
6.1.3 Alene eller på kompromiss	72
6.1.4 Glir forbi	73
6.2 Drømmer og forventinger	74
6.2.1 'Drømmen' om det alminnelige	75
6.2.2 Se verden	76
6.3 Oppsummering	79
7. Avslutning	80
7.1 Videre forskning	83
Litteraturliste	84
Vedlegg 1: Intervjuguide	89
Vedlegg 2: Informasjonsskriv	90

Sammendrag

Overgangen til voksenlivet er hyppig studert innenfor livsløpssosiologien. I senere år har det blitt argumentert for at overgangen har blitt de-standardisert, som følge av at de 'store' overgangene til arbeid- og familieliv skjer på et senere tidspunkt. Noen mener at dette er på grunn av en voksende individualisering i samfunnet, og at individet står friere til å identifisere seg selv (Giddens, 1969). Individualiseringstenen hviker bort innflytelsen av struktur, og foreslår at individet er mindre avhengig av ytre betingelser. Livsløpssosiologien argumenterer på den andre siden for at strukturer (som kjønn eller sosial klasse) fortsatt setter føringer for individers livsløp, og at det heller er *idealene* for voksenlivet som har endret seg.

Gjennom ti biografiske intervjuer med single middelklasse- studenter som har blitt voksne på *noen*¹ måter, har denne oppgaven forsøkt å analysere hvordan de forholder seg til sin individuelle fremtid og 'voksenlivet'. Informantene ble også invitert til å reflektere over eget liv så langt, spesielt med tanke på valg av utdanning, og hvordan de har havnet der de er i dag. Kjønn og utdanningstype har blitt brukt som analytiske dimensjoner, og analysen er delt inn i tre: utdanning, arbeid og ambisjon (I), kjærlighet og familiestiftelse (II) og fremtid, drømmer og bekymringer (III). Oppgaven er inspirert av livsløpstradisjonen, men har hatt en *grounded* tilnærming for å forsøke å opprettholde teoretisk sensitivitet. Det har blitt lagt mye vekt på kontekstualisering av materialet.

Å fullføre en utdanning og tre inn i arbeidslivet er en av de sosiale markørene for voksenlivet. Veien til høyere utdanning er definert av linjevalg på videregående. Svært få av informantene hadde tanker om hva de ville 'bli' når de valgte seg inn på en studiespesialiserende linje. For mange av de mannlige ikke-profesjonsstudentene var valget påvirket av venners valg. Kvinnene i studien, og spesielt profesjonsstudentene, legger mer vekt på at deres valg av både linje på videregående og høyere utdanning var selvstendige valg. Det de fleste informantene har til felles, er at de enten har prøvd flere ulike studier, eller tviler på om studiet de har valgt er det rette for dem. Studien finner ikke store kjønnsforskjeller i tanker om fremtidig jobb, men heller en forskjell mellom utdanningstype. Ikke-profesjonsstudentene uttrykker en større usikkerhet for den fremtidige jobben enn profesjonsstudentene.

¹ De har flyttet hjemmefra, er i gang med en utdanning og er stort sett økonomisk uavhengige.

Informantenes jakt på kjærligheten er i stor grad preget av teknologi, og spesielt under koronapandemien. Kvinnene i studien finner underholdningsverdi i datingappene, men det kommer med en bismak både med tanke på eget selvbilde og bekymringer for hvordan de forholder seg til kjærligheten generelt. Mennene i studien opplever datingappene som bortkastet tid, og deler kvinnenens bekymringer. Idealet om å ha det fint alene står sterkt blant informantene, og mange vil understreke at de ikke *trenger* en partner på nåværende tidspunkt. Det aller viktigste er å leve livet for seg selv, og mange uttrykker at de er redde for å bli 'codependent'. Det er likevel ingen som vil ende opp alene i det lange løp. Studien finner kjønnsforskjeller i tanker om familiestiftelse. Alle kvinnene er usikre på om de vil få barn, og reflekterer mer rundt temaet på en annen måte enn mennene. De mannlige informantene er alle klare på at de ønsker seg barn i fremtiden, og deler ikke kvinnenens kritiske blikk.

I de to første analysekapitlene fikk utvalget bestemte temaer å forholde seg til. I det siste analysekapittelet ser jeg på hvordan de forholder seg til fremtiden generelt og til den den 'lange' fremtiden; hvordan de tenker livet ser ut om ti år, hva de bekymrer seg for og hva de drømmer om. Jo lengre unna fremtiden er, jo vanskeligere er det kanskje også å se den for seg. Refleksjonene til utvalget er ganske generelle, og det er ikke store variasjoner om hvordan de tenker at fremtiden skal se ut. Det er ikke mange som ønsker å havne for langt unna 'standardfortellingen', og det er en klar konsensus om hva et voksent liv består av blant informantene selv om overgangen har blitt forskjøvet.

1: Innledning

1.1 Bakgrunn og formål

En forståelse av *tid* har alltid vært viktig for samfunnsforskningen (Mills, 1959; Elias, 1987; Nowotny, 1994; Adam, 1990). Som individer, forholder vi oss til tid på både et historisk og et biografisk nivå. Nowotny (1994) skrev at den sosiale og historiske tiden *bor* i oss, og at vi blir produkter av den. Den setter institusjonelle og strukturelle betingelser. På et biografisk nivå, beveger individet seg gjennom mange livsfaser, overganger og rollebytter i løpet av et liv. Mills (1959) skrev at vi måtte forstå den historiske konteksten for å kunne studere en individuell livsbane, og forstå individet for å kunne forstå den historiske konteksten. Forstår du ikke den ene, forstår du heller ikke den andre.

Overgangen til voksenlivet er hyppig studert innenfor livsløpssosiologien. Historisk sett var voksenlivet lenge definert av biologiske markører, og man ble voksen i det man kom i puberteten (Settersten, Ottusch & Schneider, 2015). I dag blir puberteten heller regnet som overgangen fra barn til ungdom, og det er vanskeligere å gi klare 'kriterier' for voksenlivet i form av et aldersspenn eller biologiske kjennetegn (Blatterer, 2007). Overgangen blir heller forbundet med sosiale markører og 'idealer', som å fullføre en utdanning, tre inn i arbeidsmarkedet, forlate familiehemmet, gifte seg og å få barn (ibid). Hva det vil si 'å bli voksen' i dag, er like diskutert i hverdagslig språk som i sosiologiske diskusjoner, ifølge Nilsen (2021):

«Ideas about adulthood say something about overall ideals in a given society; what values and practices are held in regard; ideas about personhood and citizenship, and what aims are deemed worthy of striving for, for individuals and for society» (Nilsen, 2021, s. 124)

I nyere tid har det blitt argumentert for at overgangen til voksenlivet har blitt de-standardisert, som følge av at de 'store' overgangene til arbeid- og familieliv skjer på et senere tidspunkt. Noen mener at dette er på grunn av en voksende individualisering i samfunnet, og følger Giddens (1969) sin idé om at individet står friere til å identifisere seg selv. Denne teorien hviler bort innflytelsen av struktur, og mener at det moderne selvet er mindre avhengig av ytre betingelser, som kjønn og klasse. Livsløpssosiologien argumenterer for at strukturer

fortsatt er førende for individers livsløp, og at det heller er idealene for voksenlivet som har endret seg.

Idealene for voksenlivet er i stor grad preget av konteksten vi befinner oss i. Å forstå overgangen til voksenlivet, innebærer derfor i stor grad å forstå konteksten hvor overgangen utspiller seg. Kontekst gir oss muligheten til å slå en bro mellom mikro og makro-gapet i sosiologien, og demonstrerer hvordan agens og struktur er sammenkoblet (Brannen & Nilsen, 2011, s. 604). Strukturene rundt oss er med på å sette føringer for individuelle liv:

«Structured or institutionalized pathways establish a context in which people make choices, plans, and initiatives regarding their lives – they construct their lives within the constraints of established pathways in a culture, organization, or community» (Elder et al., 2003, s. 15).

I dag tar unge mennesker i Norge oftere høyere og lengere utdanning, og overgangene til arbeidsliv og familieliv blir derfor ofte forskjøvet.

I denne oppgaven har jeg intervjuet single middelklasse-studenter ved universiteter og høyskoler, som har blitt 'voksne' på *noen* måter. De lever sine egne liv utenfor familiehjemmet, er i gang med en utdanning og er stort sett ansvarlige for sin økonomiske situasjon. De har likevel ikke 'fullført' overgangen, og har hverken begynt i full jobb, gått inn i et langvarig partnerskap eller stiftet familie. I denne studien forsøker jeg å se på hvordan de tenker rundt de store overgangene de snart står ovenfor. Hvordan de forholder seg til voksenlivet, handler også om hvordan de forholder seg til fremtiden generelt. Det er nåtiden som brukes til å tolke deres tanker om voksenlivet og fremtiden. Disse tankene kan si noe om deres nåværende situasjon som en del av den sosiale, strukturelle og historiske konteksten de befinner seg i (Mills, 1959).

Oppgaven gjør en case-analyse, og sammenligner på tvers av kjønn og utdanningstype. Jeg forholder meg til et 'case' som et tilfelle av noe som er større enn seg selv (Ragin, 1992). Informantene blir på denne måten en case av en kvinnelig profesjonsstudent, en mannlig profesjonsstudent, en kvinnelig ikke-profesjonsstudent eller en mannlig ikke-profesjonsstudent. På denne måten fungerer informantene som 'vinduer' til å studere den sosiale verdenen de befinner seg i (Silverman, 2020).

1.2 Problemstilling

Studiens overordnede problemstilling er følgende: *Hvordan ser 'voksenlivet' og fremtiden ut i øynene til middelklasse-studenter? Er det variasjoner mellom kjønn, og mellom de som går profesjon og ikke-profesjon studie?*

Problemstillingen vil bli forsøkt besvart ved hjelp av tre under-spørsmål:

- a) Hvordan tenker de rundt eget valg av utdanning og fremtidig arbeid?
- b) Hvordan tenker de rundt kjærligheten og fremtidig familietiftelse?
- c) Hvordan forholder de seg til den mer 'abstrakte' fremtiden? Hva bekymrer de seg for, og hva drømmer de om?

1.3 Oppbyggingen av oppgaven

Med tanke på forskningsdesignet, er kontekst helt essensielt. Oppgaven begynner derfor med å presentere et kontekst-kapittel (*kapittel 2*), supplert med litt tidligere forskning innenfor feltet. Her gjør jeg greie for studiens sosiologiske og samfunnsmessige relevans, og forsøker å plassere utvalget inn i en kontekst.

I *kapittel 3* presenteres metode- og forskningsdesign, som setter linjene for hvordan analysen vil foregå. Jeg har tatt inspirasjon fra Glaser & Strauss (1967) sine tanker om en *grounded theory*, og gjennomført biografiske intervjuer med ti middelklasse-studenter i håp om å gjennomføre en type komparativ case-analyse.

Analysekapitlene er delt inn i tre. I *kapittel 4* ser jeg på hvordan utvalget har tenkt rundt valg av studie, hvordan de forholder seg til den fremtidige arbeidsplassen, samt deres ambisjoner og tanker om hvordan arbeidslivet skal se ut. *Kapittel 5* tar for seg utvalgets tanker om kjærligheten, det å skulle finne seg en langvarig partner og tanker om fremtidige sam- og familieliv. I det siste analysekapittelet, *kapittel 6*, ser jeg på materialet med en litt større linse. Her ser jeg på hvordan utvalget forholder seg til den litt lengre og abstrakte fremtiden, hva de bekymrer seg for og hva de drømmer om.

Oppgaven avsluttes i *kapittel 7*, med en oppsummering av studiens funn og noen forslag til videre forskning.

2: Kontekst og litteraturgjennomgang

Enhver case-studie trenger kontekst og noen kriterier for utvalgsprosessen. Disse kriteriene har blitt inspirert av livsløpsperspektivet og tidligere studier, hvorav kjønn og utdanningstype har blitt valgt som analytiske dimensjoner. Dette kontekstkapittelet vil ta for seg de sosiologiske diskusjonene og teoriene som har inspirert oppgaven, samt forsøke å plassere informantene inn i en kontekst. Det er ved hjelp av kontekst vi kan dra linjer mellom aktør og struktur (Brannen & Nilsen, 2011); mellom biografi og historie. Både metode- og temavalg i denne studien er sterkt knyttet til et kontekstuelt livsløpsperspektiv, og tankene til Mills (1959) om en 'historie-biografi'-dynamikk. Jeg vil derfor begynne med en redegjørelse om hvordan dette perspektivet inspirerte oppgaven og den ferdige problemstillingen.

2.1 Livsløpsperspektivet

C. Wright Mills (1959) mente at liv måtte fortolkes i forhold til konteksten hvor livene leves. Han sendte ut et kall for et forskningsfelt som kunne omfatte: «*the study of biography, of history, and of the problems of their intersection within social structure*» (1959, s. 149). Han kalte det ikke nødvendigvis et livsløpsperspektiv, men mange livsløps sosiologer har blitt inspirert av hans tanker om en 'history-biography'-dynamikk. Blant dem er Elder, Johnson & Crosnoe (2003), som forsøkte å etablere livsløpsperspektivet som en teoretisk retning innenfor samfunnsforskningen:

*«We view the life course as consisting of age-graded patterns that are embedded in social institutions and history. This view is grounded in a **contextualist perspective** and emphasizes the implications of social pathways in historical time and place for human development and aging (Elder, Johnson og Crosnoe 2003, s. 4).*

Konteksten hvor liv leves er i stadig endring, både med tanke på historisk tid og biografi (Elder et al., 2003, s. 7). Den historiske tiden vi lever i er med på å sette rammene til et liv, i form av strukturelle betingelser og normer. Samtidig går individer gjennom *overganger*, og har mange ulike roller i løpet av et liv. Disse overgangene er hyppig studert i livsløpsforskningen, og er også noe av inspirasjonen til dette studiet², i og med at utvalget befinner seg et sted midt imellom to livsfaser.

² Mer om overganger i 2.1.2

2.1.1 Livsløpsperspektivets fem prinsipper

Elder et al. (2003) sin artikkel, *The Emergence and Development of Life Course Theory*, er en klassiker og et oppslagsverk for de som interesserer seg for livsløpsforskning. Her skriver de om livsløpsforskningens fem prinsipper. Det første prinsippet, *the principle of life-span development*, argumenterer for at vi må se på utviklingsprosesser med et langtidsperspektiv, og legger ekstra vekt på at denne utviklingen ikke er over når man har blitt 'voksen'. Også voksne opplever livsendringer som har stor innflytelse på livsløpet. Det andre prinsippet, *The Principle of Agency*, inviterer oss til å se innflytelsen til aktøren. Selv om vi blir påvirket av alt rundt oss; både institusjoner, strukturer, tid og andre mennesker, gjør vi som individer våre egne avgjørelser innenfor mulighetene som blir gjort tilgjengelige for oss. *The Principle of Time And Place* forklarer hvordan både individer og fulle fødselskohorter blir født inn i en historisk kontekst på et spesifikt sted. Som Nowotny (1994) skrev bli vi produkter av den sosiale tiden vi befinner oss i, og dens betingelser. Stedet vi befinner oss har også en stor innvirkning på våre individuelle livsløp, og hva det vil si å bli voksen i Norge blir sett på som en veldig spesifikk type livsbane³. *The Principle of Timing* handler om hvordan store eventer påvirker oss på ulik måte avhengig av *når* i livet de inntreffer. For eksempel kan det å bli forelder oppleves ganske ulikt når man er 17, kontra når man er 32. Det siste prinsippet, *The Principle of Linked Lives*, argumenterer for at liv leves gjensidige avhengige av hverandre. Et individs liv blir også påvirket hvordan større sosiale endringer påvirker andre.

Disse fem prinsippene utgjør de grunnleggende tankene bak livsløpsperspektivet. Alle er relevante for å forstå hvordan utvalget står i overgangen de befinner seg i nå, og hvordan de forholder seg til både fremtid og fortid.

2.1.2 Overganger

I løpet av et liv skal et individ gjennom mange ulike overganger; både i form av livsfaser og roller. Elder et al. (2003, s. 8) argumenterer for at individers livsløp og -baner blir formet etter normative mønstre, og at det er de strukturelle og institusjonelle betingelsene i samfunnet som definerer hva som regnes som normativt. 'Normative' overganger referer til livsendringer som finner sted innenfor sosialt konstruerte tidstabeller:

³ Dette redegjøres for i dette kapitlet; se for eksempel 2.3.

«The concept of transitions defines the movements of individuals and families over their life course within socially constructed time-tables» (Hareven & Masaoka, 1988, s. 272).

En overgang regnes som normativ hvis den oppleves av store deler av en befolkning, og når samfunnet legger opp til at det er slik overgangen skal se ut (Hareven et al., 1988, s. 272). Hva som regnes som normativt endrer seg med tiden og i takt med samfunnet. Det som ble regnet som en normativ overgang for tjuve år siden, regnes kanskje ikke som en normativ overgang i dag. I diskusjonen om normative overganger, presenterer Elder et al. (2003) idéen om *timing* som ble nevnt ovenfor, og hvordan de samme handlingene påvirker individer på forskjellige måter avhengig av *når*⁴ i livet de inntreffer.

2.2 Endringer i overgangen til voksenlivet i den vestlige verden

Livsløpssosiologien studerer de ulike fasene og overgangene i livet. Noen av fasene er det lettere å sette merkelapper på, i og med at de er definert i form av et spesifikt aldersspenn eller klare, biologiske retningslinjer (Hareven, 1967, s. 16). Det å bli voksen er det vanskeligere å sette klare kriterier for. Markører for 'å være voksen' varierer betydelig på tvers av kulturer, historiske perioder og mellom klasser (Hareven, 1967, s. 16). Forestillinger om voksenlivet er også kjønnete (Nilsen, 2021, s. 124). Hva det vil si å bli 'voksen', er like til stede i det hverdagslige språket som i sosiologiske diskusjoner, ifølge Nilsen (2021). Blatterer (2007) skriver at vi har klare forestillinger om hva et voksent liv innebærer, men ikke nødvendigvis når det starter:

«In everyday life too, adulthood is no mystery; it is the taken-for-granted middle period of the life course (...): working nine to five and beyond, dinner parties, jury duty and voting, marriages, mortgages and children, the family sedan (...). At the same time, there is considerable confusion concerning adulthood, particularly as an idea that normatively frames individuals' practices. (...) modern societies do not provide definite answers as to when adulthood begins» (Blatterer, 2007, s. 773).

⁴ Et eksempel kan være Harley og Mortimer (2000, sitert i Elder et al., 2003), som studerte overgangen til voksenlivet og fant at for tidligere overganger til 'voksenstatus' (som for eksempel å bli forelder eller å flytte hjemmefra) har skadelige effekter for unge menneskers mentale helse.

Tradisjonelt sett har voksenlivet blitt beskrevet som en serie av overganger; som å flytte ut av familiehjemmet, fullføre en utdanning, tre inn i arbeidsmarkedet, finne en partner og å få barn (Elder 1985; Buchmann & Kriesi, 2011). Overgangen har blitt sett på som 'ferdig' når et individ har opplevd alle overgangene (Buchmann & Kriesi, 2011, s. 482). I de siste tiårene har mye endret seg i denne overgangsfasen. Felles for mange land er at *timing*en til de store overgangene som blir forbundet med voksenlivet har blitt forskjøvet. Unge voksne både flytter ut, gifter seg og får barn på et senere tidspunkt enn de gjorde før. 'Mellomfasen' mellom det å være ungdom og det å være voksen har på mange måter blitt strekt ut, og unge mennesker bruker mer tid på selvutforskning, både med tanke på identitet og livsstil (Buchmann & Kriesi, 2011).

2.2.1 De-standardisering eller re-standardisering?

I et forsøk på å forklare hvorfor overgangen til voksenlivet har endret seg, har mange teoretikere lagt vekt på individualisering og de-standardisering. Individualiseringstenen foreslår at det moderne selvet er mindre avhengig av ytre betingelser, og at individet derfor står friere til å identifisere seg selv (Giddens, 1992). Det som en gang var med på å skape en forutbestemt identitet (som for eksempel sosial klasse og kjønn), er ikke lenger like førende, ifølge Giddens. I motsetning til et livsløpsperspektiv, hvisker individualiseringstenen bort betydningen av struktur i aktør-struktur-dynamikken. Individualiseringstenen påstår derfor at det moderne selvet selv står ansvarlig for å skape sitt eget narrativ, og sin egen identitet. Andre mener at dette blir en for enkel løsning for å forklare hvorfor overgangen ser så annerledes ut. Brannen & Nilsen (2005) argumenterer for at individualiseringstenen overser betydningen av tid og sted, og resulterer i en teori som på mange måter overser betydningen av struktur i dynamikken mellom aktør og struktur (s. 413). De skriver at teorien er kontekstløs, fordi den overser faktorer som fortsatt er førende for et livsløp.

Mills (1959, sitert i Brannen & Nilsen, 2005) skrev at individer har vanskelig for å dra linjer mellom deres egne liv og strukturene som former dem. Aaltonen (2016) foreslår at unge mennesker i dag har en tendens til å uttrykke seg med en 'individualized rhetoric' (s. 2); de overestimerer sin egen agens mot strukturene rundt. I Vogt (2018) sin komparative kohortstudie om veien fra skole til arbeidsliv for menn med yrkesfagutdanning demonstrerte han hvordan to kohorter (f. 1948-53 og 1978-79) reflekterte over overgangen med svært forskjellige ordforråd. Den yngre kohorten så på overgangen som et resultat av egen selvutforskning i de mulighetene som lå tilgjengelige (s. 19), imens den eldre kohorten

reflekterte over overgangen som noe 'innebygd' i prosessen til å bli fagarbeidere. Med andre ord så den yngre kohorten større betydningen av egne valg. Står unge mennesker friere til å definere sitt eget liv, eller er det heller den indre monologen som har endret seg? Brannen & Nilsen (2005) foreslår:

«Young people do not suggest that family and the state press heavily upon them. Nonetheless these agents regulate their lives, and remind us that not only agency side needs consideration. Silence about the structural side of the dynamic does not mean it is unimportant in people's lives» (Brannen & Nilsen, 2005, s. 418).

Vi trenger kontekst for å studere en livsbane (Mills, 1959). Livsløpsperspektivet forsøker å se hvordan individuelle liv fortsatt blir påvirket av institusjonelle betingelser og strukturer, og argumenterer for at faktorer som kjønn og sosial klasse fortsatt er svært definerende for et livsløp (Brannen & Nilsen, 2005). En av institusjonene som er med på å sette rammene til et liv, er utdanningssystemet. Det setter rammene for hva vi skal lære, når vi skal lære det, og hvilke veier og linjer vi kan velge (Mayer, 2004). Det både definerer og regulerer utdanningsmuligheter og -karrierer gjennom en 'age-graded' og tidsplanlagt sekvens av emner, skolelinjer og skoletyper (Mayer, 2004). Overgangen til voksenlivet har endret seg, men det har også normene for utdanning. Samfunnet legger opp til at unge mennesker skal ta lengre, høyere utdanning (Brannen & Nilsen, 2005). Høyere utdanning tar tid⁵, og overgangen til arbeidsliv og familieliv blir derfor ofte forflyttet.

2.2.2 Kjønnede Livsløp

Selv om kjønn ikke er like definerende som det en gang var, er kjønn fortsatt førende for mulighetsstrukturer i de fleste samfunn (Brannen & Nilsen, 2005). I Norge er både arbeidsmarkedet og utdanning fortsatt kjønnede (Andresen & Keute, 2021). I kontekstualiseringen som følger, vil jeg se både på hvordan kjønn spiller i overgangen til voksenlivet; både med tanke på utdanning, arbeidsmarked og fertilitet.

⁵ Skal du ha en bachelorgrad må du sette av tre år, og skal du i tillegg ta en master eller gå et profesjonsstudium må du påberegne minst fem. Skal du spesialisere deg etter endt profesjonsstudier, må du påberegne enda noen år.

2.3 Skolegang og Reform

For å kunne si noe om hvordan informantene forholder seg til det fremtidige 'voksenlivet', må de plasseres inn i en kontekst. Overgangen fra å være ungdom til å bli voksen i en velferdsstat sees på som en veldig spesifikk type livsbane (Lorentzen, Bäckman, Ilmakunnas & Kaupinnen, 2018). Unge middelklassestudenter i Norge har som oftest både tilgang på tid og økonomiske midler til å utforske ulike muligheter i 20-årene. Å ta høyere utdanning har blitt den nye normen, og ved hjelp av midler som blant annet lånekassen, skal høyere utdanning være tilgjengelig for alle.

Utvalget i denne studien er unge middelklassestudenter ved Universitetet i Bergen og Høgskolen på Vestlandet (HVL). De er født mellom 1992-1999, og har fullført ti års grunnskole i tillegg til studiespesialiserende linje på videregående. Informantene begynte på barneskolen da de var seks år gamle. Det vil si et sted mellom 1998 og 2005, og ble ferdig med grunnskolen et sted mellom 2008 og 2015. Den videregående utdannelsen ble fullført mellom 2011 og 2018. Det som følger, er et forsøk på å formidle hvordan de forskjellige institusjonene så ut da utvalget bevegde seg gjennom dem. For å få et referansepunkt, tar jeg utgangspunkt i de som ble født i 1996. De begynte på skolen i 2002, og var ferdig med grunnskolen i 2012. I årene de har gått på skolen har utdanningssystemet gjennomgått mange endringer, og *standardisering* har stått høyt på listen. For å få et innblikk i livet de har levd så langt vil jeg begynne med å diskutere hvordan skolesystemet har sett ut i det de har beveget seg gjennom det.

2.3.1 Standardisering av den norske skolen: PISA-sjokket og kunnskapsløftet (2006)

I 2000 ble PISA⁶-testen gjennomført for første gang i Norge, og har siden den gang blitt gjennomført hvert tredje år (Udir, 2022). PISA-testene ble utviklet av OECD⁷, og den første testen ble gjennomført i 41 land ^{8,9} (OECD, 2022). Testen skal måle 15-åringers grunnleggende kompetanse i lesing, matematikk og naturfag, og brukes til å måle de

⁶ Programme for International Student Assessment

⁷ Organisation for Economic Co-operation and Development.

⁸ For en komplett oversikt, se:

<https://www.oecd.org/education/school/programme-for-international-student-assessment-pisa/programme-for-international-student-assessment-pisa-2000-list-of-participating-countries-economies.htm>

⁹ I 2022 deltok hele 84 land i testen (ibid).

deltakende landene opp mot hverandre (ibid)¹⁰. Utviklerne av PISA påstår at resultatene skal kunne si noe om «hvor godt skolesystemet i de ulike landene forbereder elevene til videre studier, yrkesliv og en aktiv deltakelse i samfunnet» (Udir, 2022)¹¹. PISA blir av mange oppfattet som en «internasjonal gullstandard for skolens totale kvalitet og for landets framtid» (Sjøberg, 2015), men er også svært omdiskutert. Testene er anonyme, og «elevene får aldri diskutert eller gjennomgått oppgavene, verken elevene eller lærerne får vite resultatet og testen teller ikke, verken for elever, lærer, klasse eller skole» (Sjøberg, 2015). PISA er i all hovedsak et instrument for å måle land opp imot hverandre, og ikke et instrument for å evaluere den enkeltes elevs ståsted. Testen tar ikke utgangspunkt i landenes læreplaner eller mål – men ‘likevel presenteres og forstås et lands PISA-skåre som et samlet mål for skolens kvalitet» (Sjøberg, 2015).¹²

Etter de første testene ble gjennomført tidlig på 2000-tallet, fikk Norge et ‘PISA-sjokk’ da resultatene i alle de grunnleggende testene var lavere enn forventet (Krumsvik & Säljö, 2013, s. 237). Resultatene la grunn for en diskusjon rundt kvaliteten av norsk grunnskoleopplæring (ibid, s. 238).¹³ PISA-resultatene og evalueringen av 1997-reformen¹⁴ var starten av et større fokus på testing og kartlegging av norske elever. Kallet for et større mål rundt opplæring og oppfølging av norske elever endte med at *kunnskapsløftet*¹⁵ ble lansert i 2006 (UDIR). Kunnskapsløftet skulle legge økt vekt på læring og sikre tilpasset opplæring, slik at elevene skulle få de beste forutsetninger i møte med ‘kunnskapssamfunnet’ (ibid). Dette innebar blant annet nye læreplaner med tydelige mål for hva elevene skulle kunne, økt timetall i grunnskolen, opptakskrav til lærerutdanningen og storsatsing på kompetanseutvikling for

¹⁰Alle de tre fagområdene er med i hver test, men de bytter på å være hovedområde. I år 2000 var det lesing, i 2003 var det matematikk og i 2006 var hovedområdet naturfag, Problemløsning var også med som et eget fagområde i 2003 og 2012 (Sjøberg, 2015).

¹¹ Oppgavene er identiske for alle landene som deltar og varer i 2.5 time (Sjøberg, 2015). PISA påstår at disse 2.5 timene er nok for å kunne evaluere hvor godt elevene er forberedt på å møte fremtidens utfordringer (ibid).

¹² Det er mye diskutert om testen er pålitelig. Sjøberg (2015) skrev at om testen skal regnes som pålitelig, må det være forutsatt at alle elever i de deltagende landene har motivasjon til å yte sitt beste. Data fra PISA viser derimot at motivasjonen for å yte sitt beste på en slik test varierer mellom kulturer og land. Undersøkelser utført av PISA selv viser at om testen hadde vært noe som ‘teller’, ville mange land ha prestert bedre. Både Norge og Sverige er blant landene som scorer dårligst på motivasjon (ibid).

¹³ Utdanningsforbundet uttrykte den gang at de var usikre på om de var enige i at testen var pålitelig på grunn av de svært dårlige resultatene til Norge (ibid, s. 239). Dette endret seg imidlertid da Norge viste bedre resultater i både 2003 og 2006 (ibid).

¹⁴ Evaluering fra den seneste skolereformen fra 1997 viste en svak vurderingskultur i norsk skole, og at norske lærere ikke satt klare mål for undervisningen (Klette, 2003; Haug, 2004; Hertzberg, 2003, sitert i Krumsvik & Säljö, 2013, s. 238).

¹⁵ Reformen gjaldt både grunnskole og videregående opplæring, og var bygget på at norske elever kom dårlig ut i internasjonale tester (PISA) i grunnleggende ferdigheter som lesing, skriving og regning (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005).

skoleledere og lærere (ibid). I et forsøk på å gjøre det enklere for norske lærere å tilpasse undervisningen for den enkelte elev blir *nasjonale prøver*¹⁶ innført som et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem under kunnskapsløftet (ibid)¹⁷.

Kunnskapsløftet la vekt på at den norske skolen skulle være en inkluderende skole med plass for alle; men har den blitt det? Gardå (2018, s. 2) skriver: «testene følger et rammeverk som er utviklet av internasjonale eksperter som bestemmer hvilke mål for ferdigheter og kompetanser som ansees for å være de viktigste for elevens liv som deltagere av samfunnet, for egen fritid, og videre studier og arbeidsliv». Problemet med dette er mangfoldet som finnes blant elevmassene, og at ikke alle vil score like godt på slike standardiserte tester (Gardå, 2018). Den norske skolen skulle bli et sted for hver enkelt elev – samtidig som den innfører klare standarder for hva en god elev er. ‘Alle’ skulle oppnå gode resultater i det samme system, ved å skille ut de som trengte ekstra oppfølging.

Dette bryter noe med undervisningstradisjonene i Norge. De skandinaviske landene har lenge bygget på en dannelsesfilosofisk didaktikk, hvor målet har vært å gi elevene en helhetlig utvikling gjennom læringen på skolen (Gardå, 2018). Her lå fokuset på en fellesskapsundervisning som skulle forsøke å gi alle de ulike typene av elever mening i læringen. I standardiseringen av skolen har fellesskapsundervisningen blitt nedprioritert, og individualisert undervisning har blitt innvilget i et forsøk på å få alle typer elever til å oppnå gode resultater på de ulike testene (Gardå, 2018).

2.3.2 *Linjevalg på videregående*

Etter ti års grunnskole som har sett nokså lik ut for alle, må norske elever ta et veivalg: hvilken linje skal de gå på videregående? I et forsøk på å få unge mennesker til å reflektere mer over valget av videregående utdanning, innførte regjeringen ‘utdannelsesvalg’ som obligatorisk fag på ungdomsskolen i 2008 (Lødding & Holen, 2012). Her var målet å gi elevene en så bred forståelse av hvilke muligheter som er tilgjengelige for dem, og på denne

¹⁶ I motsetning til PISA-testen handler nasjonale prøver om å tilrettelegge for den enkelte elev. De individuelle resultatene blir gjort tilgjengelige for både lærere, rektor og ofte blir også foreldre innblandet i diskusjon av resultatene gjennom foreldresamtaler (UDIR).

¹⁷ Prøvene blir gjennomført i lesing, skriving, matematikk og engelsk og gjennomføres i 5., 8. og 9. klasse (UDIR).

måten gjøre elevene mer bevisste på egne utdanning- og yrkesvalg (UDIR, 2015). Faget ville også prøve å gi innsikt til arbeidsmarkedet, og hvordan det er i stadig endring.

I 2012, da 96-kohorten skulle velge linje på videregående så valgmulighetene slik ut: Overordnet kunne man gå to veier; en studieforbereende, eller en yrkesfaglig¹⁸. Hele utvalget i denne studien har gått en studiespesialiserende linje¹⁹, og har fått studiekompetanse til å søke høyere utdanning²⁰. Av de 190.515 elevene som gikk på videregående i hele Norge i skoleåret 2012-2013, gikk ca 59.9% på en studieforbereende linje (UDIR, 2022). Disse tallene er stedsbestemte, og varierer hvis man zoomer inn på spesifikke landsdeler, kommuner og byer.

Karaktersnittet fra videregående er avgjørende i opptak til høyere utdanning. I motsetning til mange andre europeiske land, søker norske elever kun med karaktersnittet som avgjørende faktor. Antallet private videregående skoler hvor elevene får muligheten til å ta opp fag, har derfor økt betraktelig de siste årene. Mange lover ‘karakter-garanti²¹’ og tett undervisning. For å komme inn på de høyt profilerte profesjonsutdannelsene (som f.eks. medisin eller psykologi), betaler mange studenter i dyre dommer for å ta opp fag fra videregående²². Mange benytter seg av denne muligheten, og noen bruker flere år på å forbedre karaktersnittet fra videregående for å komme inn på ‘drømmestudiet’.

¹⁸ Valgte man en yrkesfaglig linje, kunne man ta et år med påbygg for å få studiekompetanse (ibid).

¹⁹ Vg1 ser nokså lik ut for alle, med unntak av at man må gjøre et valg mellom p-matte eller t-matte. I vg2 må man velge om man skal gå ‘språk, samfunnsfag og økonomi’, ‘real-fag’ eller ‘IB’. Vg2 består av 420 timer med fellesfag, og 420 timer med programfag. Om du velger realfag må du ha minst to programfag fra realfag. Disse må du videreføre i Vg3. Det samme gjelder om du velger språk, samfunnsfag og økonomi. Velger du programfag i fremmedspråk eller realfag gir dette tilleggspoeng når du skal søke opptak til høyere utdanning (vilbli.no, 2022). IB-linjen ser litt annerledes ut. For det første foregår all undervisning, med unntak av morsmål, på engelsk. Her må du velge 1 fag fra 6 ulike faggrupper: A-språk (morsmål), B-språk (engelsk, fransk, norsk eller tysk), Samfunnsfag (historie eller sosialøkonomi), Naturfag (biologi, kjemi eller fysikk), Matematikk (naturfaglig eller samfunnsfaglig) og kunsthøgskole (visual arts, theater arts eller dance).

²⁰ Det er mulighet for å få studiekompetanse ved å gå et påbyggår etter fullført yrkesfaglig utdanning. Det er i tillegg andre linjer enn studiespesialiserende hvor studiekompetanse allerede er innebygd. Dette gjelder for eksempel diverse idrettslinjer, musikk, dans og drama, kunst, design og arkitektur og medier og kommunikasjon (ibid).

²¹ Om du ikke forbedrer karakteren din fra videregående, kan du søke om å få gjennomføre kurset på nytt uten ekstra kostnad.

²² På Akademiet, et av landets ledende privatskoler, kan man blant annet kjøpe seg inn på en ‘medisinpakke’. Denne inkluderer matematikk R1, Fysikk 1, Kjemi 1 og Kjemi 2 og går over 1 skoleår. Prislappen er på 35.900, og all undervisning foregår på nett. Skal man betale for klasseromundervisning går prisen betydelig opp.

2.3.3 Høyere Utdanning

Lånekassen²³ ble etablert i 1947 i et forsøk på å gjøre høyere utdanning tilgjengelig for alle samfunnslag (lånekassen, 2022). Alle som ønsket skulle ha muligheten til å ta en høyere utdanning, uavhengig av økonomisk bakgrunn. Nye tall viser imidlertid at de fleste studenter trenger hjelp fra foreldre eller en deltidsjobb for å få økonomien til å gå rundt. Hele 7 av 10 studenter jobber gjennom hele semesteret, og over halvparten av studentenes inntekter kommer fra deltidsjobbing (Jakobsen, 2021)²⁴. På denne måten kan det argumenteres for at sosial klasse fortsatt spiller inn på utdanningsmuligheter, da de fleste studenter er avhengig av økonomisk hjelp eller en deltidsjobb for å få studentøkonomien til å gå rundt. Som borteboende fulltidsstudent på universitet eller høyskole har du i skoleåret 2021-2022 rett på 126.357 kr i lån og stipend. Om du består eksamen og fullfører graden din, blir ca. 40% av disse gjort om til stipend. Tidligere hadde alle rett på åtte års studiestøtte fra lånekassen, men i 2021 ble dette endret. I dag har man heller tilgang på støtte til å fullføre 480 studiepoeng. Dette gjør det blant annet lettere å studere på deltid, og fortsatt få støtte utover de åtte årene.

Høyere utdanning har blitt normen. Det som en gang var noe for de få, har blitt noe for de mange. Fra 1970-tallet og opp mot 1999 økte andelen av befolkningen over 16 år som hadde fullført universitet eller høyskole fra 6,7% til 20,5% (SSB, 2001). I 2020 observerte SSB en økning i fullførte universitets- og høyskoleutdannelse for femte år på rad, med en gjennomsnittlig årlig økning på rundt 4% (SSB, 2020). Det er fortsatt flest kvinner som både tar og fullfører høyere utdanning, og de mest kjønnskjevne utdanningene er profesjonsutdannelse²⁵(ibid). I alt hadde 35,3% av den norske befolkningen (16 år og eldre) utdanning i 2020 (SSB, 2021). I aldersgruppen 25-29 var det rundt 60% kvinner og 40% menn med høyere utdanning. Bare i aldersgruppen 67 år og eldre ser vi flere menn enn kvinner med høyere utdanning. Skjevfordelingen av kjønn på universitet kan ha noe å gjøre med at kvinner oftere tar kortere utdanning ved universitet og høyskole enn menn

²³ Lånekassen er et statlig forvaltningsorgan og er underlagt kunnskapsdepartementet (Lånekassen, 2020)

²⁴ I den samme rapporten kommer det frem at over halvparten av studentene i Norge opplever at det er vanskelig å studere på grunn av andre forpliktelser ved siden av studiene (ibid). Her nevnes både deltidsjobber, økonomiske problemer og familieliv. Lederen for Norsk studentorganisasjon, Tuva Todem Lund, mener det er de norske leieprisene som spiser opp studiestøtten, og at studiestøtten ikke har blitt justert til leieprisene på det private markedet (ibid).

²⁵ Kvinner sto for 73% av fullførte profesjonsutdannelse i 2020 (SSB, 2020).

(Universitetsavisa, 2021). Tall viser likevel at det er cirka like menn og kvinner som tar lang, høyere utdanning (ibid).²⁶

2.3.4 Det digitale skiftet

Gjennom hele deres skolegang har utvalget vært med på det digitale skiftet. Informantene havnet på mange måter midt imellom to generasjoner av læring, som har forflyttet seg fra papir til PC. Tavleundervisning ble etter hvert byttet ut med en PowerPoint, og skriving, oppgaveløsning, prøver og eksamener ble flyttet til skjermen²⁷. I årene de har gått på universitet og høgskole har utvalget vært med på en ganske unik form for undervisning under korona-pandemien. Mange har opplevd at store deler av universitets-undervisningen deres har foregått gjennom digital undervisning, og har måttet forholde seg til både læring og eksamener på en helt ny måte.

2.4 Arbeidsmarkedet

I Norge står idéen om en 'arbeidslinje' sterkt; folk forventes å forsørge seg selv gjennom en jobb (Hansen et al., 2013). Dette blir begrunnet både med at lønnsarbeid er et gode for den enkelte, og med bekymringer for velferdsstatens bærekraft (Hansen et al., 2013).

Informantene i denne studien er i gang med en utdanning på høgskole eller universitet, og skal snart inn i arbeidslivet. Seks av informantene går på ikke-profesjonsstudier, og fire går på profesjonsstudier. Profesjonsutdannelsene peker mot et spesifikt yrke og en tittel. De som går ikke-profesjonsutdannelser står noe friere på enden av studiet, og det er ikke nødvendigvis like 'satt' hva de kommer til å jobbe med. Alle informantene går ulike studieretninger, men kommer mest sannsynlig til å befinne seg i øvre middelklasse-yrker.

2.4.1 Teknologi og pandemi

Det norske arbeidsmarkedet er preget av teknologisk utvikling, og Brath & Østbakken (2021) foreslår at dette fører til en polarisering. De fant at «yrker med lav lønn og lav utdanning og yrker med høy lønn og høy utdanning vokser, mens andelen arbeidstakere midt i yrkeslønnfordelingen har blitt mindre» (Brath & Østbakken, 2021, s. 23). De knytter prosessen til teknologisk utvikling, og foreslår at polariseringen bidrar til at det blir færre jobber med middels lønn. Bekkelund (2021) foreslår at pandemien har bidratt til at bedrifter

²⁶ 10,9% menn og 10,3% kvinner i 2020 (ibid).

²⁷ Da utvalget gikk på barneskolen hadde regjeringen nettopp begynt å investere mer i PC på grunnskolen (Regjeringen)

har sett «større muligheter til å sette inn teknologi i stedet for mennesker», og at vi derfor vil se en «'jobless growth' – en vekst i uten flere arbeidsplasser». Mange var nervøse for hvordan pandemien kom til å påvirke det norske arbeidsmarkedet. I august 2021 kunne SSB likevel vise til at antall sysselsatte hadde nådd et nivå med før koronakrisen²⁸ (SSB, 2021). Ifølge Andresen & Keute (2021) ligger Norge på europatoppen, og har både lav arbeidsledighet og høyt kvalifisert arbeidskraft. I mars 2022 var arbeidsledigheten på 2.9%, som er 1.9% mindre enn året før (SSB, 2022). Antall sysselsatte har økt for både menn og kvinner²⁹ (SSB, 2022), og det er både færre arbeidssøkere og større etterspørsel etter arbeidskraft enn før pandemien (NAV, 2022).

2.4.2 Et kjønnsdelt arbeidsmarked

Likestillingsdebatten i norsk arbeidsliv er fortsatt relevant, selv om Norden ofte karakteriseres som en vellykket modell for likestilling (Halrynjo & Teigen, 2016, s. 16). Kvinner inntok arbeidsmarkedet i Norge for fullt fra 1970-årene, og arbeidsmarkedet i dag er nokså kjønnsbalansert (SSB, 2020). Det er med andre ord cirka like mange menn og kvinner som er ute i arbeid. Det norske arbeidsmarkedet er likevel fortsatt *kjønnsdelt* (SSB, 2020). Det er langt flere kvinner som jobber deltid, og menn og kvinner jobber i ulike næringer. Det er en overvekt av kvinner i helse- og sosialnæringene, og flest menn i industrinæringene (SSB, 2020). Det er likevel mye større variasjon i yrker blant menn enn blant kvinner. «Over en fjerdedel av kvinnelige lønnstakere jobber i de tre mest kvinnedominerte yrkene³⁰» (SSB, 2022). Her er også deltidsarbeid utbredt. For menn er det 1 av 10 som jobber i de tre mest mannsdominerte yrkene³¹. Det er også flere mannlige enn kvinnelige ledere, og en stor overvekt av kvinner i offentlig sektor. I privat sektor er det motsatt, hvor menn har om lag 70% av stillingene (SSB, 2020). Dette er noe av grunnen til at menn tjener mer enn kvinner i Norge. Alt dette fører til at kjønn fortsatt er en definerende faktor i arbeidslivet.

2.5 Kjærlighet og familieplanlegging

I dag er det historisk mange single og barnløse menn, ifølge Thorgeir Kolshus ved OsloMet (NRK, 2021). Flere lever hele livet alene uten en partner, og det er også flere som ikke får barn. Utvalget i denne studien er alle single, og trives med tilværelsen. Mange er på

²⁸ «Justert for sesongvariasjoner økte antallet sysselsatte med 42 000 fra februar til mai 2021» (SSB, 2021).

²⁹ 72.7% menn (økning 3.4%) og 67% kvinner (økning 2%) (SSB, 2022)

³⁰ Medisinske yrker, pleie- og omsorgsarbeidere og kontormedarbeidere (SSB, 2022).

³¹ Byggearbeidere, metall- og maskinarbeidere og elektrikere og elektronikere (SSB, 2022).

‘datingmarkedet’, selv om de ikke nødvendigvis leter etter sitt livs store kjærlighet. Det som definerer deres opplevelse av kjærlighet, er at den i stor grad er preget av teknologi.

2.5.1 Dating på nett

Utvalget har vokst opp under det digitale skiftet, og sosiale medier har på mange måter vært definerende for deres liv. Jakten på kjærligheten har også forflyttet seg til internett for mange. Tinder er en av de mest populære datingappene³² blant unge voksne i Norge og ble lansert i 2012. Her bygger man en profil ved å legge inn opptil ni bilder, en biografi på maksimum 500 tegn og kan koble profilen til andre sosiale medier som *instagram*³³ eller *spotify*³⁴ for at de mulige matchene skal få et enda bedre uttrykk av hvem du er og hva du kan tilby (Fjeld, 2021, s. 18). I tillegg legger man inn ønsket radius (hvor langt unna man ønsker at de mulige ‘matchene’ skal være), hvilket kjønn man er interessert i og et aldersspenn. Når profilen er opprettet finner man en hel katalog med mulige partnere, som man enten sveiper til høyre (ja) eller til venstre (nei). Skaperne av Tinder prøvde å skape noe som kunne minne om en kortstokk for å forenkla datingprosessen (Ansari & Klinenberg, 2015). På denne måten blir sveipingene nesten til et spill, og mange går gjennom de forskjellige profilene fortløpende. Om personen du har sveipet til høyre på sveiper til høyre på deg, får du en ‘match’, og dere får muligheten til å starte en samtale. Treffer det ikke helt på første date, er det hundrevis av andre alternativer bare noen tastetrykk unna. Tinder er en gratis tjeneste, men det er mulig å kjøpe seg til ekstra goder gjennom ‘tinder gold’³⁵.

Dating-appene har fått mye oppmerksomhet i media og populærkultur, og fremstilles som oftest negativt. Det hevdes blant annet at den bidrar til en ukultur og et forvridt syn på intimitet og relasjoner (Alcott, 2021, s. 3). I studien til Alcott (2021, s. IV) finner hun at «tinder-bruk fører med seg en ny frykt og usikkerhet når det gjelder langsiktige forpliktelser og forskjellen mellom kjærlighet og sex, like fullt som det fører med seg nye friheter og valgmuligheter når det gjelder relasjoner og partnervalg». Tinder har ikke nødvendigvis kun et bruksområde. I studier om Tinder har tidligere forskning funnet tydelige kjønnsforskjeller. Tilfeldig sex er blant annet en vanligere motivasjon for menn enn for kvinner (Ranizini &

³² Tinder, Bumble, Hinge, Grindr og Happn er noen av de største navnene.

³³ Et sosialt medie for bildedeling.

³⁴ En musikkstrømme-tjeneste.

³⁵ Gjennom Tinder Gold får man tilgang på profilene som har sveipet til høyre på deg, og man slipper å sveipe seg gjennom hele katalogen. I tillegg får man muligheten til å sveipe i andre byer og i andre land.

Lutz, 2017; Sumter et al., 2017). Andre motivasjoner kan være selvbekreftelse og økt selvfølelse, dating, flørting eller å finne et fast forhold (Timmermans & Caluwé, 2017).

Illouz (2007, s. 78) argumenterte for at mennesker får et intenst fokus på seg selv og hvordan de fremstår når de er på utkikk etter en partner. Dette har kanskje med *selvpresentasjon* (Goffman, 1959) å gjøre. Selvpresentasjon har alltid vært en del av relasjonsdannelser, men har kanskje blitt enda mer fremtredende ved hjelp av internett. Det bringer med seg en nokså altoppslukende form for selvbevissthet (Illouz, 2007), samtidig som man kanskje idealiserer mulige kjærlighetsforhold på grunn av måten de presenterer seg selv på. ‘Den beste utgaven’ av deg selv og alle andre er mer tilgjengelig på internett.

2.5.2 Endringer i fertilitetsmønstre

Vi finner partnere på nye måter, og fertilitetsmønstrene har også endret seg. Historisk sett ble det observert en nedgang i fruktbarhetstallene (SFT) i Norden gjennom hele 60- og 70-tallet (Lappegård, 2001). Denne trenden snudde på 80-tallet, og 90-tallet bar preg av høye fruktbarhetstall. På denne tiden ble den norske kvinnen ofte omtalt som ‘superkvinnen’; hun tok lang utdanning, var yrkesaktiv og fødte mange barn (ibid). Dette var ifølge Lappegård (2001) et resultat av en bevisst politikk rettet mot kvinner på 90-tallet. Som en del av et større initiativ for likestilling i Norge, ble det lagt opp til at både mor og far skulle kunne kombinere barneomsorg og yrkesdeltakelse (Sümer, 2009, s. 59). Lappegård (2001) argumenterer for at fruktbarheten historisk sett vært høyere i Norden enn i Sør- og Øst-Europa, fordi det har vært et ideale i Norge om at norske kvinner skal slippe å velge mellom barneomsorg og aktiv yrkesdeltakelse (Lappegård, 2011). Tall viser imidlertid at kvinner fortsatt bruker mer tid på husarbeid, selv om menn bruker mer tid på husarbeid i dag enn de gjorde for noen tiår siden (SSB, 2019). Kvinner jobber også fortsatt oftere deltid enn menn (SSB, 2020), men SSB knytter det ikke til barneomsorg i nyere tid ³⁶(SSB, 2019). Deltidsarbeidet blir heller knyttet til kulturen for deltid i kvinnedominerte yrker, som for eksempel i helsesektoren (SSB, 2022). Dette blir et likestillingsproblem, selv om SSB mener den ikke rammer kvinner på grunn av skjev barneomsorg. En kan likevel undre om kulturen for deltidarbeid i kvinnedominerte yrker henger igjen fra gamle idealer om arbeid i hjemmet og familieplanlegging.

³⁶ Tall fra 2004 viste at kvinners deltidarbeid var påvirket av omsorgsrelasjoner og -forpliktelser, i tillegg til arbeidstiden til partner (SSB).

Oppgangen i fertilitetstall som ble observert på både 80- og 90-tallet har tatt en vending i nyere tid. I 2019 ble det registrert en rekordlav fruktbarhet for tredje år på rad (SSB, 2020). Færre nordmenn velger å få barn, og de som velger å få barn får færre barn. “Nedgangen er en trend som nå har pågått de siste ti årene» (SSB, 2020)³⁷. Noen foreslår at de lave fruktbarhetstallene skyldes at kvinner oftere tar høyere utdanning og prioriterer karrieren, og derfor utsetter å få sitt første barn (Cools & Strøm, 2018, s. 7; Sümer, 2009, s. 62³⁸). Menns økte deltakelse i familielivet er kanskje også med på å påvirke både tidspunktet man får barn, og ønsker for antall barn (Cools & Strøm, 2018, s. 7).

Flere velger også å ikke få barn (barnfrihet), og andre kan ikke få barn eller har ikke fått barn selv om de ønsker det (barnløshet) (Andersen, 2020). I 2013 var hver fjerde mann i Norge barnløs/barnfri ved fylte 45 år (Jensen & Østby, 2014). I diskusjoner om barnløshet og barnfrihet blir det i litteraturen satt et skille mellom ‘utsettere’ og ‘avvisere’. I en studie fra 2019 finner Dølplass (2019) at menn oftere kategoriserer seg selv som utsettere; de tar ikke et aktivt valg om å leve et liv uten barn, det bare ble sånn. De mangler enten en partner de vil få barn med eller tilretteleggelse for å få barn (Dølplass, 2019, s. 21). Kvinnene i studien kategoriserte seg oftere som avvisere, og tok et aktivt valg om å ikke få barn. De siste årene har det blitt snakket mye om barnfrihet i populærmedia. Andersen (2020) fant likevel at de barnløse mennene og kvinnene i hennes studie opplevde at de brøt med ‘standardfortellingen’ om å ‘bli voksen’ når de valgte å ikke barn.

2.6 Oppsummering

Mills (1959) skrev at liv måtte fortolkes ut fra konteksten der livene leves. De ti informantene står midt i en overgang som har endret seg i løpet av de siste tiårene. Dette kapittelet har forsøkt å skildre hvordan verdenen til informantene ser ut, spesielt med tanke på utdanning, arbeidsmarked og fertilitet. Nordmenn tar generelt lengre og høyere utdannelse enn vi gjorde før, og det er flest kvinner på universiteter og høyskoler (SSB, 2020). På tross av dette, lever informantene i en tid der kjønn er en definerende faktor i det norske arbeidsmarkedet. Kvinner jobber oftere deltid, i offentlig sektor og med dårligere lønn enn menn (SSB, 2020).

³⁷ «I 2009 var SFT 1,98. Fruktbarheten har dermed sunket med 0,45 barn det siste tiåret, altså nesten et halvt barn per kvinne» (SSB, 2020)

³⁸ For 1967-kohorten fant Rønsen (2001, sitert i Sümer, 2004, s. 62) at gjennomsnittsalderen for førstegangsfødende var 21.9 år for gruppen med lavest utdanning, og 30.7 for gruppen med høyest utdanning.

Overgangen til familieliv har også forflyttet seg. For å få barn, er de fleste avhengig av å finne en langvarig partner. Jakten på kjærligheten foregår for mange på internett, og spesielt under korona-pandemien. Generelt får nordmenn færre barn, og på et senere tidspunkt. Noen knytter dette til at kvinner tar høyere og lengre utdanning (Cools & Strøm, 2018; Sümer, 2009).

3: Metodologisk Tilnærming

Prosjektet er inspirert av Glaser & Strauss (1967) sine tanker om en *grounded theory*, som i all hovedsak baserer seg på å bevege seg *fra* data og inn i teori. Både problemstilling, tanker om mulig teori og analysemetode har endret seg underveis i datainnsamlingen. Den røde tråden som har vært med hele veien, er en forankring i et kontekstuel livsløpsperspektiv³⁹. Studien er kvalitativ av natur, og baserer seg på ti biografiske intervjuer med fem kvinnelige og fem mannlige informanter. Seks går ulike profesjonsstudier, og fire går på ulike ikke-profesjonsstudier.

3.1 Tidlig prosess: En problemstilling vokser frem

Prosjektet startet med en nysgjerrighet rundt hvordan overgangen til voksenlivet har endret seg. I Norge bruker mange unge mennesker store deler av 20-årene på å ta en utdanning og å 'finne seg selv' før de store overgangene til arbeid og familieliv finner sted. Jeg ville samle inn data som kunne si noe om hvilke store aspekter som blir vektlagt når unge mennesker tenker på og planlegger for fremtiden og voksenlivet, og om det var store variasjoner i hvordan de ville at den fremtiden skulle se ut. Med denne nokså løse idéen, satte jeg sammen en intervjuguide⁴⁰ og sendte ut et kall for studenter i Bergen mellom 22-30 år som ville snakke med meg om sine planer, forventninger og drømmer for fremtiden. På dette tidspunktet var ikke problemstillingen ferdigstilt. Den ble heller ferdigstilt i løpet av datainnsamlingen og analysen, og endte slik:

Hvordan ser 'voksenlivet' og fremtiden ut i øynene til middelklasse-studenter? Er det variasjoner mellom kjønn, og mellom de som går profesjon og ikke-profesjon studie?

- a) Hvordan tenker de rundt eget valg av utdanning og fremtidig arbeid?
- b) Hvordan tenker de rundt kjærligheten og fremtidig familienstiftelse?
- c) Hvordan forholder de seg til den mer 'abstrakte' fremtiden? Hva bekymrer de seg for, og hva drømmer de om?

³⁹ Se 2.1

⁴⁰ Se vedlegg 1.

3.2 Datainnsamling

3.2.1 Strategisk Utvalg

Enhver case-studie trenger som nevnt noen kriterier for utvalgsprosessen. Strategiske, eller *teoretiske* utvalg (Silverman, 2020, s. 64), er utvalg som har en teoretisk begrunnelse for hva som skal sammenlignes; de bygger ikke på tilfeldigheter, men på vurderinger av hvilke enheter som er mest relevante med tanke på det analytiske formålet (Grønmo, 2004, s. 103). Siden min studie er inspirert av livsløpstradisjonen, trengte jeg et analytisk skjæringspunkt som kunne si noe om *struktur*-siden av overgangen til voksenlivet. Kjønn og klasse er hyppig brukt innenfor livsløpstradisjonen, men kjønn ble ansett som det mest fruktbare innenfor min rekkevidde og tidsramme. Idéen om å bruke utdanningstype (profesjon vs. ikke-profesjon) som analytisk dimensjon oppsto først etter datainnsamlingen, og var ikke et kriterium for utvalgsprosessen.

Videre ville jeg rekruttere mennesker som befant seg i samme livssituasjon. Jeg søkte derfor etter fem menn og fem kvinner som var 1) studenter, 2) single og 3) under 30, men over 22. Jeg var usikker på om aldersspennet var for stort, men konkluderte med at det viktigste var at de befant seg i samme fase av livet.

3.2.2 Rekruttering

Felles for alle informantene, er at sosiale medier har vært nokså definerende for deres liv. Informantene ble derfor i all hovedsak rekruttert via sosiale medier. I første runde sendte jeg ut et kall for kvinner på Instagram⁴¹. Jeg benyttet meg av å legge ut en Instagram-historie⁴², som mine følgere kunne dele videre til sine følgere. Siden jeg ikke ville benytte meg av bekjente, var det gjennom delinger av mitt innlegg at jeg kom i kontakt med de første informantene. Dette resulterte i tre kvinnelige informanter, og de første intervjuene ble gjennomført. Når de var gjennomført, sendte jeg ut et kall for mannlige informanter ved hjelp av samme metode. Dette resulterte i to mannlige informanter. Siden jeg var på jakt etter studenter, postet jeg til slutt postet jeg et innlegg i en Facebook-gruppe bestående av UiB-studenter. Her var responsen stor, og jeg fikk til slutt gjennomført tolv intervjuer med seks

⁴¹ Instagram er et sosialt medie hvor man i all hovedsak deler bilder; både som innlegg som er tilgjengelige til enhver tid, og 'historier' som er tilgjengelige i 24 timer.

⁴² En Instagram-historie er et bilde eller en video som ligger ute på profilen til den som har publisert den i 24 timer. Det er mulig å legge ved tekst eller musikk. Andre brukere kan dele historien din, slik at den når ut til flere.

kvinnelige og seks mannlige informanter. Følgende analyse består av materiale fra ti intervjuer, da et intervju gikk tapt til teknologien og et annet ble slettet grunnet sensitiv informasjon.

3.2.3 Biografiske intervjuer

Det ble gjennomført biografiske, semistrukturerte intervjuer med ti informanter. Her var hovedmålet å få et innblikk i utvalgets nåtid, fortid og deres tanker om fremtiden og 'voksenlivet' de har i møte. Nilsen (2008, s. 83) definerer biografiske intervjuer som:

«a story told in the present about a person's experiences of events in the past and her or his expectations for the future»

Ved hjelp av biografiske intervjuer kan vi studere hvordan aktør (agens) og struktur er sammenkoblet, ved å se hvordan individer beveger seg innenfor de strukturelle rammene som er satt for dem (Brannen & Nilsen, 2011, s. 604). Eksempler på disse rammene kan være hvilke studielinjer som er tilgjengelige, karaktersnittene som skal til for å komme inn på ulike studielinjer eller forventningene som legges til grunne for en spesifikk overgang.

Intervjuene hadde en varighet fra 24 minutter til 1 time og 17 minutter. De fleste intervjuene ble gjennomført på kaféer i nærområdet, og et fåtall ble holdt hjemme hos meg. Informantene fikk påspandert en kaffe i kompensasjon for deltakelsen. Intervjuene foregikk tematisk, og ble delt opp i tre hoveddeler: nåtid, fortid og fremtid. Informantene ble oppfordret til å reflektere over tidligere valg, hvordan de har endt opp der de har og hva de ser for seg videre. De ble også spurt om å reflektere over hvordan de trives i livet generelt, hva de gleder seg til, hva de drømmer om og hva de bekymrer seg for. Intervjuene var semistrukturerte, for å forsøke å opprettholde en naturlig flyt, men samtidig ha et refereansepunkt. En intervjuguide fungerte som en slags sjekkliste som styrte intervjuet, men den ble ikke fulgt til punkt og prikke⁴³:

«Interviews carried out from a biographical design must be done with much sensitivity to the informants' own ways of structuring their narratives. Rather than posing the

⁴³ Se vedlegg 1 for fullstendig oversikt over intervju-guide.

same set of detailed questions to all informants, it is important that the same set of themes are taken up» (Nilsen, 1999, s. 177).

Det var først og fremst de store temaene som ble vektlagt; ikke selve ordlyden i spørsmålene. I det store og det hele var intervjuet en samtale om personens nåværende situasjon, hvordan de hadde endt opp der og hvordan de så for seg livet videre.

3.2.4 Transkribering

Etter gjennomførelsen av alle intervjuene, ble lydopptakene transkribert. I et forsøk på å få samtalen overført til skriftlig form på en så korrekt som mulig måte, har jeg transkribert lyd-nært. Alle uttalelser har blitt skrevet ned ordrett, med pauser og registreringer av både nølende ord og latter. Det er kun jeg som har behandlet og hatt tilgang til lydfile. Transkripsjonene har blitt delt med min veileder, Ann Nilsen, etter jeg anonymiserte informantene. Både lydopptak og transkripsjoner vil bli slettet ved prosjektets slutt.

3.3 Presentasjon av informanter

Utvalget består av unge menn og kvinner i alderen 22-29 år (f. 1992-1999). De kommer mer eller mindre fra en middelklassebakgrunn, og har gått studiespesialiserende linje på videregående. Aldersspennet til utvalget er sju år fra eldst til yngst, men de befinner seg i samme livssituasjon. De er alle single og studerer i Bergen, enten ved UiB eller Høgskolen på Vestlandet, og befinner seg på mange måter midt i en overgangsfase. De er unge voksne, men har ikke helt landet i det 'voksne' livet enda. Kjønn var den planlagte analytiske dimensjonen fra start av, og utvalget består derav av fem menn og fem kvinner. Ideen om å tilføye profesjon/ikke-profesjon kom ikke før etter datainnsamlingen, da den oppsto som en naturlig analytisk dimensjon.

Kvinner

Kaja (22) / Profesjon

Jenny (29) / Profesjon

Sigrid (27) / Profesjon

Eva (23)

Hannah (23)

Menn

Espen (27) / Profesjon

Aksel (24)

Johannes (27)

Fredrik (22)

Magnus (24)

Jenny (29) har byttet studie fire ganger, og turte siste gang å følge sin egen magefølelse etter å ha fulgt morens råd i alle år. Nå går hun et profesjonsstudie hun trives godt med. Jenny føler hun ligger litt etter venninnene som har seriøse forhold, leilighet og barn.

Aksel (24) har prøvd litt forskjellige studier, og har nettopp begynt på et nytt ikke-profesjonsstudie. Han angrer på at han ikke tok videregående så seriøst, og har i ettertid prøvd å ta opp fag for å komme inn på det studiet han egentlig har lyst til å gå. Studiet han egentlig drømmer om har han fortsatt ikke kommet inn på.

Kaja (22) går på profesjonsstudiet hun alltid har drømt om, og føler hun traff riktig på første forsøk. Hun trives godt på studiet og med studenttilværelsen.

Fredrik (22) havnet ikke der han trodde, men har skapt seg nye, store ambisjoner innenfor et nytt fagfelt. Han har store planer om hvor han vil ende opp i arbeidsmarkedet, og definerer seg selv som en planlegger.

Eva (24) drømmer om å gjøre stor suksess i kulturverdenen. Hun har prøvd et annet studie før hun endte opp der hun er nå. Nå er hun snart ferdig med et studie hun trives med, og har store ambisjoner for karrieren sin.

Johannes (27) har prøvd mange forskjellige studieretninger. Nå er han snart ferdig med en bachelor som han er passe fornøyd, men finner ikke ut hva den store drømmen er.

Sigrid (27) traff riktig på første forsøk, og er snart ferdig med en profesjonsutdannelse. Hun har utsatt masteroppgaven i et år, og gleder seg til å komme ut i jobb.

Espen (27) er snart ferdig med profesjonsstudiet og er passe fornøyd med valg av sin egen utdannelse, men drømmer mest om å kunne satse på sin egen business.

Hannah (24) er snart ferdig med bachelorgraden sin innenfor et kreativt fagfelt, og strever med tankene om å ikke få en 'tittel'. Hun håper hun kan få en jobb hvor hun kan jobbe med mennesker, men er veldig usikker på hva hun skal videre. Folk rundt henne sier hun burde stase på hobbyen sin, men hun tør ikke å hoppe i det.

Magnus (24) måtte endre på planene sine da han ble syk på videregående. Nå er han inne på et løp som leder han til en jobb han har lyst på, og satser på at masteroppgaven vil gi han et tydeligere fotfeste inn mot drømmejobben.

3.4 Analytisk Rammeverk – Grounded Theory & Sensitiverende Begrep

Glaser & Strauss (1967) sin *Grounded Theory* var den første systematiske gjennomgangen av hvordan man kan gjennomføre og presentere kvalitativ forskning på en vitenskapelig måte. I utviklingen av grounded theory tok Glaser & Strauss utgangspunkt i Blumer (1969) sin idé om teoretisk sensitivitet, som handler om å ikke knytte seg til én teori eller hypotese (Glaser & Strauss, 1967). Her ligger fokuset på å gjøre seg kjent med konteksten man studerer, samt tidligere studier uten å 'binde' seg til en spesifikk teori. Klarer man å opprettholde teoretisk sensitivitet, unngår man å bli blind på andre inntrykk (Glaser & Strauss, 1967, s. 46). Idéen er å jobbe så empirinært som mulig, og man ønsker heller å bevege seg *fra* dataene og inn i teori:

«Previous books on methods of social research have focused mainly on how to verify theories. This suggests an overemphasis in current sociology on the verification of theory, and a resultant de-emphasis on the prior step of discovering what concepts and hypotheses are relevant for the area that one wishes to research» (Glaser & Strauss, 1967, s. 2).

Begrepsbruken under grounded theory skal også være empirinær; enten begrepene springer ut fra egne data eller allerede-eksisterende begreper. Blumer (1969) skilte mellom bruken av definitive og sensitiverende begreper, og mente at sensitiverende begreper passet best innenfor samfunnsvitenskapen. Definitive begreper referer eksakt til det som er felles for en klasse av objekter, ved hjelp av en tydelig definisjon man kan 'feste' i spesifikke karakteristikk eller egenskaper (Blumer, 1969, s. 148). Et sensitiverende begrep mangler slike spesifikke karakteristikk, men gir heller en idé om hvilken retning man skal se i.

Min metodiske tilnærming er inspirert av tankene til både Blumer og Glaser & Strauss. Jeg startet prosjektet med en interesse for livsløpssosiologi (som regnes mer som en retning, framfor en teori), men samlet inn dataene uten andre forutbestemte teorier.

3.5 Analyseprosessen

Datainnsamlingen foregikk mellom september og november 2021. Intervjuene ble tatt opp på båndopptak og deretter transkribert. Transkripsjonene ble gjennomgått flere ganger og ‘kodet’⁴⁴ etter hva som kunne være aktuelt for de ulike analysekapitlene. Ved hjelp av en *grounded* tilnærming, har jeg valgt ut tre tematiske analysekapitler. Det første analysekapittelet tar for seg utdanning, arbeid og ambisjon. Analysekapittel to tar for seg kjærlighet og familieplanlegging, og det siste analysekapittelet ser på lang fremtid, drømmer og bekymringer. I det første kapittelet vil jeg se på hvordan informantene har tenkt rundt valg av utdanning og hvordan de ser for seg den fremtidige jobben. Dette kapittelet fokuserer på informantenes egne ambisjoner for fremtiden, og forholder seg ikke så mye til andre relasjoner. I kapittel to ser jeg mer på hvordan andre relasjoner spiller inn; hvordan de tenker rundt det å skulle finne en partner, og hvordan de ser for seg fremtidige sam- og familieliv. Det siste analysekapittelet ser på hvordan utvalget ser for seg fremtiden med et mer overordnet blikk, og går igjennom utvalgets drømmer og bekymringer.

3.5.1 Analytiske Dimensjoner

Fordi jeg er inspirert av Glaser & Strauss (1967), har jeg forsøkt å følge en type komparativ metode. I analysen har jeg sammenliknet på tvers av kjønn og type utdanning. Jeg har dermed gjort en form for komparativ case-analyse. Informantene blir et *case*⁴⁵ av en kvinnelig profesjonsstudent, en mannlig ikke-profesjonsstudent, en mannlig profesjonsstudent eller en kvinnelig ikke-profesjonsstudent. Siden det er livsløpsperspektivet som ligger til grunne for analysevalget, har det blitt lagt mye vekt på kontekst i analysen av materialet. Analysekapittel I bruker begge analysedimensjonene, imens kapittel II primært ser på kjønn. Kapittel III forsøkte å bruke begge analysedimensjonene, men de ‘opphevde’ seg selv⁴⁶.

Med en forankring i livsløpsperspektivet kom jeg fort fram til at jeg ville bruke kjønn som analytisk dimensjon. Dette fordi det kan argumenteres for at en av de mest definerende faktorene i et livsløp er kjønn (Carlsson, 2013). Mulighetsstrukturer er kjønnete i de fleste

⁴⁴ Det ble ikke tatt i bruk noe kodeprogram (som f.eks Nvivo). Transkripsjonene ble printet ut, lest gjennom og teksten ble markert i ulike fargekoder. Deretter samlet jeg de ulike sitatene inn under underoverskrifter, og så hvordan de kunne relateres til hverandre.

⁴⁵ Betydningen av et *case* i samfunnsvitenskapen er svært omdiskutert. I denne oppgaven forholder jeg meg til at et *case* er et tilfelle av noe som er større enn seg selv (Ragin, 1992), eller en representant for en større, sosial prosess (Silverman, 2020).

⁴⁶ Mer om dette i kapittel 6.

samfunn, i og med at kjønn har en innvirkning på både utdanning og arbeid⁴⁷. Judith Butler (2009) argumenterte for at kjønn er et manuskript som blir innøvd, og som blir opptrådd daglig. Disse skriptene er i stadig endring ettersom vi beveger oss inn i nye livsfaser. Det er tydelige forventninger til de ulike rollene vi tar på oss gjennom livet, og disse er kjønnsbestemte.

Planen var å holde både utdanningsnivå og klasse konstant, men i løpet av datainnsamlingen oppsto det et annet naturlig analytisk skjæringspunkt mellom de informantene som gikk et profesjonsstudie og de som ikke gikk et profesjonsstudie. De som går et profesjonsstudie får en 'tittel' de kan lene seg på, og har et spesifikt løp lagt opp til arbeidslivet. De som ikke går på et profesjonsstudie, har ikke et like 'satt' løp ut i arbeidslivet. Dette ble ansett som noe med mulig relevans når vi ser på hvordan utvalget ser på fremtiden, og overgangen til arbeidslivet.

3.6 Generalisering & Overføringsverdi

Overførbarhet og generalisering er sterkt knyttet til utvalgsprosessen. Kvalitativ forskning har ofte et teoretisk og selektert utvalg. Validiteten til kvalitative studier blir ofte diskreditert, og det blir satt spørsmålsteget ved om de i det hele tatt kan brukes som grunnlag for generalisering (Gomm, Hammersley & Foster, 2011, s. 98). At kvalitative studier ikke kan generaliseres, er basert på misforståelser om case-studier, i følge Flyvberg (2004, sitert i Silverman, 2020). Den største misforståelsen er at teoretisk, kontekst-uavhengig kunnskap er mer verdifull enn praktisk kontekst-avhengig kunnskap (Silverman, 2020, s. 73).

Kvalitative studier ser utvalget som representanter for sosiale prosesser (Silverman, 2020, s. 72). I denne studien tar jeg bruk av et mindre, strategisk utvalg og behandler informantene som 'caser'. Slike case-studier er kontekst-avhengige for å kunne si noe om de større, sosiale prosessene. Brannen & Nilsen (2011) skrev at validiteten til case-studier ligger i *kontekstlag* (layers of context). Ved å kontekstualisere både med tanke på klassespesifikke, tidsspesifikke, steds spesifikke (og i mitt tilfelle, kjønns spesifikke) faktorer, kan man bedre forstå utvalgets mulighet- og handlingsrom:

«(...) Case-based studies can show the common and unique features of lives across time and space. They do this through thick descriptions and a rigorous analysis of

⁴⁷ Se 2.4 Arbeidsmarkedet og 2.3.4 Høyere Utdanning

relatively few cases set in multiple layers of context and thereby shed insight into differences between seemingly similar cases and similarities between different cases (Brannen & Nilsen, 2011, s. 615).

Det er nettopp den gjennomgående kontekstualiseringen som gir case-studier overførbarhet til lignende studier og fenomener (Gomm et al., 2000). I denne studien handler kontekstlagene om å forstå hvordan utdanningssystemet, arbeidsmarkedet og normene for sam- og familieliv ser ut, og hvordan de fortsatt er kjønnete.

3.7 Forskningsetiske refleksjoner

Ved prosjektstart ble det bestemt i samråd med veileder at prosjektet skulle bli registrert i RETTE (Universitetet i Bergens *System for Risiko og ETTErlevelse*). Ingen sensitive opplysninger har blitt samlet inn, og derfor ble det ikke nødvendig å registrere prosjektet hos NSD. Det har blitt lagt stor vekt på anonymisering. Alle lydopptak og transkriberinger ble lagret i SAFE og vil bli slettet etter prosjektslutt. I et forsøk på å sikre informantenes anonymitet har alle deltakerne fått nye navn, og nye studieretninger. Det forekommer andre små justeringer i sitater for å videre sikre informantenes anonymitet.

I et biografisk prosjekt som dette, har intervjueren et spesielt ansvar med å legge forholdene til rette for at informanten skal føle på trygghet og tillit. Denne tryggheten er det som fører til at informanten kan ordlegge seg fritt og åpent (Nilsen, 1996, sitert i Midtgaard, 2007). Alle deltakerne i denne studien fikk utdelt informasjon om prosjektet⁴⁸ og samtykte til at intervjuet ble tatt opp på båndopptak for å bli transkribert. Før vi begynte intervjuet, ble det lagt opp til litt small-talk imens jeg bestilte kaffe. Det ble åpnet opp for spørsmål før intervjuet startet, og informantene ble informert om at de ikke måtte svare på alle spørsmål og at de kunne avslutte intervjuet på hvilket som helst tidspunkt. De ble også informert om at de kunne trekke seg fra prosjektet når som helst.

Som forsker er det viktig å være bevisst på sin egen rolle og integritet, både med tanke på kvaliteten på den vitenskapelige kunnskapen og de etiske beslutningene som blir trukket (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 92). Som en ung kvinne i samme livssituasjon som mange av informantene har jeg måttet ha et bevist forhold til meg selv som forsker i denne prosessen.

⁴⁸ Se vedlegg 2.

Ofte kjente jeg meg igjen av mange av historiene, bekymringene og tankene informantene hadde om fremtiden. I et intervju delte informanten så mye og ærlig om eget liv, at jeg vurderte det som uetisk å beholde. Dette intervjuet ble slettet, og blir ikke brukt i denne studien. Det kan også stilles spørsmålsteget ved om de mannlige informantene følte seg trygge nok til å åpne opp og være helt ærlige om sine datingliv og motiver, med tanke på min posisjon som ung kvinne.

4: Analysekapittel I, Utdanning, Arbeid og Ambisjon

Utdanningssystemet er en av institusjonene som er med på å sette rammene for våre individuelle livsløp (Mayer, 2004). Det bestemmer både hva vi skal lære, når vi skal lære det og hvordan (ibid). Arbeidsmarkedet i Norge er kjønnsdelt, og det samme gjelder høyere utdanning (Andresen & Keute, 2021). Det er flest kvinner som både tar og fullfører høyere utdanning, og de mest kjønnskjeve utdanningene er profesjonsutdannelse (SSB, 2020).

Å ta en høyere utdanning har blitt normen. Veien mot høyere utdanning begynner allerede i det man skal velge linje på ungdomsskolen. Alle informantene i denne studien har gått en studiespesialiserende retning, og er nå i gang med en høyere utdanning. De er på forskjellige steder i studieløpet, men de fleste er på god vei. Fire av dem går ulike fem-årige profesjonsutdannelse, og seks går på ulike ikke-profesjonsstudier⁴⁹. Av ikke-profesjonsstudentene holder noen på med bachelorgrad, og andre holder på med en mastergrad. Felles for de fleste er at de tenker å ta en mastergrad, om de ikke allerede er i gang. For informantene som går et profesjonsstudie vil studiet ha en nokså direkte innvirkning på hva de kommer til å jobbe med. De får en tittel – være det lektor, psykolog, eller ingeniør. Dette er kanskje med på å skape en større forutsigbarhet i forhold til hvordan deres situasjon i arbeidslivet kommer til å se ut. Dette analysekapittelet vil forsøke å sammenligne de to gruppene, og hva de tenker om utdanningsvalgene de har tatt, samt hvordan de ser for seg og planlegger for det fremtidige arbeidslivet. I tillegg til utdanningstype, blir kjønn brukt som en analytisk dimensjon. Dette gjøres fordi kjønn fortsatt er definerende for både utdanningsvalg og for arbeidslivet⁵⁰. Utvalget består av fem kvinner og fem menn. Siden *utdanningstype* ble valgt som analytisk dimensjon etter innsamlingen av data, er det ikke likt antall kvinnelige og mannlige profesjons/ikke-profesjons-studenter.

Tabell 1: Oversikt over profesjonsstudenter/ikke-profesjonsstudenter

Profesjon	Ikke-Profesjon
Jenny (29)	Johannes (27)
Sigrid (29)	Aksel (24)
Espen (27)	Magnus (24)

⁴⁹ Se Tabell 1.

⁵⁰ Se 2.4.2

Kaja (22)

Hannah (23)

Eva (23)

Fredrik (22)

4.1 Studiespesialiserende på videregående: uaktuelt med yrkesfag

Allerede på slutten av ungdomsskolen begynner prosessen med å planlegge for fremtidig utdanning og karriere. Her går det et veiskille mellom studiespesialiserende og yrkesfaglige linjer. I en undersøkelse gjennomført av Bania og Kvernmo (2016) finner de at ungdom som hadde planer om en lang akademisk utdanning, eller yrkesfaglige utdanningsplaner, opplevde lite støtte fra venner. Kravene om å ikke 'stikke seg ut' var tydelige. Her fant de også at jentene jevnt over hadde høyere akademiske utdanningsplaner, og at en fjerdedel av 15-16 åringene ikke hadde noen utdanningsønsker på tross av at de hadde gode karakterer.

Studiespesialisering gir deg muligheten til å søke deg inn på høyere utdanning. Da 96-kohorten skulle velge videregående utdanning, var det godt over halvparten som valgte en studiespesialiserende retning (UDIR, 2022). Alle informantene i denne studien endte med å velge ulike studiespesialiserende linjer, og enkelte uttrykte i intervjuene at de opplevde at yrkesfag ikke ble presentert som noe attraktivt. Norge, og Norden generelt, begynner å få mangel på faglært arbeidskraft (Nordisk Samarbeid, 2021). Magnus, som er født og oppvokst i en stor by, tror han hadde fått øynene opp for en yrkesfaglig linje om det hadde blitt presentert som et alternativ det var verdt å vurdere:

Magnus: «Jeg kommer fra en akademikerfamilie, og på den skolen jeg gikk på på ungdomsskolen så var det nesten forventet, også fra lærerne, at vi skulle ta studiespesialiserende, ikke sant? De gikk ikke inn på yrkesfag engang, de bare fortalte om alle karrieremulighetene du får om du tar studiespess og slengte på 'men du kan jo også ta yrkesfag' - nevnte de liksom.»

Få av informantene hadde konkrete planer om hva de skulle bruke en studiespesialiserende utdanning til, men det var likevel få av dem som vurderte en yrkesfaglig vei. I sin studie om hvordan elever på vei ut av videregående med generell studiekompetanse forstår sine muligheter og alternativer for fremtiden, konkluderer Vegard Haaland (2020, s. 53) med at studiespesialisering blir et attraktivt alternativ også for elever som ikke har konkrete

fremtidsplaner. Elevene i hans studie ønsket å maksimere sine egne utdanningsmuligheter, og alternativene som lukket dører ble sett på med aversjon. For Haalands utvalg var ikke yrkesfag et attraktivt valg, da det innebar å 'binde' seg til en yrkesvei. Lignende utsagn finner jeg også i denne studien. Ved å velge studiespesialiserende følte mange at de valgte veien som ga flest muligheter:

Jenny: «Det var bankers. Det var studiespesialisering.. Det var det som ga flest muligheter når du var ferdig, og det som gjorde det lettest å komme inn på ting»

Noen av de mannlige informantene, som Magnus og Johannes, vurderte yrkesfaglige linjer, men valgte det bort fordi det ikke ble presentert som attraktivt og fordi 'alle andre' skulle gå studiespesialiserende⁵¹.

4.1.2 Veien mot høyere utdanning

For de som har gått en studiespesialiserende linje, er høyere utdanning det mest åpenbare og 'riktige' valget. Det er en forberedelse til videre og høyere utdanning. Haaland (2020) fant at mangelen på klare og tydelige referanser på videregående fulgte informantene inn i høyere utdanning. Det finner jeg også blant informantene i denne studien. Etter videregående var det fortsatt mange som ikke hadde planen klar hva gjaldt høyere utdanning. For noen innebar det å ta et friår, enten bestående av jobbing, reising eller førstegangstjeneste. Til slutt har alle endt opp på universitetet eller høyskole, og noen av informantene har byttet studie opptil flere ganger.

Lånekassen har endret praksis, og istedenfor å ha rett på åtte år med studiestøtte, har man rett til støtte for inntil 480 studiepoeng. Dette betyr at man har bedre tid til å ombestemme seg og prøve seg på forskjellige studier om det er aktuelt (Lånekassen, 2020). Det er likevel fortsatt slik at om man ikke fullfører en grad, mister man sjansen til å få like mye av studielånet omgjort til stipend (Lånekassen, 2020). Lånekassen er dermed med både på å sette begrensninger, og å skape muligheter. I det som følger ser jeg på hvordan de ulike gruppene har tenkt rundt sine valg av både videregående og høyere utdanning.

⁵¹ Se 4.2.1

4.2 Utdanningsvalg: Ikke-profesjonsstudenter

Det finnes utallige ikke-profesjonsstudier å velge mellom i Norge. Felles for de, er at de ikke nødvendigvis gir en 'satt' vei inn i arbeidslivet. Ikke-profesjonsstudenter får ikke en beskyttet tittel når de er ferdige, men kan heller bruke utdannelsen sin til en rekke ulike type jobber. Det gir en mindre spesifikk inngang til arbeidsmarkedet, men også kanskje flere valgmuligheter. Det er langt flere ikke-profesjonsutdannelse å velge mellom enn det er profesjonsutdannelse. Det som følger, er en analyse av hvordan de kvinnelige og mannlige ikke-profesjonsstudier tenker om eget utdanningsvalg, og hvordan de har endt opp der de er i dag.

4.2.1 Mannlige ikke-profesjonsstudenter: venners innflytelse på egen utdanning

Vi lever liv gjensidig avhengige av hverandre (Elder et al., 2003), og blir påvirket av menneskene rundt oss. For de mannlige ikke-profesjonsstudentene var videregående svært avgjørende for veien videre. De vektlegger alle betydningen venner har hatt; både med tanke på valg av linje, og hvordan de forholdt seg til skolen generelt. I dag går Johannes (27), Magnus (24), Aksel (24) og Fredrik (22) på ulike ikke-profesjonsstudier. Johannes og Aksel har prøvd ulike studier, og har endt opp et sted de er passe fornøyd med. Fredrik og Magnus har holdt seg til den første utdannelsen de søkte seg inn på, selvom det ikke nødvendigvis var førstevalget.

For Johannes (27) ble valget av linje på videregående heller et valg om å beholde en nær vennekrets. Han hadde tanker om å gå en retning som gjorde at han satt igjen med færre valgmuligheter når han ferdig med videregående, men endte med å velge studiespesialiserende fordi de fleste av vennene hans skulle det:

Johannes: «En liten tanke var jo at hvis jeg velger studier nå på videregående, som liksom velger retning for meg, så slipper jeg å ha så mange valg. Mye valg gjør jo ting vanskeligere, vil jeg si da (...). Men så endte jeg opp med å gå studiespesialiserende med de fleste som jeg gikk på ungdomsskole med. Jeg følte at prioriteringen min ble at jeg valgte venner over.. altså.. studie da. Igjen, jeg hadde jo ingen sterke meninger formening om det ene eller det andre liksom.. Men.. ja.. det ga mer muligheter, men jeg tror jo at det nesten var litt dumt egentlig.»

Johannes valgte å følge samme vei som vennene sine, i håp om å ivareta relasjoner. På det tidspunktet hadde han ingen klare tanker om hva han ville bli, og studievalget ble heller noe

som baserte seg på hva som var normen i hans vennekrets. Selv skulle Johannes ønske at han kanskje hadde brukt videregående på å snevre inn mulighetene etter videregående. Valgene var for mange, og han har endt opp med å prøve mange ulike studier i håp om å lande på riktig hylle. Magnus (24) forteller en lignende historie. På tross av at han opplevde at yrkesfag ikke ble presentert som noe attraktivt av lærerne på ungdomsskolen, lekte Magnus med tanken om å bli tømrer:

Magnus: «Jeg tenkte litt på om jeg skulle bli tømrer, for jeg likte godt å sage når jeg var liten.. Men det ble jo studiespess.. fordi alle jeg kjente gjorde det, ikke sant?»

Hverken Magnus eller Johannes hadde klare idéer om hva de ville bli på tidspunktet de valgte seg inn på studiespesialiserende, og valget ble heller et resultat av å følge strømmen. Aksel (24) reflekterer ikke om overgangen på samme måte, men tror han hadde vært et annet sted i dag om han hadde brutt ut fra vennegjengen han hadde på videregående:

Aksel: «Jeg er sikker på at.. hvis jeg hadde hatt en annen omgangskrets på videregående, så hadde jeg også fått mye bedre karakterer også hadde jeg kommet inn på det jeg egentlig vil. Også hadde jeg vært et helt annet sted i dag.. Det tenker jeg mye på, og det er litt vondt å tenke på fordi.. Man ser jo folk, hvertfall på den alderen jeg er nå.. så begynner du å se at.. folk begynner å bli ferdig med studiene, og komme i jobb. Spesielt de som har vært veldig flinke hele veien, og veldig målrettet. Ehm, og jeg kunne.. jeg ser absolutt meg selv som en sånn person, hvis jeg hadde vært annerledes på videregående for det er på en måte der.. der grunnlaget ble laget. Jeg var.. på en side hadde jeg det veldig gøy, men på en annen side var jeg med en gjeng som.. *ler*.. Det var nesten som om det ble sett ned på å jobbe med skole, så rart som det høres ut. Så.. det er vel kanskje at det.. når man er umoden, så trekkes man til hverandre».

Aksel reflekterer over at han ikke hadde en oppfatning av betydningen av karakterer, og fordi han ikke hadde sett seg ut en utdanning enda, var det vanskelig å fokusere på skole. Videregående handlet mer om her og nå, og å få det beste ut av tiden med gode venner.

Hvorav de tre andre informantene reflekterer over innvirkningen av venner på en mer eller mindre negativ måte, er Fredrik (22) takknemlig og positiv til innvirkningen hans beste venninne hadde på han når han skulle velge videregående. De hadde begge store ambisjoner, og inspirerte hverandre til å satse høyt. Når jeg spør Fredrik om hvem som var viktige

støttespillere når han skulle velge videregående skole, svarer han: «Bestevenninna mi! Hun vurderte det samme.»

I dette utvalget er det i all hovedsak disse fire som reflekterer mest rundt hvordan venner har hatt en innvirkning i eget studievalg. I tillegg har både Aksel, Fredrik, Johannes og Magnus på hver sine måter hatt et oppgjør med om det de studerer på nåværende tidspunkt er det de egentlig har lyst til. Noen av de har måttet prøve ulike utdannelser for å finne ut av hva de egentlig vil, og andre har måttet forandre planene sine fordi de ikke har kommet inn på studiet de egentlig ønsket.

4.2.1.1 Barrierer mot realisering av planer

Det finnes mange barrierer for å realisere utdanningsplaner; være det sykdom, karakterer, eller motivasjon. Fredrik og Magnus hadde skapt seg tydelige preferanser til høyere utdanning i løpet av videregående, men måtte gjøre om på planene på grunn av sykdom. For Magnus har det betydning å ta en utdanning som vil gi han en litt annen innfallsvinkel til det som egentlig var drømmejobben, men som han fortsatt håper vil lede han til en jobb han synes er spennende:

Magnus: «Jeg tror egentlig jeg er en ganske praktisk person, og jeg liker å gå tur i skogen og liker å bruke kroppen også.. så da var det militæret. (...) Så da tenkte jeg det først, og så kanskje en utdanning hvor jeg kunne bruke kroppen mye etterpå. Begge to gikk jo i dass når jeg ble syk. (...) Det ble et ufrivillig friår. Det ble det. Et halvt år hvor jeg ikke gjorde noe, hvor jeg ikke kunne gjøre noe. Men det begynte å bli bedre på vårparten, og da ble jeg medlem i en frivillig organisasjon med en kompis, og der fant jeg ganske mye mening. Det er jo.. det hjalp mye ass, i den situasjonen jeg var i. For det ga litt håp og.. tilhørighet, og mening i livet igjen, ikke sant? (...) Så gjorde jeg det, og begynte å jobbe litt på sommeren, og så begynte jeg å studere.»

Å melde seg inn i den frivillige organisasjonen gjorde at Magnus så andre muligheter inn i de nokså fysiske karrierevalgene han hadde sett for seg tidligere. Han begynte på et studie hvor han fikk muligheten til å få en praksisplass i den frivillige organisasjonen, og håper at mastergraden han tar nå vil føre han til nettopp den jobben han ønsker seg. Uten praksisplassen og samarbeidet med organisasjonen, tror Magnus at han hadde kjent på en større usikkerhet rundt valget av studiet:

Magnus: «Jeg tror at hvis jeg ikke hadde hatt det, så tror jeg ikke at jeg hadde studert det jeg studerer nå. For jeg har kjent litt på det der at 'hva er det jeg egentlig skal jobbe med?', og det er det nok en del andre studiet som også kjenner på. Så.. hadde det ikke vært for den frivillige organisasjonen og den planen her, så tror jeg ikke at jeg hadde studert det her altså»

Dette støtter opp i funnene til Andresen og Keute (2021) om at studenter som har hatt relevant arbeidserfaring ved siden av studiene oftere føler seg godt forberedt til arbeidsmarkedet. For Magnus har erfaringen også betydd at han ikke tviler på egen utdanning. Magnus er på ingen måte lovet en jobb, men håper det tette samarbeidet over flere år kan være en avgjørende faktor når han er uteksaminert. Han har slått seg til ro med at det han egentlig ville studere måtte bli lagt på is. Det er ikke nødvendigvis tilfellet for Fredrik. Fredrik fikk ikke karakterene han hadde håpet på på videregående på grunn av sykdom, og har ikke helt klart å slippe tak i idéen om å følge den originale planen:

Fredrik: «Jeg startet å få tegn til sykdom på slutten av ungdomsskolen. Så det var rett i den tida jeg la planene mine. Og så ble jeg sykere når jeg startet på videregående. Så kom eksamensperioden, og da fikk jeg rett og slett en knekk. Da kunne jeg ikke ta eksamen, i det hele tatt. Så jeg endte med å søke på en.. istedenfor.. å søke på det tunge prestisjestudiet jeg hadde tenkt til, så søkte jeg heller på et litt lettere studie innenfor det samme fagfeltet. Og der fikk jeg plass, men jeg måtte takke nei fordi de hadde et opplegg med at du måtte kontinuerlig få visse karakterer, og ja.. de rundt meg sa at 'du har ikke helsen til å takle det presset'. Så det var litt surt, det var det, men det ble ikke sånn»

Når intervjuet ble gjennomført vippet Fredrik litt mellom å bytte over til et annet studie, fortsette med det han holder på med nå eller om han skulle ta opp fag for å komme inn på det han har hatt lyst til hele veien. Fredrik føler på ingen måte at han har dårlig tid. Han forklarer at om han funnet ut av at han ville satset på den originale planen, hadde han gjort det. Det hadde krevd at han tok opp fag, noe som er både tidkrevende og koster penger. Når jeg spør han om det er noe han har vurdert, svarer han:

Fredrik: «Det har jeg vurdert. Opptil flere ganger. Men så har jeg og litt landet tilbake på at det kanskje er bedre for min del å prøve ut det jeg holder på med nå, og heller vurdere litt senere om det andre studiet fortsatt er noe jeg har lyst til å gjøre. (...) Rart nok, så har jeg landa i et valg som jeg på en måte er fornøyd med. Jeg har hatt et litt ambivalent forhold til studiet, rett og slett fordi jeg var veldig dårlig i det. Det var en litt interessant samtale jeg hadde med

læreren min på videregående. (...) Jeg sa at 'hei du, jeg søker meg inn på det faget du underviser i på UiB», og det var der hun hadde gått. Hun ga meg litt tips selvom jeg gjorde det veldig dårlig i faget på videregående. Så, det har vært en bratt læringskurve, men jeg har blitt vant med å like det. Men samtidig så har jeg kommet fram til at om jeg har et valg om å studere noe annet (...), så velger jeg heller det enn å gå videre med det studiet jeg går nå»

Fredrik svarer både at han føler at han har landet i et valg som han klarer å stå i, men som han likevel hadde 'byttet ut' om han hadde muligheten. Når jeg spør han om hvor mye tid han hadde vært villig til å investere i å komme inn på drømmeutdannelsen svarer han: «Så lang tid det måtte. Altså.. Folk velger å bli noe annet når de er 50!»

Både Fredrik og Magnus har møtt barrierer i forsøket på å realisere målene sine. Magnus har slått seg til ro med å prøve å nå målet fra en annen innfallsvinkel. Fredrik, derimot, står fortsatt i en slags limbo mellom å slå seg til ro med studiet han går på nå, eller om han skal investere mere tid og penger i å nå det originale målet.

4.2.1.2 Omveier, trygghet og sikker jobb

Frafall og bytte av høyere utdanning har blitt nokså vanlig (Hovdhaugen, 2019). For noen av informantene har valget av høyere utdanning vært preget av mange omveier, og noen er fortsatt usikre på valget de har tatt. Aksel og Johannes hadde ikke klare preferanser etter videregående, og valget av høyere utdanning har bestått av mange omvalg. Johannes har prøvd seg på en tre ulike bachelorgrader, og er nå i gang med å fullføre en bachelorgrad han er passe fornøyd med. Han vet fortsatt ikke helt hva han vil, men tanken om sikker jobb veier opp for at det ikke nødvendigvis er det han 'drømmer om'. Når jeg spør han om han trives på studiet, svarer han:

Johannes: «Hmm...* lang pause* Ja og nei? Det føles mer riktig enn andre ting, men jeg vet ikke om det er det jeg gjerne vil være da. Men det er greit nok når jeg ikke har noe annet jeg ønsker. (...) Jeg kommer sikkert alltid til å være sånn.. 'kanskje noe annet'. Men så lenge jeg synes det går greit med det jeg gjør, så er det vel greit for meg.. for øyeblikket. (...) Jeg føler jeg har en ganske sikker jobb, da.»

Johannes tenker heller ikke at det er noe annet han hadde hatt lyst til å studere på nåværende tidspunkt:

Johannes: «Altså, det er det som er problemet. Hadde jeg visst det så hadde jeg gått for det! Det hadde ikke vært noen stopper. Det tror jeg fullt og helt på. (...) Jeg vet jo om mange som ikke har startet med sitt før de ble femti-seksti år altså. Det viser jo at alle er.. at man gå femti år uten å vite. (...) Morgan Freeman ble ikke skuespiller før han var femti år, liksom! (...) Det er masse sånne ting, folk som jobber lenge uten å få det til.. Og det samme tenker jeg. Også tar vi det derfra. Enn så lenge så går vi litt på en halvveis auto-pilot.»

Johannes føler ikke at han har dårlig tid, og har ikke lukket døra for at han velger en ny karrierevei senere i livet. I likhet med Johannes, har Aksel heller ikke helt landet på et 'drømmestudie'. Han tok opp fag etter videregående for å forbedre snittet sitt, men det har ikke holdt til å komme inn på det han *egentlig* har lyst til. Etter videregående tok Aksel noen friår hvor han jobbet, tok opp fag og var i militæret. Etter de to årene begynte han å studere i en annen by. Studiet han begynte på var ikke helt det han hadde sett for seg, og nå har han begynt på en ny bachelor innenfor et ganske annet felt. Studiet han nå har begynt på er heller ikke det han egentlig har lyst til, men karakterene han fikk på videregående har satt en stopper.

Aksel: «Jeg tenkte veldig lite på fremtiden når jeg gikk på videregående, og hadde alltid den holdningen at ting går litt som de går.. også ordner det seg. Jeg hadde aldri den evnen til å planlegge langsiktig med tanke på å få gode karakterer for å komme inn på det jeg hadde lyst til, eller jobbe hardt for å nå de målene jeg satt meg.. så, det ble.. det ble en del år jeg kanskje gjorde ting jeg ikke helt hadde gjennomtenkt.. og.. jeg vet ikke helt om jeg har kommet meg ut av den syklusen eller om jeg er fortsatt er i den.»

Hadde det ikke vært for at han kom i en gjeng på videregående hvor det ikke var 'kult' å gjøre det bra på skolen, tror Aksel han hadde vært godt i gang med drømmestudiet nå.⁵² Intervjuet med Aksel fant sted kort tid etter han hadde begynt på det nye studiet, og det er tydelig at han er usikker på eget valg. Han tok opp noen fag årene etter videregående, men uttrykker at han ikke føler at han har tid til å bruke mer tid på det, eller velge et nytt studie:

Aksel: «Det å begynne på det studiet jeg har begynt på nå er litt mer tungtveiende enn det kanskje er for andre som har noen år på å velge feil og.. begynne på nytt (...). Det er vanskelig

⁵² Se 4.2.1

å.. Det er vanskeligere for meg å gamble på å bytte studie nå enn det var for meg når jeg var 19, eller 20. Så.. Det har absolutt litt å si.»

Aksel og Johannes har begge gått noen runder og prøvd litt forskjellige studier. Det som skiller dem er at Aksel tror han vet hva han vil, men han føler ikke han har tid til å gå hele veien som leder dit. For Aksel veier trygg jobb tungt, og han velger tanken om den fremfor å følge drømmen. Johannes vet fortsatt ikke hva han vil. Han er ikke sikker på om studiet han er i ferd med å fullføre er noe for han, men han vet heller ikke hva som kunne vært bedre. Også for han blir tanken om en sikker jobb tryggheten i valget av studiet.

De mannlige ikke-profesjonsstudentene har hatt nokså like veier inn i videregående utdanning. Det ble et veivalg hvor gode venner veide tungt. Noen har dratt nytte av og blitt inspirert av vennene sine, imens andre føler at de ble påvirket på en negativ måte. Dette har lagt føringer for videre og høyere utdanning. Der de står i dag, er det mange som vinger mellom å følge en drøm eller en sikker jobb. Magnus er den som står stødigst i sitt valg, og har funnet en løsning som har gitt han en annen innfallsvinkel til drømmejobben. De tre andre virker mer usikre rundt eget studievalg og fremtidige karrierer.

4.2.2 Kvinnelige ikke-profesjonsstudenter: Ambivalens, 'passion' og mestring

For de kvinnelige ikke-profesjonsstudentene var ikke veien til studiespesialiserende påvirket av venner i samme grad som med de mannlige ikke-profesjonsstudentene. De reflekterer heller rundt valget som noe de gjorde selvstendig, og ut av egen interesse. Eva (23) valgte en studiespesialiserende retning med musikk-fag, og Hannah (23) valgte studiespesialiserende med programfag hun trodde hun kunne mestre. Nå går Eva og Hannah går begge to på ikke-profesjonsstudier innenfor det humanistiske fagfeltet. De har begge brukt noen år på å lande der de er nå, og har ganske forskjellige tanker rundt valg av studie og hvorfor de har valgt som de har valgt.

For Eva er studietiden litt ambivalent. Hun elsker å lære om faget sitt og brenner for det, men har ikke så mye til overs for måten læringen blir organisert på. Studentmiljøet og institusjonen i seg selv begeistrer henne ikke. Før hun havnet på studiet hun går på nå, prøvde Eva et annet studie som hun gikk på i to år:

Eva: «Jeg studerte først fotografi, og jeg var veldig glad i det.. men det var bare så spontant. Og etter det så var det alltid studiet jeg går nå som jeg tenkte på. Så da ble det det. (...) Folkene

og omgivelsene rundt kunne vært bedre, men jeg er jo veldig glad i temaet. Så under forelesning også, og hvis jeg kan skrive om et tema jeg liker veldig godt, så har jeg det jo fantastisk. Og jeg merker jo veldig godt at med en gang jeg skal snakke om det jeg holder på med til folk som ikke kan noe om det, så 'geeker' jeg ut. (...) Jeg tror det bare er at jeg ikke liker skole. Så det er liksom ikke noe annet jeg kunne studert, tror jeg.»

Valg av studie handlet for Evas del om å følge lidenskapen. Hun drømmer ikke om andre studieretninger: hun har landet. Tanker om jobb bekymrer ikke Eva, men hun drømmer stort, og håper hun får drive med det hun utdanner seg til i fremtiden. Eva er snart ferdig med bachelorgraden sin, og planlegger foreløpig ikke å bruke mere tid på utdanning. Hun har høye ambisjoner, og satser på å få en jobb som er relevant i forhold til det hun har studert. Hun håper på å komme inn i et miljø hvor hun får muligheten til å utøve faget sitt ved roten, og gjerne i utlandet:

Eva: «Jeg har veldig lyst til å jobbe innenfor det jeg studere nå. (...) Og bare være omringet av det. Det hadde vært veldig gøy. Jeg har ikke tenkt så langt. (...) Men jeg har ikke en plan om å bo i Norge når jeg har fått utdanning. Jeg vil bo liksom i.. i Spania, kanskje»

For Hannah ble studiet hun går på nå litt mer tilfeldig. Etter videregående var hun veldig usikker på hva hun ville. Hun endte med å gå to år på folkehøgskole, og håpet at hun ville få tydeligere preferanser til hva hun ville studere i løpet av årene der. Hun endte med å søke seg inn på et studie hun kunne mestre, som virket 'enkelt', men likevel interessant. I ettertid tror hun at hun valgte studieretning for fort, og er usikker på om hun har fått noe ut av studiet hun går på.

Hannah: Jeg tror kanskje jeg vurderte det litt kjapt da, at jeg ikke leste nok om det. Også tenkte jeg at det var enkelt. Men jeg vet ikke jeg. Jeg tror jeg ofte velger det som er det enkleste (...) Jeg er kanskje redd for å mislykkes og feile.

Studievalget hennes ble preget av en tanke om hva hun kunne mestre, fremfor hva hun ønsket å holde på med. På spørsmål om hun trives på studiet svarer hun:

Hannah: «Tja. Både og. Det.. det er kanskje noe jeg valgte fordi jeg tenkte at det var enkelt og det virket interessant når jeg startet med det (...) Nei, det er kanskje litt for mange sånne tanker om.. ja.. hva jeg kan gjøre videre.

Intervjuer: «Du føler du ikke har landet helt på en måte?»

Hannah: «Nei.. Jeg bare flyter på en måte, også tar jeg det som det kommer. Eller prokrastinerer»

Hannah lever i 'her og nå', og har ingen store planer for hva som skal skje videre. I likhet med Eva er hun snart ferdig med bachelorgraden, men hun vet ikke helt hva som er neste skritt. Hun tenkte ikke så mye på eventuell jobb når hun valgte studie, og er i dag usikker på hvordan hun kommer til å stå i en eventuell jobbsøkerprosess. Hun er klar på at hun kommer til å studere videre, men vet ikke helt hva. Hun er veldig usikker, og vurderer enten en mastergrad som vil gjøre det lettere å få en jobb, eller å satse mer på hobbyen hun holder på med ved siden av studiene:

Hannah: «Jeg har holdt på litt med grafisk design på siden. Jeg får hele tiden vite fra familien min at 'det burde du satse på'. Men alle vet jo sånn, selvstendig næringsdrivende også er jo ikke akkurat noe.. noe man har hørt man kan leve av. Liksom, det er jo ikke.. like enkelt, da. Men kanskje som en sånn side-inntekt»

Hannah har fått støtte fra foreldrene sine når hun har prøvd å velge studie, men har ikke fulgt noen av rådene hun har fått. Hannah velger også å ta den videre utdannelsen sin litt på sparket, men vektlegger at hun vet at hun må ta 'noe mer' for å føle seg sikrere på fremtidig jobb:

Hannah: «Jeg får egentlig ikke noen tittel.. Så, ja. Jeg får jo livskunnskap og det kan brukes til mange forskjellige ting, men.. ja.. jeg vet egentlig ikke. Så.. så da innser jeg at jeg må ta noe mer.»

Eva har stor interesse og en 'passion' for det hun holder på med, og vektlegger at utdanningsvalget hennes er et resultat av at hun har fulgt egne drømmer. Hun virker ikke usikker på hvilken retning studiet vil ta henne, slik Hannah gjør. De har vektlagt to ulike ting i valget av studieretning: Hannah gikk for noe hun trodde hun kunne mestre, og Eva gikk for lidenskapen.

4.3 Utdanningsvalg: Profesjonsstudenter

Profesjonsstudentene har ofte en mer 'satt' vei inn i arbeidsmarkedet enn de som velger et ikke-profesjonsstudie Det er kanskje ikke så rart at profesjonsstudenter oftere føler seg godt

forberedt til arbeidslivet (Andresen & Keute, 2021). De får en tittel, og vet kanskje bedre hva en jobb innenfor deres yrke vil innebære. I en undersøkelse publisert av NIFU om profesjonsstudenters overgang fra utdanning til arbeid, fant Arnesen (2012) klare kjønnsforskjeller i 2008-kullet. Kvinnene i studien jobbet oftere i offentlig sektor, sammenlignet med menn med samme utdanning. Deltidsarbeid var mer utbredt i de kvinnedominerte yrkene, og mennene i de kvinnedominerte yrkene jobbet deltid i mindre omfang enn sine kvinnelige kollegaer (Arnesen, 2012). De kvinnedominerte yrkene var også lavere lønnet. I denne studien, har jeg snakket med profesjonsstudenter som er i gang med 5-årige grader ved universitetet. Siden utdanningstype ble valgt som en analytisk dimensjon etter at dataene ble samlet inn, er det ikke en balanse mellom mannlige og kvinnelige profesjon/ikke-profesjon-studenter. I det som følger vil jeg se hvordan de har tenkt rundt valg av utdanning.

4.3.1 Mannlig profesjonsstudent: *Selvstendige valg*

Espen (27) er den eneste av de mannlige informantene i denne studien som har valgt et profesjonsstudie. Han begynte rett på studiet han går på nå etter videregående, og hans utdanningsvalg har ikke blitt påvirket av venner i samme grad som de andre mannlige informantene. Espen var fra tidlig av sikker på at han ville ta høyere utdanning, og sto støtt i eget valg av linje på videregående:

Espen: «Jeg var litt nørd som liten. Eh.. kanskje litt autoritetstro. Glad i på en måte... glad i de fagene vi hadde. Jeg syntes det var veldig interessant å lære, så jeg ønsket jo da å gå på studiespesialiserende. For jeg vokste opp på en plass hvor det var ganske ruralt, så mange valgte å gå andre studieveier – TIP og bygg og sånne ting, eller gå inn i landbruket, logistikk eller noe sånt. Men jeg tror jeg ville ha litt distanse fra det da. Og ville ha et nytt miljø.»

I motsetningen til de andre mennene i utvalget, valgte Espen videregående med en tanke om at han virkelig *ville* gå studiespesialiserende og ta høyere utdanning. Valget til de rundt han var ikke med i samme grad som det var for de andre mannlige informantene, og tanken om et nytt miljø var mer spennende enn den var skummel. Han hadde ikke en tydelig plan om hva han skulle studere etter videregående, men syntes det var spennende å lære.

Espen: «Jeg så jo på verden som sikkert mange andre gjør; at det var veldig mange muligheter. Kanskje litt for mange muligheter. Så jeg hadde egentlig ikke.. nei, jeg visste ikke helt egentlig. (...) Det var kanskje egentlig et lite innfall. Men jeg hadde en liten sann..

læreplan. Jeg likte språk, og samfunnsfagene. Så det tenkte jeg at jeg kunne holde på med.. (...) og det følte ganske bredt, men i løpet av studiet fikk jeg på en måte bekreftet at det var kjekt (...).»

Etter videregående valgte Espen seg rett inn på studiet han går på nå. Han nærmer seg ferdig, og har hele veien vært nokså sikker på eget valg. Det er først i nyere tid at han har begynt å lure på om han heller vil satse mer på egen business:

Espen: «Jeg tenker jo at jeg kunne gjort noe annet, men når jeg først startet på det jeg har valgt, så, så opplevde jeg at jeg hadde valgt rett, og når jeg holdte på. Men kanskje litt i nyere tid har jeg tenkt sånn ‘oja okei, hmm.. kanskje jeg kunne valgt noe annet?’ Men igjen, yrket jeg har valgt gir jo en mulighet til at du kan ta mye fri. Sant? Og selv om du utdanner deg til en viss profesjon, da, ehm, så betyr ikke det nødvendigvis at du skal ha det hele livet»

Espen sine utdanningsvalg har vært selvstendige, og han har stått nokså støtt i valgene han har tatt. Det er først i nyere tid han tviler på retningen, men han tror han kommer til å trives med det han er utdannet som. Han tenker at det alltid kommer andre muligheter, og han ser seg ikke ‘stuck’ med profesjonen han har valgt. Han håper å kunne kombinere utdannelsen og hobbyen sin, og å skape seg en hverdag hvor begge tar mye plass.

4.3.2 Kvinnelige Profesjonsstudenter

Arnesen (2012) viste til klare kjønnsforskjeller i arbeidsmarkedet, selv for de som har tatt høyere profesjonsutdanning. Samtidig er det en overvekt av kvinner på profesjonsutdannelsene, og studier om ungdom finner at jentene har større ambisjoner om høyere utdanning enn menn (Bania & Kvernmo, 2016). Likevel føler kvinner seg mindre forberedt for arbeidslivet enn menn (Andresen & Keute, 2021).

Jenny (29), Sigrid (27) og Kaja (22) går alle på ulike profesjonsutdannelse. I valg av studiespesialiserende linje, sto alle ganske trygt i valget sitt. For Jenny var det ‘bankers’: hun skulle makse alle mulighetene som kom etter videregående. Hverken Kaja eller Sigrid hadde tanker om noe annet en studiespesialiserende på tidspunktet de skulle velge linje på videregående:

Kaja: «Det var ingenting annet som var aktuelt. Jeg har alltid vært glad i skole, har på en måte vært en av de heldige som skolesystemet passer godt for. Jeg liker måten det er lagt opp på, liker å lese, liker å skrive...»

I motsetning til mange av de andre informantene, hadde alle ambisjoner om å ta lang, høyere utdanning når de begynte på videregående. Selv om noen av de har måttet endre på planene underveis, er alle på et sted i dag hvor de trives med utdannelsen sin.

4.3.2.1 Rett på riktig valg

Kaja (22) og Sigrid (27) valgte seg rett inn på profesjonsstudiet de går på etter videregående, og begge er nokså fornøyd med valget de har tatt. Spesielt Kaja (22) føler hun har landet riktig, og står nokså støtt i valget av egen utdanning:

Kaja: «Jeg tror jo kanskje jeg kunne ha trivdes med andre ting, men det har på en måte aldri vært noe annet som har vært et alternativ. Det har vært *profesjonsstudiet* helt fra jeg på en måte skjønnte hva det var det innebar.. Sånn slutten av barneskolen, ungdomsskolen så var det liksom det jeg skulle bli (...) Jeg føler jeg er en av de heldige som hadde noe jeg hadde lyst til, klarte å komme inn på det, og fortsatt være fornøyd etter jeg kom inn. Det er på en måte tre ting som ikke alltid klaffer, men så har jeg hatt flaks da og det har klaffa veldig bra.»

Planen til Sigrid ble til i løpet av årene hun gikk på studiespesialiserende. Hun ville egentlig gå et annet profesjonsstudie, men fant relativt raskt ut av at hun ikke kom til å få karakterene til det. Hun måtte legge den originale planen på is, og har innsett i ettertid at det kanskje var fint at det gikk som det gikk:

Sigrid: «Halvveis inn i andreklasser innså jeg at «nei, jeg kan jo ikke realfag». Og så gikk jeg inn i en spiral. (...) Og så ble jeg apatisk til absolutt alt, og så var det bare å komme seg gjennom. (...) Så jeg ble jo ikke det jeg hadde barndomsdrømmer om å bli, men det går egentlig fint for jeg tror ikke jeg hadde taklet det, sånn egentlig. (...) Også er jeg jo, jeg er jo glad for det valget jeg tok når det kommer til valg av utdanning.»

Kaja og Sigrid er de eneste som hverken har prøvd flere forskjellige studier, eller tenker at de har lyst til å studere noe annet enn de gjør nå. De snakker om utdanningsvalgene de har tatt som noe som først og fremst har vært selvstendige valg, og et resultat av at de selv har reflektert rundt hva de vil bli:

Intervjuer: Idéen om at du skulle studere det du studerer nå, den kom fra deg selv?

Kaja: «Ja. (...) Men pappa er jo utdannet det samme, så det har vel aldri vært noe press, men det er jo kanskje derfor jeg koblet den utdannelsen med å gjøre ting jeg syntes virket spennende å gjøre»

Sigrid: «Jeg visste jo at jeg ville jobbe med mennesker, jeg måtte bare ut hvordan jobbe med mennesker.. Og da ble det en elimineringsprosess.. så da ble jeg det denne utdannelsen»

4.3.2.2 Omvei: «Alt mamma sier er nesten lov, sant?»

For Jenny (29) var det heller foreldrenes tanker som skulle definere veien videre etter videregående. Hun har følt på et press til å gjøre det bra på skolen hele livet, både fra seg selv og foreldrene, for å kunne følge i morens fotspor inn på arbeidsmarkedet. Jenny forteller at hun har hatt 'flink pike'-syndrom⁵³ gjennom store deler av sin utdanning. Hun har ønsket å gjøre det bra, men har ofte presset seg selv, og blitt presset, for hardt. Videregående handlet i stor grad om å maksimere mulighetene for fremtiden:

Jenny: «Når jeg gikk på videregående, da var målet mitt å bli hva enn jeg ville når jeg var ferdig. Det var det jeg visste, det var liksom livet mitt i 6 år»

Dette innebar blant annet å ta alle fag som ga ekstra poeng, i tillegg til språkfag på kveldstid etter vanlig skoletid. Jenny har alltid likt skolen, men hadde også et stort press hjemmefra til å gjøre det bra:

Jenny: «Og.. planen, da, når jeg var 19 år.. For jeg var veldig goody-goody-girl, og mamma har jo alltid vært inspirerende for meg, og vi er veldig sånn... personlighetsmessig veldig like. (...) Hun har liksom sagt da: 'vi er personlighetsmessig veldig like, så da må du velge det samme som meg'. Alt mamma sier er nesten lov, sant? (...) Så jeg.. egentlig, sånn

⁵³ 'Flink pike'-syndrom er ikke et klinisk fagbegrep, men brukes ofte om jenter som presterer høyt, har høye ambisjoner, men som også presser seg selv for hardt og derfor blir utbrente eller får psykiske problemer (Mæland, 2016). Begrepet skal likevel ikke forveksles med ambisiøse og høyt presterende jenter. Jenter klarer seg ofte bra i utdanningssystemet, og flink-pike-syndromet handler kun om de som presser seg selv for hardt og blir syke i prosessen (Mæland, 2016). Begrepet 'flink pike' er svært omdiskutert, og noen mener det kan være skadelig for unge jenters selvillit og stolthet av egne prestasjoner. Mæland foreslår denne måten å forstå unge jenter, gjør at jenters prestasjoner blir et uttrykk for sykdom, istedenfor noe de burde være stolte av (Mæland, 2016).

karaktermessig, eller skolemessig eller arbeidsmessig.. så gjorde jeg det for meg selv. Men.. på en måte.. hva skal man si? Det endelige målet, kanskje, det gjorde jeg for min mor»

Jenny var usikker på om hun ville følge i sporene til moren, og hadde mange samtaler med foreldrene om alternative ting hun kunne studere:

Jenny: «Alle forslag jeg kom med som var alternativ, eller noe annet enn det mamma og pappa ville, da, det var brae sånn.. Jeg sa jo sånn ‘kanskje jeg skal bli journalist?’, ‘nei, da får du ikke jobb’, ‘kanskje jeg skal prøve meg på en type samfunnsfag?’, ‘Nei, det er jo bare tull’. Ikke sant? (...) Så alle forslag jeg kom med som var noe annet enn de ville, det ble nedslått, også var det veldig skremselspropaganda. Du er 19 år, ikke sant, og veldig søkende også.. Og når en voksen med masse livserfaring sier at ‘dette kan du ikke være’.. Ehm.. Så.. så det var.. for meg virket det veldig hemmende inn i å ta gode valg for meg selv.»

Dette endte med at Jenny begynte på en utdanning hun ikke trivdes med. Da hun selv skjønnte at det ikke var det riktige for henne, og at hun ikke mestret det slik hun hadde trodd, gikk hun på en knekk:

Jenny: «Jeg har på en måte alltid klart sånne akademiske greier, og så skal du si at ‘mamma, jeg klarer ikke dette.. jeg vil ikke, jeg klarer ikke, jeg vil ikke’. Det var hjerteskjærende. Men da sa hun jo ‘det er greit’. Men som alternativ løsning da.. ‘jeg har jo alltid tenkt’, sier min mor, ‘at hvis jeg ikke skulle bli jurist så skulle jeg ha blitt sivilingeniør. Så du kan bli det’. Javel, sier jeg, og begynner på sivilingeniørstudiet»

Etter et år sitter Jenny med studievenninner og diskuterer studiet, og om de føler at de har havnet på rett plass. Mange av vennene ser ut til å stortrives, men det gjør ikke Jenny, og slutter etter hun har fullført det første året. I søken om å finne ut hva hun egentlig ville, hadde hun mange samtaler med foreldrene om hva hun skulle satse på videre. Til slutt begynte hun på ett nytt studie, som hun trivdes med og fullførte. Studiet var praktisk, og skulle avsluttes med en læretid. Hun innså til slutt at heller ikke den var riktig, og endte med å prøve å komme seg inn på utdannelsen hun nå er i ferd med å fullføre. Nå føler hun endelig at hun har havnet på riktig hylle:

Jenny: «Da tenkte jeg at ‘vet du hva? Jeg er ferdig med bacheloren nå. Praksisåret kan jeg ta når som helst... Jeg kan jo søke meg inn bare for å prøve om jeg kommer inn og om jeg liker

det'. (...) Så kom jeg inn, da, og begynte, og alle disse tankene om 'er jeg på rett plass? Skal det føles sånn?'.. Alle de tankene bare forsvant, for jeg følte at endelig.. Her var vi på plass»

For Hannah og Sigrid var veien til høyere utdanning kort og rett på sak, og de traff godt på første forsøk. For Jenny tok det tid, men til slutt følte også hun at hun havnet der hun skulle være. Hun har tatt eierskap over egne valg, og funnet en ny selvstendighet. Hannah og Sigrid vektlegger at de fra starten av tok selvstendige valg hva gjaldt utdanning. På intervjuetidspunktet følte alle tre seg trygge og tilfreds med valg av studie.

4.4 Utdanningsvalg oppsummert: 'Kunne sikkert gjort noe annet'

På tvers av kjønn og utdannelsesstype har de fleste informantene noe til felles. Når jeg spør om de trives på studiet de har valgt, svarer nesten alle at de 'sikkert kunne gjort noe annet', eller at de har prøvd seg på forskjellige studier for å ende opp en plass hvor de er fornøyde. Frafall og bytte av høyere utdanning er nokså vanlig. SSB fant at hver fjerde student som begynte på en gradstudium i 2012 falt fra. Det var flest frafall fra 2-årige mastergradstudier (40%) og bachelorstudier (25%), og færre frafall i profesjons- og 5-årige masterstudier (16%) (SSB, 2022). I en rapport publisert av NIFU i 2019, finner Hovdhaugen at de fleste forklaringene til frafall fra høyere utdanning skjer på et individnivå. De vanligste grunnene for å bytte studie var å begynne på et nytt studium fordi de ønsket å prøve noe nytt (Hovdhaugen & Aamodt, 2009, sitert i Hovdhaugen, 2019).

Mange av informantene går på studieretninger de ikke har drømt om eller planlagt, og det ligger en liten tvil om eget utdanningsvalg hos nesten alle informantene. Unntaket er Kaja og Sigrid, som traff riktig studie på første forsøk, og ikke vurderte et annet studie på intervjuetidspunktet. Selv om mange av informantene er godt i gang eller nærmer seg ferdig med studiene, betyr ikke det at deres utdanningsvalg nødvendigvis er 'satt' eller 'ferdig'. Valgene som blir tatt etter at intervjuene ble gjennomført vil være med på å forme deres videre muligheter inn i arbeidslivet.

4.5 Mot den fremtidige arbeidsplassen

En stor del av 'voksenlivet' informantene har i møte, kommer i form av en jobb. I likhet med utdanning, er arbeidsmarkedet fortsatt kjønnsdelt⁵⁴ (SSB, 2020). Jeg har spurt informantene

⁵⁴ Se 2.4.2

om hvordan de ser for seg at det fremtidige arbeidslivet kommer til å se ut. For de fleste fremstår det med jobb som noe ganske fjernt i fremtiden. Mest krefter går med på og tenkte på her og nå, på studier og om de har valgt en studieretning de faktisk er interesserte i. De fleste fokuserer på å bli ferdig med utdannelsen sin, framfor å planlegge for den fremtidige jobben. Når jeg spør Jenny om hvordan livet ser ut om ti år, svarer hun: «*Jeg har egentlig bare veldig lyst til å bare bli ferdig med utdanningen min. Bli ferdig med å være student.*» På spørsmål om hva hun gleder seg til i fremtiden, svarer Eva:

Eva: «Jeg gleder meg til å bli ferdig med bacheloren. Ikke nødvendigvis studiet, men til å bli ferdig med å skrive bacheloren. Chille, liksom. Det gleder jeg meg veldig til. Og så liksom.. nei, jeg vet ikke. Jeg vet ikke hvorfor det spørsmålet var veldig vanskelig å svare på. Jeg gleder meg til å ikke stresse så masse.»

Ingen av informantene nevner at de er bekymret for hvordan pandemien har påvirket arbeidsmarkedet, eller hvordan arbeidsmarkedet ser ut generelt. Jeg har heller ikke funnet store forskjeller i hvordan menn og kvinner tenker rundt det fremtidige arbeidslivet. Hverken kvinnene eller mennene reflekterer over sin fremtidige posisjon i arbeidslivet som *mann* eller *kvinne*. Dette henger kanskje igjen sammen med Mills (1959) sine tanker om at individer overestimerer sin egen agens mot strukturene rundt. Brannen & Nilsen (2005) fant at de unge kvinnene i deres studie heller ikke reflekterte noe rundt kjønnsforskjeller:

«Young women may think they have equality and choice but ignore the ways in which gender continues to structure opportunities» (Brannen & Nilsen, 2005, s. 423).

Kjønn fungerte derfor ikke som en komparativ dimensjon i denne delen av analysen. De største forskjellene finner jeg heller basert på *utdanningstype*.

4.5.1 Forskjeller mellom profesjon og ikke-profesjon

Andresen og Keute (2021) viste at det var profesjonsstudentene som oftere følte seg godt forberedt til arbeidslivet. I min studie, var det også profesjonsstudentene som sto stødigst i valget av utdannelsen de holdt på med når intervjuene ble gjennomført. Både Kaja, Sigrid, Espen og Jenny er mer eller mindre fornøyd med der de er i dag, på tross av at det for noen av dem har tatt tid å lande der. Det er også profesjonsstudentene som oppleves som stødigst i forhold til hvordan de forholder seg til den fremtidige jobben. Resten av informantene, som

går diverse andre ikke-profesjonsstudier, vinger mer og uttrykker større bekymringer hva gjelder fremtiden og fremtidig arbeid.

For den delen av utvalget som går på et profesjonsstudie, er veien mot en jobb ganske satt. De får en tittel som brukes i jobbannonser, og slipper kanskje å skulle 'gjette' seg til hva slags type jobber de kan få. For Espen og Sigrid er det ganske tydelig hva slags jobb som venter etter de er ferdig med studiene:

Espen: «Det som skal skje (etter studiene) er at jeg vil begynne å se etter en stilling innenfor faget mitt.. som kanskje forhåpentligvis ligger litt urbant.»

Sigrid: «Jeg vil jobbe som det jeg er utdannet som, og bare være rutinert i jobben og vite hva jeg kommer til (...) Jeg har allerede et årsvikariat.. så det blir jo hvert fall det, også får vi se.»

For andre av profesjonsstudentene er det likevel valg som fortsatt skal taes i form av en konkret retning, som kommer til å være avgjørende for hva slags type jobb som venter i enden av studiene. Jenny er godt over halvveis, men kan ikke si med sikkerhet hvilken retning hun ønsker å gå:

Jenny: «Jeg vet ikke helt hva fremtiden vil bringe. Noe skal det bli hvertfall. Det skal det. Men akkurat konkret hva, det kan jeg ikke svare på. (...) Selvom jeg ikke helt vet hva jeg vil, så har jeg et mål om å bli en high-class working woman.»

Det samme gjelder Kaja. Når jeg spør hvor hun håper å være i livet når hun er ferdig med studiene, svarer hun:

Kaja: «Jeg håper jeg er sikrere på hva jeg har lyst til å jobbe med.. at, at jeg på en måte ser en retning og kanskje har noen kontakter som bidrar til at jeg få jobbe med det jeg vil.»

Profesjonsstudentene uttrykker ingen usikkerhet rundt om de får jobb, men heller hvilken retning de skal gå innenfor mulighetene som ligger tilgjengelige for dem. For ikke-profesjonsstudentene er refleksjonene rundt fremtidig jobb mer preget av usikkerhet. De er kanskje ikke så bekymret for hvilken retning de ønsker å gå, men om hva som i det hele tatt er tilgjengelig for dem. Blant annet Magnus reflekterer over dette i intervjuet:

Magnus: «Jeg har kjent litt på det der at ‘Hva er det jeg egentlig skal jobbe med?’, og det er det nok en del andre på studiet som også kjenner på.»

Hannah (23) kjenner på det samme. Hun er usikker på hva slags jobber som er tilgjengelige for henne når hun er ferdig med bacheloren om et år. Hun har valgt et studie innenfor et humanistisk fagfelt, og får ingen ‘tittel’ når hun er ferdig. Spørsmålet om hva hun skal ‘bli’ dukker stadig opp, og nå som hun nærmer seg ferdig med bacheloren, synes hun det er vanskelig å finne ut av hva det egentlig er hun skal jobbe med.

Hannah: «Jeg valgte (studiet) fordi jeg tenkte at det var enkelt og det virket interessant når jeg startet med det, men så er det sånn.. jeg har fått så utrolig mange spørsmål fra folk sånn ‘hva blir du?’ (...). Jeg føler med en gang du har en tittel så blir du mer respektert fra starten av, mens når jeg jobbet som assistent så må jeg bygge opp den respekten. Bevise noe, på en måte. Så det kommer jo godt med, selvfølgelig. Og det er lettere å få jobb med det.»

For andre av ikke-profesjonsstudentene, er det en dissonans mellom det de studerer å hva de tenker om fremtidig jobb. De er ikke nødvendigvis urealistiske tanker, men heller utradisjonelle. Aksel føler ikke at han har landet i eget utdanningsvalg, og har nettopp begynt på et studie knyttet til IT. Når jeg spør han om den fremtidige jobben, svarer han:

Aksel: «Nei altså, jeg har jo fortsatt en drøm om å en dag kunne jobbe innenfor journalistikken... så om jeg kan bruke den kunnskapen min innenfor det tekniske fagfeltet, så kanskje jeg kan samkjøre det med en journalistkarriere og en dag kunne jobbe som ekspert innenfor et felt, så hadde det vært kult. Men selvfølgelig, grunnen til at mange går det studiet her.. er at du kan jobbe med IT, som er veldig godt betalte jobber. Veldig trygge jobber, og du har veldig mye goder. Det er en sektor som er veldig på vei opp. Det er selvfølgelig en mulighet selv om jeg ikke ser på meg selv som en programmerer.»

Studiet han går på nå er på ingen måte ‘drømmestudiet’, men noe han valgte da det virket som et relativt trygt valg med tanke på jobb. De typiske jobbene han kunne fått etter fullført studie er likevel ikke noe Aksel er spesielt interessert i. Hannah, som er usikker på hva slags jobber som er tilgjengelige for henne, har heller ikke sett seg ut en jobb som er ‘typisk’ for utdannelsen hun har valgt.

Hannah: «Jeg tror jeg vil jobbe med mennesker. Mmm. Men jeg har vært veldig sånn at jeg liker å variere. Så kanskje jeg kan ha to jobber. òn hvor jeg jobber mennesker og én hvor jeg... slipper å jobbe med mennesker. Slippe å forholde seg til andres problemer, for det er slitsomt det også.»

Siden ikke-profesjonsutdannelse ikke nødvendigvis legger et løp mot én type jobb, er det kanskje ikke urealistiske tanker Aksel og Hannah sitter med. De tenker likevel noe utradisjonelt og kreativt i forhold til hva de skal bruke utdannelsene sine til.

4.5.2 Økonomi og boligmarked

Arbeidslivet kommer også med en annen økonomi enn det informantene har levd med in mange år. Ingen av informantene nevner lønn som en motivasjon for yrkesvalg, men det er tydelig at de ønsker seg en stabil inntekt i form av en trygg og sikker jobb. Etter endt studie går de ut i livet med minuskapital i form av studielån. Mange av informantene prøver å spare for å planlegge for fremtiden, selv om de fortsatt har studentøkonomi.

Kaja: «Jeg er glad i å spare! Jeg liker det.. Jeg har begynt litt med noe investering i fond og greier, så kanskje bli litt bedre på det. (...). Jeg har på en måte lyst til å holde meg litt nøktern.. holde det litt rolig. Ikke at man trenger å leve som en student hele livet! Men huske litt på at å kjøpe en billigvariant av et merke, at man ikke trenger å bruke masse masse penger på mat og.. ja.»

Fredrik: «Det hadde vært veldig greit om jeg hadde fått til å få spart opp en halv million før jeg er 28. (...) Jeg tror med tanke på økonomisk stabilitet så har jeg ingen konkrete mål enda fordi det er ganske nytt.. Ja, men jeg tror iallefall en halv million før 28 hadde vært ganske 'neat'»

For mange er det store, økonomiske målet å komme seg inn på boligmarkedet. Det er ikke nødvendigvis en selvfølge. Selv om unge i Norge flytter hjemmefra tidligere enn i andre europeiske land og i større grad eier egen bolig, har andelen unge eiere sunket etter finanskrisen (SSB, 2019). På grunn av en rask økning i boligprisene, er det mange som frykter at unge mennesker ikke har de samme mulighetene til å komme seg inn på boligmarkedet som foreldrene deres hadde (SSB, 2019). For mine informanter, krever det god planlegging eller mye hjelp om de skal komme seg inn på boligmarkedet i ung alder. De må begynne sparingen i god tid, og mange nevner at de sparer på en BSU-konto⁵⁵. Noen av informantene nevner at

⁵⁵ Boligsparing for unge med god rente.

de hadde vært avhengige av hjelp fra foreldre, og andre forbinder det å kunne kjøpe bolig med å inngå et partnerskap:

Magnus: «Hvis jeg får 100% stilling og taktisk blir sammen med noen.. Det blir ganske mye lettere å kjøpe leilighet når man er sammen med noen.»

Jenny: «Dessverre er jo boligmarkedet litt sånn i dag at det absolutt er en fordel å være to.. Det er vanskelig å få tak i bolig hvis du bare er deg selv».

Sigrid: «Jeg kunne jo alltid hatt meg en.. eh.. enebolig midt i sentrum med hage – det er jo den store drømmen! Men da måtte jeg kanskje hatt litt høyere lønn... og kanskje en partner. En fyr som har lyst til å kjøpe.. og har RÅD til å kjøpe enebolig med hage midt i sentrum.»

Espen: «Nå vet jeg jo på en måte at kjøpemarkedet der ute er ganske hardt hvis du er singel.. Så det hadde vært kjekt å ha en jobb der du har muligheten til å eie noe selv, kanskje, isedenfor å måtte leie noe resten av livet»

De aller fleste nevner at de ønsker seg en egen bolig i fremtiden, og mange er allerede i gang med sparingen.

4.7 Oppsummering

Dette kapittelet ville utforske hvordan informantene tenkte rundt valg av utdannelse, samt hvordan de forholder seg til det fremtidige arbeidslivet og om disse tankene var varierende på tvers av kjønn og utdanningstype. For å forstå deres utdanningsvalg, ble de spurt om hvorfor og hvordan det ble til at de valgte en studiespesialiserende linje. Videre ble de spurt om deres valg av høyere utdanning. Her fant jeg både kjønnsforskjeller, og forskjeller basert på utdanningstype. Det er i all hovedsak de mannlige ikke-profesjonsstudentene som vektlegger betydningen av venner når de valgte linje på videregående, og hvordan dette har vært avgjørende i forhold til situasjonen de befinner seg i nå. Flere av kvinnene i studien, og den mannlige profesjonsstudenten, understreker heller at de har gjort selvstendige og uavhengige valg, selv om ikke alle nødvendigvis er helt fornøyd med hvor de har endt opp. Det så og si alle informantene har til felles, er at de enten har prøvd ulike studier, eller at de tviler på valget de har tatt. Det kan være tilfeldigheter som gjør at de fleste informantene har gått noen omveier eller tviler på egne utdanningsvalg. Det har likevel blitt observert at mange faller fra høyere utdanning og spesielt to-årige mastergrader og bachelorgrader (ikke-

profesjonsstudier) (SSB, 2022). De som står stødigst og ser ut til å være mest fornøyd med eget utdanningsvalg i dette utvalget, ser ut til å være de kvinnelige profesjonsstudentene. Både Kaja og Sigrid føler de havnet rett på riktig forsøk, og var på intervjutidspunktet fornøyd med sitt eget valg.

I tanker om fremtidig jobb, finner jeg ikke store kjønnsforskjeller. Det er heller forskjeller mellom de som går en profesjonsutdannelse og de som går en ikke-profesjonsutdannelse. Noen av ikke-profesjonsstudentene er bekymret for om de får jobb, og hva de skal jobbe med. Andre ikke-profesjonsstudenter opplever en dissonans mellom det de studerer og det de har lyst til å jobbe med, og har utradisjonelle tanker om hva de skal bruke utdannelsen sin til. For profesjonsstudentene er den fremtidige jobben mer satt, og de funderer heller på hvilken retning de skal gå innenfor faget sitt. De fleste informantene klarer ikke gi den fremtidige jobben klare karakteristikk, utenom at de ønsker seg en stabil tilværelse med en trygg jobb som de trives i. Dette innebærer også en stabil lønn, selv om ingen nevner lønn som en motivasjon for yrkesvalg. Mange reflekterer over sin egen økonomi og sparing, og ønsker å komme inn på boligmarkedet.

5: Analysekapittel II, *Kjærlighet og Familiestiftelse*

Å finne en å dele livet med er en av de største markørene for voksenlivet. Det kommer som en del av 'standardfortellingen' om hus, jobb, giftemål og barn. I nyere tid har overgangen til sam- og familieliv blitt forskjøvet. Nordmenn får færre barn enn før, og på et senere tidspunkt⁵⁶. Flere lever også barnfrie (frivillig) eller barnløse (ufrivillig) liv. Brannen & Nilsen (2005) foreslår at overgangen har blitt forskjøvet fordi høyere utdanning har blitt en del av det 'normative' livsløpet i Norge:

«In order to become a parent these days, there is the expectation that young people will have completed their education, established themselves in the labour market and found the means to get on to the housing ladder» (Brannen & Nilsen, 2005, s. 419).

Det er forventet at man fullfører en utdanning, kommer seg inn på arbeidsmarkedet og får en stabil økonomi før man blir forelder. Alle informantene går på ulike høyere utdannelse på nåværende tidspunkt, og ingen så for seg at familielivet var rett rundt hjørnet. På intervjutidspunktet var alle informantene også single. De fleste trivdes med tilværelsen, og var ikke nødvendigvis ute etter en partner. Mange ville påpeke at det var viktigere for de å 'finne seg selv' og å ha det fint alene, enn det var å finne en partner. Det er likevel ingen som ønsker å leve hele livet alene, og det er for de fleste naturlig at man finner kjærligheten før man velger å få barn. Informantene er født inn i en periode hvor sosiale medier har vært en sentral del av deres kontekst. De har store deler av livet brukt internett til å presentere en idé om hvem de er, og hvem de ønsker å være. Deres jakt på kjærligheten har også flyttet seg til internett, og de aller fleste har en eller flere datingapper. Dette kapitlet tar for seg hvordan de navigerer denne nye dating-scenen, hvordan de forholder seg til kjærligheten generelt og hvordan de ser for seg fremtidige sam- og familieliv. Det er kun kjønn som brukes som analytisk dimensjon i dette kapitlet.

5.1 'Jeg har det fint alene, altså'

For mange blir 20-årene en tid for å utvikle og 'finne' seg selv, fremfor å finne noen andre. I sin tre-generasjonsstudie om forestillinger om voksenlivet, finner Nilsen (2021, s. 133) at både foreldregenerasjonen og besteforeldregenerasjonen knyttet det å bli voksen til relasjonalt i form av ansvar. Den yngste generasjonen, som enda ikke hadde fått barn, så på

⁵⁶ Se 2.5.2

selvstendighet og frie valg som idealer for voksenlivet: «In an historical period when dependence is thought of as undesirable, independence, in the sense of not ‘being a burden’ to anyone, has become an ideal in both personal and societal arenas» (Nilsen, 2021, s. 12).

Selvstendighet blir et mål for unge voksne som flytter hjemmefra; både med tanke på å klare seg økonomisk, og uten familien i hverdagen på samme måte. Når jeg spør Hannah (22) om hvor hun ønsker å være om fem år, svarer hun: «Hmm. Jeg vil bare være selvstendig. Ikke liksom.. Jeg vil ikke måtte lene meg på noen. Tror jeg mest.» Informantene er på et sted i livet hvor de er på jakt etter hvem de ønsker og være, og livet de ønsker å leve. Selv om parrormen fortsatt lever i beste velgående (Rustad, 2018), finnes det også et ideale blant mine informanter om å ha det fint alene. Alle informantene er single, og de fleste trives godt med det. Mange av informantene vil understreke betydningen av å ha det bra uten en partner, og noen synes nesten det er flaut å innrømme at de ser etter kjærligheten:

Kaja: «Jeg forteller jo alle mulige som vil høre om alle mulige dates jeg er på og hva som skjer.. Så kanskje jeg føler litt at jeg på en måte er den som elsker å være singel, og som bare nyter singellivet til det fulleste.. at jeg ikke trenger noen. Men, eh, kanskje jeg leter litt nå... Men i hemmelighet».

Selvstendighet er et viktig ideal for unge voksne, men dette med å skulle ha det fint i livet uten en partner handler kanskje mest om autonomi. Freidman (2003, s. 3) forbinder begrepet autonomi med å ‘være sin egen person’; å finne seg selv, være sann mot seg selv og stå opp for det man tror på. I mitt utvalg er det et ideale ‘å være sin egen person’, og det å være singel blir ikke sett på som noe negativt. Det kommer heller frem i utvalgets uttalelser at det å være avhengig av noen andre er uattraktivt. Sigrid (27) er redd for å *miste* seg selv i en relasjon, og er opptatt av å skape sitt eget liv fremfor å vokse inn i noen andres:

Sigrid: Det er jo min største frykt. (...) Å være såpass avhengig av noen at jeg ikke vet hvem jeg er selv».

Det er i all hovedsak kvinnene som uttrykker viktigheten med å ha det fint alene, men Johannes (27) reflekterer også noe over det: «Jeg tenker jo det viktigste er å være fornøyd med.. eller, å klare å være alene da. For til syvende og sist, så er du jo det. Du skal jo ikke være avhengig av noen andre».

På stedet i livet de befinner seg nå, blir det derfor for mange av informantene en prioritet 'å finne seg selv' fremfor å finne noen andre. Øfsti (2018, s. 105) foreslår at denne tanken kan være etterdønninger av 'selvrealiseringsbølgen' som kom på slutten av 80-tallet, hvor begreper som selvkjærlighet, selvfølelse og selvtillit ble en del av hverdagspråket. Å elske seg selv først ble et ideale, og dyrkning av det individuelle tok mer plass. Her kom også tanken om at man skylder seg selv å bli 'den beste utgaven av seg selv' (Østfi, 2018, s. 105-106). Den beste utgaven av deg selv er også en som ikke er avhengig av noen andre, ifølge mine informanter. I søken etter kjærligheten er det et ideale å presentere seg selv som et fullstendig individ som klarer å skape et fullverdig liv uten en partner. Dette har også med selvpresentasjon å gjøre. Erving Goffman (1959) skrev at vi *kontrollerer* informasjon tilknyttet selvet:

'When an individual plays a part he implicitly requests his observers to take seriously the impression that is fostered before them. They are asked to believe that the character they see actually possesses the attributes he appears to possess (...)
(Goffman, 1959, s. 28).

På denne måten foreslår Goffman at vi presenterer en *ideell* fremfor en autentisk versjon av oss selv. Denne selvrepresentasjon har alltid inngått i relasjonsdannelser, men de digitale arenaene gjør dem mer fremtredende (Hatleskog, 2021, s. 26). På internett kan man presentere en idé om seg selv, fremfor en komplett versjon. Denne selvpresentasjonen foregår i alle typer sosiale medier, og også på dating-appene. Goffman brukte begrepene 'frontstage' og 'backstage' for å beskrive hvordan aktører opptrer. 'Frontstage'⁵⁷ referer til selvpresentasjonen vi utøver foran et publikum, hvor informasjonen om selvet blir kontrollert (Goffman, 1959). Sosiale medier gjør at vi i Goffmanianske termer alltid er 'frontstage', og dermed opptrer for andre aktører. Dette kan til tider kan være tærende på individet. Noen av de kvinnelige informantene i denne studien opplevde det som vanskelig å være på Tinder i periodene hvor selvtilliten ikke var på topp⁵⁸.

⁵⁷ Backstage referer til rollen vi tar på oss når et publikum ikke er til stede; når vi slipper å måtte 'kontrollere' informasjonen knyttet til selvet i like stor grad (Goffman, 1959).

⁵⁸ Se 5.2.1

5.2 Kjærlighet som underholdning

I flere år har de fysiske møteplassene for kjærligheten vært innskrenket på grunn av pandemien, og dating-appene har vært det eneste stedet det fortsatt har gått ann å 'møte' noen. Utvalget ble intervjuet høsten før Norge åpnet opp igjen i begynnelsen av 2022. Selv om mange legger vekt på viktigheten av å ha det fint alene, har nesten alle informantene en form for dating-app. På tross av dette er det svært få som bruker det for å faktisk se etter kjærligheten. For mange blir det heller et slags tidsfordriv:

Kaja: Jeg liker egentlig ikke Tinder i det hele tatt. Jeg har en tinder-profil, og det er sånn hvis du kjeder deg typ... Men det er ikke noe seriøst der.

Mange er opptatte av å poengtere at de har en profil, men at de ikke er 'aktive' brukere, og svært få har troen på at datingappene er inngangen til noe 'ekte'. På spørsmål om Tinder-bruk svarer Johannes (27): «*Ja.. jeg er jo det. Men jeg har aldri **brukt** det.*» I dette er han ikke alene. Flere informanter legger vekt på å skille mellom det å ha en profil, og å aktivt bruke den. Mange 'swiper' ⁵⁹ på Tinder, men kommuniserer ikke med 'matchene' ⁶⁰ de blir sittende igjen med. Dette er kanskje ikke overraskende, da mange av datingappene er designet som et 'spill' (Klinenberg & Ansari, 2015), ⁶¹ – og mange finner underholdningsverdi i dem. Tidligere studier om Tinder har vist at tilfeldig sex var en større motivasjon for menn enn for kvinner (Ranizini & Lutz, 2017; Sumter et al., 2017).

5.2.1 Kvinnelige informanter: Ambivalens og jakten på kjærligheten

De kvinnelige informantene er både aktive og passive brukere på Tinder og andre datingapper, og har ulike motiver for bruken. Mange synes det er gøy å date, men opplevelsen av appene bærer likevel på en ambivalens. Både Kaja og Eva har brukt appene aktivt, og finner glede i dem. De er i en utprøvningsfase, og synes det er gøy å møte nye mennesker. I intervjuene la de mye vekt på at det viktigste var å kunne trives med seg selv og å ha det fint alene. Kaja syntes som nevnt at det nesten er flaut å innrømme at hun halvveis leter etter noen, og vil heller leve ut idéen som en singel jente i 20-årene som ikke trenger å

⁵⁹ Å bla gjennom 'katalogen' av potensielle matcher: ulike profiler kommer opp, og drar man fingeren til høyre sier man 'ja', og til venstre sier man 'nei'.

⁶⁰ Om man har 'swipet' ja på en profil, og denne profilen også 'swiper' ja på deg, får dere mulighet til å starte en samtale.

⁶¹ Se 2.5.1

lene seg på noen. Likevel finner hun mye glede i å date på Tinder, selv om hun ikke tror det er inngangen til noe 'ekte':

Kaja: «Nå har det jo vært litt koronapreget, men jeg har hatt mine tinder-dates, ja. Ganske.. hatt en del av det. (...) Jeg synes det er gøy, men på en måte mer som en sånn underholdningsverdi, enn som et faktisk reelt mål om at det er der jeg skal finne kjærligheten, kanskje.

Eva finner også underholdningsverdi i Tinder, og å date:

Eva: «Jeg er veldig glad i å date egentlig, jeg synes det er gøy (...).

Datingappene blir for dem en form for underholdning, men det er ikke alltid det er gøy. Noen av de kvinnelige informantene forteller om hvordan bruken kan gå utover selvbildet, og at de har vært mindre aktive i perioder hvor selvtilliten ikke har vært på topp. Eva (23) forteller:

Eva: «Jeg merker at hvis jeg er veldig nede mentalt, så hjelper det liksom ikke å være på Tinder. Jeg har en venninne som er veldig lavt nede, og hun har bare konstant blitt «left on read», fått elendige svar tilbake.. (...) Det er så kjipt.»

Med så mange alternativer for hånd, er det også blitt vanlig å 'ghoste' folk på datingappene. Det vil si at man bare slutter å svare, istedenfor å avklare at det er 'slutt'. Det er for det meste de kvinnelige informantene som har tatt opp dette i intervjuene. En av de er Hannah (23):

Hannah: «Jeg datet en fyr, også bare ditcha han meg helt, uten å si hvorfor eller noe som helst.. (...) Ghosting, rett og slett. Og da ble jeg litt sånn 'nei, føkk dette. Nå får jeg bare gå tilbake til å være singel. (...) Det er første gang dette skjer for min del.. Og jeg er ikke nødvendigvis lei meg, men mer forvirret over situasjonen».

For Hannah ble opplevelsen nok til at hun tok en pause fra dating. Det er flere som reflekterer over denne kulturen, og hva den gjør med oss. Kaja er bekymret for om nettdatingen har en innvirkning på hvordan hun forholder seg til andre mennesker, og til kjærligheten:

Kaja: Hva gjør det med meg at jeg drar på masse dates uten egentlig å ha noen ordentlig intensjon om at det skulle kunne bli noe mer?»

Hvorav Hannah, Eva, Sigrid og Kaja bruker datingappene for gøy, og litt sporadisk, er Jenny (29) svært aktivt på dating-fronten og ute etter en langvarig partner. Hun er den eldste informanten, og også den eneste som gir uttrykk for at dette med å finne en partner haster litt. Jenny går på flere dates i uken ved hjelp av ulike dating-apper, men har mistet litt troen:

Jenny: «Altså, Tinder er bare tull. Jeg har vært der i mange år, og jeg har ikke én suksesshistorie fra Tinder. Null. Men på Bumble nå da, så må jeg si at jeg har kommet i snakk med noen fine gutter. (...) Jeg har på en måte vært med veldig sånne iskalde gutter, kan man si. Rovdyr egentlig. Som gir deg det minste minste minste de kan gi, bare for å holde deg gående, også er de egentlig iskalde, ikke sant?»

Hun har mange dårlige erfaringer med menn på datingapper, men fortsetter likevel å date. Hun tror hun har vært på over tohundre dates i løpet av årene hun har vært aktiv. Når jeg spør om hun bruker appene for å lete etter den store kjærligheten svarer hun:

Jenny: «Jeg gjør jo det, da. Aktivt prøver jeg å søke etter det. Også blir jeg jo veldig discouraged.. Min erfaring er jo at det går aldri. Og mine nærmeste venninner.. min aller nærmeste gruppe, ALLE er i forhold. Hun ene er forlovet og har vært sammen med kjæresten i en evighet, hun andre har vært i forhold i åtte år.. (...) Så alle er konsekvent i partnerskap, og jeg er hun der rare som bare stanger og får det ikke til. Og når jeg prøver å være litt åpen og ærlig om.. åpne litt opp for å være litt sårbar om hvordan det er, så føler jeg at.. det svaret du får er liksom sånn 'men du har jo truffet menn som har villet være med deg.. så da er det jo egentlig ikke så synd på deg fordi at.. du har jo selv valgt å være alene. 'Du kommer jo til å treffe noen til slutt, Jenny'»

Jenny vil finne 'ekte' kjærlighet, og vil ikke 'nøye' seg med det første og beste. Hun begynner å miste litt motet, og i likhet med de andre er hun usikker på om datingappene er inngangen til det hun søker. Forutenom Jenny, trives alle de kvinnelige informantene som single. Mange idealiserer den single tilværelsen, og det passer livet deres slik det er nå. Selv om mange av de kvinnelige informantene finner underholdningsverdi i datingappene, kommer det for mange også med en bismak, enten i form av dårlige opplevelser, dårlig selvtillit eller en bekymring for hvordan de forholder seg til kjærlighetsrelasjoner.

5.2.2 Mannlige informanter: 'Tinder er ikke for meg'

Det finnes langt færre motiver for nettdating blant de mannlige informantene; de er stort sett enig i at Tinder ikke er noe for dem⁶². Ingen av dem forteller at de ikke er på 'aktiv' let etter en partner, og i likhet med mange av kvinnene fokuserer de mest på seg og sitt der de befinner seg i livet nå. De er hvert fall sikre på at den store kjærligheten ikke finnes på Tinder. Aksel sier det slik:

Aksel: «Jeg synes det er vanskelig å svare på om jeg 'ser' etter kjærligheten eller ikke.. Hvis det dukker opp en mulighet så har jeg lyst til å ta den, jeg ser ikke etter kjærlighet i form av høyre-swipes på Tinder»

På tross av dette, har de fleste en profil på ulike datingapper, men ingen er svært begeistret for dem. Fredrik (22) får lite nytte av Tinder, men bruker det fortsatt:

Fredrik: «Altså, det er jo litt rart. Ehm. Altså hele formatet på datingapper. (...) Det er jo standarden i dag da, men det er litt rart.»

Når jeg spør Johannes hvorfor han er på Tinder hvis han ikke bruker det aktivt, svarer han:

Johannes: 'Nei.. Det har egentlig bare vært for å.. at jeg tenker at jeg gjør noe ved å være der. Da gjør jeg noe.. Men med en gang.. hvis jeg skulle matche med noen, så føler jeg veldig ofte at det er så 'tomprat' i begynnelsen, og det er vanskelig å få en skikkelig fin prat. Nei, jeg føler det bare blir bortkastet tid egentlig. (...) Jeg tenker at jeg er aktivt på en passiv måte, da. For jeg følger med, men det er ikke sånn at jeg går inn for å prøve, nei.»

I likhet med Johannes, synes Magnus at Tinder er bortkastet tid. Han har slettet appen:

Magnus: «Det er bare så... rart. Jeg orker ikke bruke tid på det egentlig.. energi på det. Det å skulle skrive noe interessant, så må jeg enten bruke tid på å tenke ut noe, og det gidder jeg ikke. Eller så må du matche med en person som har en bio hvor du kan se at dere har noe veldig til felles.. Da går det kanskje. Men utenom det kan man jo ikke skrive så mye mer enn 'hei' og det er jo drit kjedelig, og jeg gidder ikke å gå rundt å gruble på noe et eller annet vittig liksom.»

⁶² Det er selvfølgelig mulig at dette kan ha noe å gjøre med min posisjon som ung kvinne, og at det ikke føltes naturlig for de mannlige informantene å åpne seg om det.

På mange av datingappene opplever kanskje menn et større press til å være den som skriver først. Unntaket er Bumble, der kvinnene *må* skrive først for at mennene skal få mulighet til å svare. Ingen av mennene nevner at det er vanskelig å få svar tilbake, men mange snakker om presset til å skrive en god første melding. De nevner heller ikke at det har noe med selvtillit å gjøre at de misliker appen, slik kvinnene snakker om.

I likhet med kvinnene, uttrykker noen av de mannlige informantene en bekymring for hvordan datingappene navigerer kjærlighetslivene våre. Spesielt Aksel (24) er skeptisk. Når jeg spør han om hvorfor han sier at Tinder ikke fungerer for han, svarer han:

Aksel: «Fordi jeg er litt redd for at det kan ødelegge hva det faktisk vil være å en dag finne en person man faktisk liker godt. (...) Jeg har en kompis, for eksempel, som drar på tre tinder-dates i uka, og 9/10 ganger snakker han aldri med jentene mer. Og hvis det da bli vanlig å dra på en date, så mister man litt magien med det hele. Det samme tenker jeg gjelder one night stands, eller hvis du inviterer noen bare for å få deg et ligg.. Jeg tror det er helt greit i blant, men gjør du det for mye så tror jeg også du blir.. så tror jeg det kan ødelegge for hvis du en dag finner noen du virkelig liker da, så blir det ikke noe spesielt fordi det bare blir en helt vanlig fysisk nytelse.»

Espen er også skeptisk, og er den eneste informanten som aldri har testet ut noen form for datingapp:

Espen: «Jeg har aldri brukt datingapper, selvom jeg på en måte ser en klar fordel med det da. (...) Jeg vet jo at mange kompisser gjør det, de bruker jo Tinder. Men det ligger jo veldig i kortene.. de forklarer at det ligger i kortene at du ‘brenner’ mennesker, at det ligger veldig i kortene hva som skal foregå. Det blir en date, også kanskje dere skal ligge. Så hvis du ikke tar oppmerksomheten til den andre veldig fort, eller at det avtales noe og den andre ikke kan, så går du videre til neste. Det er veldig bruk og kast av mennesker. Så jeg har ikke brukt det, nei. Jeg har ikke det.»

I denne studien er det ingen av de mannlige informantene som nevner tilfeldig sex som en motivasjon, slik tidligere studier har vist (Ranizini & Lutz, 2017; Sumter et al., 2017). Tvert om er de aller fleste heller bekymret for å date for mange. Espen og Aksel mener at datingappene kan bidra til en slags ‘bruk og kast’ av mennesker, som de er redd kommer til å påvirke fremtidige relasjoner. Det er i hovedsak de kvinnelige informantene som er aktive

brukere på dating-appene, og som bruker de til å møte andre ‘casually⁶³’ eller med en hensikt om å date.

5.2.3 ‘Herregud, jeg kan jo ikke ende opp alene heller’

De aller fleste av informantene trives med den single tilværelsen, og er ikke nødvendigvis på aktiv let etter en partner. På tross av det, er det heller ingen som ser for seg å leve et helt liv alene:

Jenny (29) sier det slik: «Gud, jeg skal jo på en måte leve for meg selv, men skal jeg ikke også leve for noen andre?»

Sigrid (27): «Herregud, jeg kan jo ikke ende opp alene heller.. uansett hvor mye jeg sier til meg selv at det går fint. Innerst inne vil jeg jo ha en mann.»

Kaja (22): «Jeg føler jo at jeg klarer meg fint bare meg også, men det er jo noe med det å føle at det er noen der.. på en annen måte enn det er med venner. Altså, det er jo noe i det. Det er jo en grunn til at mange går inn i monogame forhold på en måte – man får jo noe ut av det, det er jo ikke noen hemmelighet.»

Idealet om å klare seg alene står sterkt i utvalget, men singellivet er heller ikke et ideale på lang sikt. Alle ønsker å møte en langvarig partner i fremtiden, men ikke nødvendigvis der de befinner seg i livet akkurat nå. Selv om de fleste har en bruker på Tinder eller andre datingapper, er det svært få som tror at den store kjærligheten finnes der.

5.3 Kjønnforskjeller i tanker om barn og familieplanlegging

Nordmenn får færre barn, på et senere tidspunkt. Det er også flere som går et helt liv uten å få barn i det hele tatt. Å bli forelder er en av de store rollebyttene i et liv, og kanskje den siste sosiale markøren for at man virkelig har blitt og må være voksen. Det er ingen av informantene som ser for seg at familielivet ligger rett rundt hjørnet. Ikke nødvendigvis kun fordi de er single, men også fordi de er midt i et studieløp og ikke har resten av ‘checklisten’ på plass. Fokuset til de fleste er å fullføre utdanningen sin, komme seg inn i en jobb og skape et stabilt liv for seg selv. I refleksjoner om fremtiden nevner likevel mesteparten familie og barn uoppfordret. Mange av de kvinnelige informantene er usikre på om de kommer til å

⁶³ Uten forpliktelser.

ønske seg barn i fremtiden, og for mange av de mannlige informantene er det nokså bombesikkert.

5.3.1 Unge menns tanker om familieplanlegging

Det er historisk mange single og barnløse menn i Norge, og hver fjerde mann var barnløs/barnfri i 2013 (Jensen & Østby, 2014). I sin oppgave om barnløshet og barnfrihet, fant Dølplass (2019) imidlertid at menn uten barn oftere kategoriserer seg som *utsettere* fremfor *avvisere*, og at de derfor ikke har tatt et aktivt valg om å ikke få barn – det ble bare aldri noe av. I denne studien, uttrykker alle de mannlige informantene at de ønsker seg barn i fremtiden. For noen blir det tatt som en selvfølge, og noe som faller naturlig med når de ser for seg hvordan livet kommer til å utspille seg. Når jeg spør de mannlige informantene om hvordan livet kommer til å se ut om ti år eller om det er noe de helst vil ha gjort før de er 39, svarer de:

Johannes: «Forhåpentligvis så er jeg jo i jobb, hvorhen er ikke så nøye.. Gjerne med hus, og kone og barn.»

Fredrik: «Jeg har alltid tenkt at jeg ikke skal opprette familie før jeg er 30 (...) Den indre planleggeren i meg har liksom skisset over drømmehuset.. Sånn av og til. Dagdrømt og tenkt litt sånn ‘åh, hadde ikke det vært fint?’. Så jeg tror familiestiftelsen kommer til å være.. i fremtiden.. men ikke de neste ni årene *ler*

Magnus: «Få barn vil jeg si.. Før jeg er 39. Det tenker jeg må til. (...) Det er noe jeg faktisk har lyst på. Men vi får jo se da, det er jo ikke gitt.. Men jeg tenker det blir.. Sånn personlig, for meg, så virker det litt kjedelig kanskje å bli 40-50 og bli pensjonist og bli gammel uten å ha noen barn eller barnebarn rundt deg liksom.»

Aksel reflekterer noe mer enn de andre mannlige informantene. Ekstra vekt legger han på at hvis han en dag blir far, så betyr det at det er mange andre komponenter av livet som har falt på plass:

Aksel: «Jeg håper jo da, det er sånt man aldri kan planlegge, men jeg håper at jeg kanskje har blitt pappa når jeg er 39. Det er jo en sånn stor ting man tenker litt på i blant. (...) Det er mye som skal passe. Man må finne en partner man har lyst til å få barn med som også vil ha barn. Og jeg tenker at man må være i en situasjon hvor man kan rettfærdiggjøre å få barn. Det er en såpass stor sak.. Så det er egentlig mer derfor jeg sier at jeg har lyst til å bli far, for da er det

såpass mange komponenter som har passet.. for at jeg har kunnet bli det. (...) Det er på en måte sånn 'end-game'»

Espen er den eneste av de mannlige informantene som har gått litt frem og tilbake på om han ønsker seg barn i fremtiden eller ikke:

Espen: «Kanskje oppleve.. altså.. det har jeg vært litt frem og tilbake på om liksom.. om jeg har lyst til å å formere meg, skulle jeg til å si. Men da trengs på en måte – av hensyn til både meg selv og duracel-kaninine, så.. vil jeg kanskje da ha et stabilt samboerskap og at det fungerer, og at du kan liksom.. trygge barndommen.. til dine avkom»

Ingen av de mannlige informantene så for seg at de skulle få barn i løpet av de neste fem årene, men på intervju tidspunktet uttrykte alle at de ønsket seg barn i fremtiden. Mange nevnte barn og familiestiftelse uoppfordret, og som noe de ønsket å oppnå i løpet av de neste ti årene.

5.3.2 Unge kvinners tanker om familieplanlegging

Hvorav barnløse menn oftere kategoriserte seg selv som utsettere i studien til Dølplass (2019), kategoriserte kvinnene uten barn seg oftest som avvisere. De hadde tatt et aktivt valg om å ikke få barn. Selv om det ikke er noen av kvinnene i denne studien som er fast bestemte på at de ikke vil ha barn, uttrykker de en mye større usikkerhet enn de mannlige informantene. Det er ikke alle som vet om de ønsker seg en fremtid med barn. Mange har allerede gått flere runder med seg selv, selv om det ikke er en avgjørelse de tenker at de må ta i nærmeste fremtid. Selv om informantene er unge, har de i fremtiden andre hensyn å ta enn mennene når det kommer til fertilitet. Som kvinne har man en biologisk klokke som menn ikke må ta hensyn til i samme grad. Det er likevel ikke dette som er hovedtemaet i refleksjonene til kvinnene. I refleksjoner rundt familiestiftelse snakker de kvinnelige informantene heller om klima, om man blir lykkelig av å få barn og hvordan det å få barn går utover egen tid.

For Kaja (22) blir spørsmålet om barn et moralsk et: er det riktig å få barn når man er usikker på hvordan fremtiden ser ut? Kaja ønsker seg barn, men vet ikke om det er etisk riktig:

Kaja: «Ja, det vil jeg egentlig.. Også må man jo kanskje.. Jeg synes det er litt dette med.. klima og barn, og om man egentlig ikke burde få barn på grunn av klima og.. ja.. om man vil la barn vokse opp i en fremtid man er usikker på. Ehm.. Det har jeg ikke klart helt å

finne noe konkret svar på. Men jeg vil ha barn, egentlig. Også kan man jo få barn på mange forskjellige måter, man kan jo adoptere for eksempel. Men ja.. jeg har jo lyst til å være gravid. Men jeg tror det er en veldig biologisk del som sier at det skal du ville, også.. ja. (...) Altså det er jo noen år til jeg eventuelt skal få barn... Men jeg tenker jo at hvis man da ikke ser noe lys fremtid,.. det å få barn i en verden man ikke ser en lys fremtid for er jo en veldig rar ting å gjøre. Det kan jo hende man gjør det likevel, men det blir jo litt motstridende på sett og vis. »

Jenny (29) tar ikke det å få barn som en selvfølgelighet. Hun har stor respekt for det å få barn, og ser på det som et stort 'gamble'. Hun vet ikke om hun er villig til å risikere sin egen lykke:

Jenny: «Jeg føler veldig mange har en veldig naiv tanke om å få barn, at de er veldig sånn: åh, å få barn er på en måte lykken i livet og det er det som på en måte gir mening, og at det er vi på en måte er på planeten for å gjøre.. For å reprodusere oss selv (...). Og jeg ser jo at mine foreldres lykke er veldig basert på 'er barna våre lykkelige?'. Så jeg har på en måte en veldig respekt for at.. vil jeg legge min egen lykke og min egen lykke og min egen livstilfredshet i.. i andre? For hvis barna dine ikke har det bra, så har ikke du det bra heller. (...) Så jeg har veldig respekt for det å få barn, for du er ikke garantert noen ting. Så vil du leke lottomillionær og satse på at du trekker 'the winning ticket' når det kommer til noe så viktig?»

Tidligere forskning har vist at samlivspartner har innflytelse for individers fruktbarhetsintensjoner (Andersen, 2020), og at den mannlige partneren ofte har størst innflytelse i heteroseksuelle par når det kommer til diskusjonen om fertilitetsønsker (Stein, Willen & Pavetic, 2014, sitert i Andersen, 2020, s. 10). Det er likevel kvinnen som til slutt har vetokraften. Jenny befinner seg på et sted i livet hvor hun har veldig lyst på en partner, men ikke nødvendigvis så lyst på barn. Hun uttrykker likevel at hun kanskje hadde strekt seg om hun fikk en partner som ønsket seg barn, og at hun hadde blitt lei seg om hun møtte noen som var helt klar på at de aldri ønsket seg barn:

Jenny: «Dette med barn har vært litt sånn.. nja.. Men nå er jeg mer sånn 'on the fence'. Jeg har ikke ønsket meg barn før jeg er ferdig å sutudere hvertfall, men etter jeg er ferdig å studere er jeg litt sånn.. nja.. hvis han har veldig veldig lyst, så vil sikkert jeg også (...) Jeg tenker at jeg trenger.. jeg trenger.. Jeg tror ikke jeg ville vært med noen som sa at de ikke ville ha barn. Jeg synes det er så endelig.. Jeg vil helst egentlig være med noen som vil ha det, slik at man

sammen kan bestemme seg for at.. dette er noe vi vil diskutere på en måte, og så bestemme seg for noe sammen. Men jeg er ikke.. jeg er ikke bankers på den. Så kanskje? Kanskje.»

Sigrid er også på et sted i livet hvor hun sliter med å se for seg at hun kommer til å ville få barn en dag. Hun tror det kan forandre seg når hun møter en partner, men er ikke sikker. Hun er likevel tydelig på at hun hadde blitt skuffet om hun ikke *kunne* få barn, og at hun håper hun får privilegiet i å kunne ta et eget valg:

Sigrid: «Jeg er litt usikker på om jeg har lyst på barn, sånn egentlig.. Ehm.. Jeg vil jo alltid ha muligheten til å kunne få barn. Ehm, så det er jo alltid sånn ‘kan jeg få barn eller ikke?1 Jeg blir jo selvfølgelig veldig lei meg om jeg ikke kan få barn, og at det liksom er kroppen min som selv har tatt det valget for meg.. Og det vil jeg ikke, jeg vil ha det valget selv. Og jeg skal jo aldri si aldri at jeg ikke skal få barn, for jeg vet jo ikke, når man kanskje blir eldre og har et stabilt forhold og hele pakken så er det kanskje noe annerledes enn når du vet så vidt hva som er opp og ned, og ikke er på dater’n liksom. (...) Det er ikke noe (jeg planlegger for).. for jeg liker å ha fritiden for meg selv, og tenker det er et stort.. enormt ansvar også! Det er ikke sånn ‘oj, her har du en kid, den kan du ta vare på når du ønsker det. (...) Det er resten av livet ditt, og resten av livet deres

Sigrid og Jenny veier mest mot at de ikke kommer til å ville få barn, men de understreker begge to at de gjerne vil ha muligheten til å være *atkive* i valget. For Sigrid betyr det at hun håper at kroppen spiller på lag, og Jenny håper at hun ikke møter en partner som *absolutt* ikke vil ha barn, men at det er noe de kan finne ut av sammen. Også Hannah (23) har gått noen runder med seg selv, og har vurdert om det å få barn er noe hun har lyst til i fremtiden:

Hannah: «Før så ville jeg ikke få barn, men i det siste har jeg tenkt sånn ‘hvorfor ikke?’. Vi får se. (...) Jeg har sett hvor mye mer jobb det er, for broren min og kona hans har to barn nå.. Og jeg ser hvor mye jobb det er, men samtidig hvor mye glede det gir. (...) Og jeg setter jo pris på at vi er fire søsken og at vi kommer så godt overens. Også ser jeg hvor mye glede og støtte det gir i hverdagen at jeg alltid har noen å lene meg på. Nei, jeg vet ikke. Det er litt trist å ende opp alene, da.»

Eva deler Sigrid sine tanker om at det er noe skremmende ved noe som er så ‘permanent’. Hun understreker at hun ikke vil sette noe til verden som hun ikke evner å ta vare på:

Eva: «Hmm. Jeg er veldig av og på. Jeg vet liksom ikke helt. I flere år tenkte jeg sånn at søstra mi kan få barn, og så kan jeg være den kule tanta. Men jeg vet ikke.. Det hadde vært litt fint med barn, kanskje? Jeg vet ikke. Ikke nødvendigvis liksom at jeg bærer de slev, jeg er veldig åpen for adopsjon. Men jeg vet ikke. Jeg føler jeg har blitt litt mer åpen for tanken på en familie.. Men det er skummelt å si. (...) Det er så permanent. Og jeg klarer jo såvidt å ta vare på meg selv, hvordan skal ta vare på et barn? Men samtidig har jeg hørt at jeg hadde vært en veldig kul mamma. Så den idéen frister litt. (...) Men du kan jo ikke få et barn med det som baktanke.»

I det store, er alle kvinnene ganske usikre på dette med barn. Det er likevel tydelig at det for det meste er akseptert å være usikker på om man vil ha barn blant informantene og i deres sosiale kretser. Den eneste av informantene som forteller at hun opplever et press er Sigrid. Moren aksepterer ikke det hun sier når hun forteller at hun er usikker på om hun kommer til å ville få barn i fremtiden:

Sigrid: «Mamma.. Jeg.. Jeg klikker på hun ofte. Nå spør hun meg hele tiden om når hun skal bli bestemor, og jeg sier: herregud, hvorfor spør du meg? Spør heller din andre datter som er over 30, har et stabilt forhold og en samboer (...) Det er noe mamma ikke aksepterer når jeg sier det til hun, at jeg kanskje ikke har lyst på barn.. men det er jo mere akseptert blant venner også.»

De aller fleste av de kvinnelige informantene er usikre, og de er fortsatt unge. De befinner seg på et punkt i livet hvor det ikke enda er et alternativ eller et ønske å starte en familie. Ingen av de har tatt et endelig valg om at de ikke har lyst på barn, og er fortsatt i en prosess hvor de skal finne ut av om det er noe de ønsker seg for fremtiden. Felles for alle er at de reflekterer over det å få barn på en annen måte enn de mannlige informantene, og har brukt mer tid med tanken. Midtgaard (2007) studerte kjønn og talestilnæringer. I intervjuer med menn og kvinner om fremtidige sam- og familieliv, finner hun at kvinnene i studien virket bevisste på hva et familieliv krevde av arbeid, og at de reflekterte mer konkret og detaljert rundt de praktiske gjøremålene enn mennene. I min studie, kan det også se ut som at kvinnene har et mer gjennomtenkt og kritisk syn på det å skulle få barn enn mange av de mannlige informantene.

5.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg forsøkt å se på hvordan informantene forholder seg til kjærligheten, hvordan de tenker rundt fremtidig familiestiftelse og om det finnes variasjoner som er kjønnsbestemte. Alle informantene, med unntak av Jenny, prioriterer seg selv fremfor å finne en partner der de befinner seg i livet akkurat nå. De trives som single, og det passer deres nåværende livssituasjon. De prioriterer å finne seg selv og understreker at de har det fint alene. På tross av dette har de fleste informantene en 'passiv' bruker på en eller flere datingapper. De kvinnelige informantene forteller om deres bruk av datingapper med en ambivalens. Mange finner underholdningsverdi i dem, og synes det er gøy å date. De forteller likevel at det kan gå utover eget selvbilde i perioder, og de fleste har dårlige opplevelser i forbindelse med bruken av appene. De mannlige informantene ser ikke ut til å være begeistret for datingappene i det hele tatt, og opplever det som 'bortkastet tid'. Alle kommer med utsagn som ligner på at 'det ikke er noe for dem'. For noen av de handler det om formatet: de synes det er 'stress' å finne på noe å skrive, og orker ikke ha 'tomme' samtaler med mennesker de ikke kjenner. For andre stikker det dypere. Både noen av de kvinnelige og de mannlige informantene er de redde for hvilken effekt datingappene har på hvordan de forholder seg til andre mennesker. På tross av at få av informantene ser etter kjærligheten på nåværende tidspunkt, er det heller ingen som ønsker å ende opp alene.

De mannlige og de kvinnelige informantene reflekterer rundt familiestiftelse på forskjellige måter. Alle mennene er ganske klare på at ønsker seg barn i fremtiden, og noen ser på det som en selvfølgelighet. Aksel ser på det å få barn som et 'checkpunkt' for at mye annet i livet har gått fint. Hvis han når et punkt hvor han har fått barn, betyr det også at han har funnet noen å dele livet med, og mest sannsynlig har en stabil livsstil. De kvinnelige informantene tar andre hensyn når de snakker om familiestiftelse, og mange er usikre på om de ønsker seg barn i fremtiden. Alle stiller kritiske spørsmål til det å skulle sette et barn til verden. Kaja funderer på om det er etisk riktig, med tanke på klimautfordringene. Jenny, Sigrid og Eva synes det føles for permanent, og som et 'gamble'. Frihet er et viktig ideal blant de kvinnelige informantene, og dette kommer også tydelig frem i deres utsagn om familieplanlegging. De ser kanskje tydeligere hva det vil si å få barn, og hvordan det går utover egen tid og livsstil. Generelt reflekterer kvinnene i studien rundt familiestiftelse med et mer kritisk blikk enn de mannlige informantene, og har enda ikke en klar preferanse på om det er noe de ønsker seg for fremtiden.

6: Analysekapittel III, *Lang fremtid, drømmer og bekymringer*

Fremtiden, og forestillinger om fremtiden er per definisjon abstrakte (Adam, 1990). Ingen kan si med sikkerhet hva den bringer, og vi kan se på den med både forventning og bekymring. Informantene er på mange måter satt på et løp i de kommende årene, i og med at de har valgt en utdanning. De vet hva som kommer i form av at de skal fullføre utdannelsen sin, og skal inn i arbeidsmarkedet i løpet av noen få år. De kjenner kanskje ikke til de spesifikke detaljene som inngår, men har et bilde av de store tingene som skal skje. Utover dette er det litt mer åpent. Jo lengre unna fremtiden er, jo vanskeligere blir den kanskje å se for seg. I analysekapittel I og II spurte jeg informantene om fremtiden knyttet til spesifikke tema som arbeid og familiestiftelse. I dette kapittelet vil jeg se på fremtiden med et overordnet blikk, og hvordan informantene responderte på spørsmål knyttet til *lang* fremtid, og de mer generelle spørsmålene som ‘har du noen bekymringer for fremtiden?’ ‘er det noe du vil ha gjort før du er 39?’, ‘hvordan ser livet ditt ut om 10 år?’ ‘hva drømmer du om?’ og ‘hva gleder du deg til?’ Tanker om utdanning, arbeid, kjærlighet og familiestiftelse kommer med som en naturlig del, men med et overordnet blikk.

6.1 Bekymringer

Mange bekymrer seg for hva fremtiden vil bringe, og det kan gå utover lykkfølelsen i nåtiden. Hellevik & Hellevik (2021, s. 104) analyserte tidsserier fra Norsk Monitor, som viste en markert nedgang i lykkfølelse og tilfredshet med tilværelsen mellom 2009 og 2019. De koblet nedgangen til yngre aldersgrupper (15-24, 25-39), og fant at det var en økende bekymring for hva som vil skje i fremtiden som bidro mest til nedgangen.

De fleste av informantene i denne studien bærer på noen bekymringer for fremtiden. Unntaket er Johannes, som svarer dette når jeg spør han om han bekymrer seg for fremtiden:

«Nei, egentlig ikke. Jeg føler å gå å bekymre seg blir fort.. Det blir unødvendig. Selv om noen ganger så gjør jeg jo det, men man kan jo ikke gå å tenke på det hele tiden. Så med mindre det er veldig viktig akkurat nå, så føler jeg ikke det er vits i å bruke energi på det.»

Johannes forsøker å leve her og nå, og bruker (tilsynelatende) ikke tid på å bekymre seg for hva som kommer. Dette er han likevel alene om.

6.1.1 Hvilken fremtid?

I tanker om sin individuelle fremtid, reflekterer mange av informantene rundt den kollektive fremtiden. I spørsmål om hva informantene bekymrer seg for, er det klima som kommer ut som det største. I 1999 argumenterte Nilsen for at det var vanskelig for de unge menneskene i hennes studie å ta klimautfordringene i betraktning. Hun knyttet dette både til tid og sted. De store effektene av klimakrisen var for langt inn i fremtiden til at informantene fikk et ordentlig grep om det. I tillegg befant informantene seg langt unna stedene der effektene av klimaforandringene var synlige. For informantene i denne studien, er kanskje effektene av klimaforandringene mer håndgripelige. Siden 1999 har vi fått tilgang på nyere og bedre forskning, som kanskje gir et klarere bilde av hva som står på spill. I kapittelet om kjærlighet og familieliv reflekterte Kaja (22) rundt om det var riktig å få barn i møte med en fremtid hun er usikker på:

Kaja: «Jeg synes jo det ser litt mørkt ut (...). Det blir jo ikke noen faktiske endringer i klimapolitikk, når man skal utvikle og ikke avvikle oljenæringen, tenker jeg da. Det er jo subjektivt, men jeg synes ikke det ser så veldig lyst ut selvom vi får rapporter som sier ‘det er håp’ - det er mulig å gjøre noe, men det må gjøres nå! Og da tenker jeg at Norge er et av landene som må gå foran og si at ‘da gjør vi det, og vi gjør det nå’ – men foreløpig ser det ikke sånn ut»

Kaja legger trykk på at enkelt-individer kan bidra noe i kampen mot klimautfordringene, men at det store ansvaret ligger hos regjeringen. Hun er ikke alene om å bekymre seg for klimautfordringene og hvordan vi skal møte dem. Bekymringene for klima sees på kryss av kjønn og utdanningstype. Espen (27) ser heller ikke lyst på fremtiden:

Espen: «Verden ser jo ikke så veldig lys ut. Det er det at.. jeg tror ikke det blir så mye bedre enn det er nå. 2021, toppunktet.. Jeg tror det går sakte, men sikkert nedover. Jeg har ikke tro på at vi klarer å reversere det godt nok. Alt for mye biomangfold bare dør. Og at.. ja.. at det blir for varmt (...). Jeg tror det blir helt kaotisk. Store.. ja, store ødeleggelser.»

Fredrik (22) er redd for hvordan mikroplasten påvirker kroppen, og for at vi ikke skal klare å reversere effektene forurensing:

Fredrik: «Vi vet jo ikke i dag hva som er konsekvensene av å ha det i kroppen, og det er såpass lite forsket på, så det er et sånt essensielt problem vi kanskje ikke tenker på. Vi tenker

på plastforurensing til dyr og generell forurensing, men ehm.. ikke på mikroplasten sin påvirkning på for eksempel organene våre. (...) (Jeg bekymrer meg jo for) at det blir forværra med klimaendringene.. At vi ikke når visse mål, og at det rett og slett går til helvete.»

Magnus nevner også klima, men hvisker vekk noe av bekymringen ved å konkludere med at det ikke kommer til å påvirke Norge i så stor grad (og hvertfall ikke østlandet). Dette kan minne om Nilsen (1999) sine funn – det er vanskeligere å ta stilling til når de mest synlige effektene er langt unna. Hvorav de andre informantene stort sett snakker om klimautfordringene som noe kollektivt, ser Magnus også på hvordan han personlig kan ‘unngå’ de største utfordringene:

Magnus: «Rent samfunnsmessig med klima også.. så lenge vi bor i Norge så bekymrer jeg meg ikke så veldig. Kanskje litt kjipt når vi bor på vestlandet, det er kanskje litt mer prega av klimaendringer også, så jeg tenker jo å flytte østover etterhvert.»

Bekymringene for klima sees på tvers av kjønn og utdannelsestype, men ikke alle informantene nevner det. Selv om mange bekymrer seg for klimakrisen, er det også noen som har et håp om at verden kan bli bedre for fremtidige generasjoner. Blant dem er Fredrik. Når jeg spør han hvilke aspekter av fremtiden han gleder seg til svarer han:

Fredrik: «At den neste generasjonen ikke vil trenge å tenke på.. på en måte.. hvor mye de kan fly for eksempel. At vi har gjort såpass fremgang med klimamålene at ting vi har gjort tidligere skal være mer klimavennlige, og at det derfor ikke blir et ekstra press på den neste generasjonen.»

6.1.2 Helse

Å bevege seg gjennom livet innebærer også å bli eldre, og å se de rundt deg eldes. Aldring byr også på flere helseproblemer. Det er mange av informantene som nevner helse som en bekymring for fremtiden; både sin egen, og til de som står dem nærest.

Aksel: «Jeg bekymrer meg for helse. Det kan jeg ikke ta for gitt. (...) Jeg er egentlig mest bekymret for helsen til de jeg er glad i, fordi du ser at foreldrene dine begynner å nærme seg 60 ikke sant? (...) De er ikke de unge, spreke foreldrene som de var når du var ung»

Fredrik: «Jeg har alltid en bekymring for at jeg skal bli syk igjen, og at det skal sette en brems for fremgang»

Hannah (23) lurer på om pandemien har gjort oss ekstra bevisst på både egen, og andres helse:

Hannah: «Jeg bekymrer meg for familien.. om de har det bra. Helse har jo blitt veldig i fokus nå under korona. Og det blir jo fort at man tenker på helsen til de du er glad i»

De første månedene av koronapandemien svarte 31 prosent av befolkningen i Norge at de var mye bekymret (SSB, 2020). I en undersøkelse om ungdoms opplevelser av konsekvensene av pandemien etter ett år med restriksjoner, fant Ulset, Bakken & van Soest (2021) en ustrakt bekymring for egen psykiske helse og en bekymring for helse generelt.

Sigrid (27) drar ikke linjer mellom pandemien og hennes egne helsebekymringer, men foreslår heller at det har noe å gjøre med det å bli eldre, og se sykdom på nært hold:

Sigrid: «Jo eldre man blir jo sykere.. altså, da blir jo sykdom også en større realitet blant venner også. Jeg er jo selvdiagnostisert hypokonder, da.»

6.1.3 Alene eller på kompromiss

Mange av bekymringene til informantene er relasjonelle. For Jenny (29), er den største bekymringen å skulle ende opp alene. Hun er en aktiv dater, og går på flere dates i uken, og føler hun har falt litt bakpå når det gjelder kjærligheten. Alle vennene hennes har funnet noen, og hun er lei av å være singel:

Jenny: «Altså, min største bekymring er jo at jeg skal ende opp alene. Uff.. Ja. Men det er jo det! Jeg har et par kvinner i min familie som.. som gjorde det. Hadde et intenst ønske om å finne noen, men så gjorde de aldri det... og endte opp alene. Fantastiske kvinner. Fy søren. Power-kvinner altså. En inspirasjon ut av denne verden, men de endte opp alene og fikk aldri barn. De bare bøde ut på en måte.. Så min største frykt tror jeg er å ende opp alene. For jeg føler at du kan leve et godt liv alene. Du får jobb og du tjener penger og du.. reiser og gjør ting.. men jeg føler på en måte det livet du kan få i et parforhold, da.. Mennesker er jo også flokkdyr, sant? Vi er skapt for å være sammen med noen andre. (...) Gud, jeg skal jo på en måte leve for meg selv, men skal jeg ikke også leve for noen andre?»

Jenny føler hun har falt bakpå med kjærligheten, og sammenlikner seg selv med venninnene som har hatt kjæreste og samboer i flere år. Hun er ikke den eneste informanten som bekymrer seg for disse tingene. Aksel nevner også at det hadde føltes trygt å ha en han kunne planlegge fremtiden med:

Aksel: «Jeg må jo også si at jeg bekymrer meg for kjærlighetslivet. Jeg gjør jo det. Det hadde vært trygt å ha noen man kan planlegge fremtiden med.»

Andre, som Espen (27) og Sigrid (27), uttrykker bekymringer for å inngå i en relasjon hvor de må gå for mye på kompromiss med eget liv og egne drømmer:

Espen: «Og så.. bekymrer jeg meg egentlig litt for at livet ikke blir sånn som jeg nå har fortalt deg. At.. plutselig så skjer det, dukker opp ting. Plutselig bor jeg en helt annen plass enn det landlige der jeg ville bo.. Plutselig så.. at du liksom, mister deg selv, at du.. det handler jo mye om kompromiss, sant? Hvis du skal ha en jobb, eller en nær relasjon, så handler det jo mye om kompromiss. Men at du kompromissene blir så.. går så hardt utover deg at du syntes på en måte at.. livet som sådan blir litt skuffende da»

Sigrid: «Hvis man ser bortifra sykdom, så tror jeg (min største frykt) er å være såpass avhengig av noen at jeg vet hvem jeg er selv. (...) Jeg vil at vi skal ha egne interesser, gjøre hver vår ting.»

Dette kan igjen sees i sammenheng med funnene i analysekapittel II; det finnes et ideale å være et 'fullstendig' og eget menneske. Det er ikke et ideale å skulle være avhengige av noen andre, og det er viktig å opprettholde sin egen identitet – selv i et parforhold.

6.1.4 Glir forbi

Det finnes en 'standardfortelling' om suksess. For voksenlivet, innebærer denne fortellingen å fullføre en utdanning, komme seg inn på arbeidsmarkedet og boligmarkedet, gifte seg og å få barn. Noen av informantene bekymrer seg for å ikke nå opp til disse markørene, og at ting 'ikke blir som de har snakket om'. Aksel sammenligner seg med andre, som han føler har tatt 'riktigere valg' og er på et riktigere løp mot å bygge opp sine egne liv. Han er redd for å falle bakpå:

Aksel: «Har du hørt OnklP-sangen som heter Glir Forbi? ⁶⁴Det er nok det. At folk jeg kjenner skal bygge opp sine liv imens jeg står på samme sted. Det bekymrer jeg meg for.»

Aksel føler han allerede har sløst bort nok tid på å finne ut av hva han vil, og er bekymret for at han ikke får trådene til å henge sammen. Eva (23) sammenligner seg selv med søsteren sin, og er også redd for å ikke 'få til' livet:

Eva: «Jeg er veldig redd for at ingenting av det jeg ønsker meg skjer. Jeg er veldig flink til å sammenligne meg selv med vennene mine, og spesielt søsteren min. For i mitt hode gjør hun det veldig mye bedre på alle punkter, enn meg.»

På noen måter er Aksel og Eva er redde for å falle utenfor normen. De er redd for at livet skal stoppe opp imens alle andre gjør de 'riktige' valgene i forhold til standardfortellingen om suksess.

6.2 Drømmer og forventninger

Fremtiden kan også sees på med forventning, håp eller drømmer. Etter å ha hørt hva utvalget har *planer* om for fremtiden, spør jeg dem hva de ville gjort hvis det ikke fantes noen sperrer – hvis de kunne gjort hva som helst. I Nilsen (1999) sin studie om unge menneskers tanker om fremtiden differensierer hun mellom drømmer, håp og planer. Drømmer krever ingen forpliktelse; men er likevel et veldig intimt aspekt av et individs liv (s. 178). Håp er mer

⁶⁴ Utdrag fra Jaa9 & OnklP sin 'Glir forbi':

Forsvinner hit og dit med hvert sitt talent
Det virker som alle har en plan for hvor dem skal hen
Og jeg er 27 år og fortsatt like langt på vei
Står enda stille til jeg finner meg noe interessant, og nei
Tror ikke på at dere tenker så langsiktig
Valgte retningen på VK2 og gjorde valget riktig
Inntil videre sitter jeg her jeg sitter, ass.
Skål til alle de som sitter fast

Du ser dem har hus, du ser dem har bil
Du ser dem bare glir forbi
Du kan se de har jobb, og at de aldri har fri
Du ser dem bare glir forbi
Du ser dem har kids, du kan se dem har et liv
Du kan se dem bare glir forbi
Du kan se de har alt, det vi driter så i
At vi lar dem bare gli

konkrete og håndfaste, da det føles som noe som kan være innen rekkevidde (s. 179), imens planer er det mest konkrete av konseptene. «De har en satt tidshorisont, og en stedsassosiasjon i at de normalt sett blir uttrykt i forbindelse med noe vedkommende har en viss følelse av *kontroll over*» (Nilsen, 1999, s. 179, min oversettelse). I intervjuene spurte jeg informantene om hva de *drømte* om, hvis de kunne fått det livet de helst ville hatt.

6.2.1 'Drømmen' om det alminnelige

Drømmer krever ingen forpliktelse, og det er kun fantasien som kan sette grenser. Noen av informantene, som kanskje ikke har landet helt i eget studievalg, klarer ikke helt å plassere hva det er de ønsker seg i livet. 'Drømmen' finnes ikke - hvertfall ikke enda:

Johannes: «Altså, det er jo det som er problemet. Hadde jeg visst det så hadde jeg gått for det! Det hadde ikke vært noen stopper. Det tror jeg fullt og helt på. (...) Det er ikke noe som er sånn 'Dét! Det kunne jeg tenke meg!'*»*

Blant de andre informantene, blir den fremtidige jobben ofte nevnt når jeg spør dem hva de drømmer om. En plan og en drøm er ikke nødvendigvis det samme, men i dette utvalget ligger drømmene tett opp mot planene for mange; de er ikke storslagne, urealistiske idéer. Når jeg spør Magnus hva han drømmer om hvis han kunne lagt vekk det realistiske, svarer han:

Magnus: «Skal jeg være helt urealistisk liksom? (...) Det er nok litt det samme altså. Men jeg har jo noen aksjer som jeg har puttet inn i et firma som jeg tror kommer til å paye off om 10-20 år.. Sp det hadde vært gøy om det tidoblet seg eller, men det får vi også bare se. Nei, jeg har ikke noen sånne store drømmer.. Jeg er jo litt smårealistisk liksom. (...) Jobbe mandag-fredag, litt sånn som jeg lever nå egentlig. Rutiner på ting og.. ja. Ikke ha en jobb som tar over hele livet liksom, men ja..»

Kaja (23) reflekterer også over livet hun ønsker seg når hun er ferdig med studiene. Hun vil ikke velge bort et A4-liv for en mer 'spennende' livsstil, men håper likevel at A4-livet kan by på en spennende jobb:

Kaja: «Jeg er veldig glad i rutiner, glad i hverdag—Så hvert fall der jeg er nå, så er det det jeg trives best med. Jeg tror ikke jeg ville valgt bort muligheten for å ha det A4-livet, og jeg håper jo at jeg kan ha en spennende jobb i det A4-libet, men at det er mer enn en A4-jobb»

Når jeg spør Espen (27) hva han drømmer om svarer han:

Espen: «Oftest vil jo det gå i samsvar, da. Fordi mine mål og drømmer er litt realistiske. Derav Skoda da. At jeg ikke drømmer om en ferrari, men om noe som er i sikte.»

Han tar seg likevel i det, og reflekterer videre om noe som i større grad kan regnes som en drøm:

Espen: «Å ha et virke.. en jobb der du føler at du ikke jobber. At det bare blir en bonus. De der pengene som du tjener på si', det er greit; du får mat på bordet av det og du får gjort det du vil på fritiden, men selve jobben når du holder på med det – uansett om du.. om det koster litt tankekraft, litt nevekraft, så oppleves det ikke som jobb. Fordi du trives med å gjøre det. Det hadde vært drømmen. Men.. kanskje søke etter det da? Det er kanskje en drøm, sånn sett. Hvis du skjønner. For folk søker jo alltid etter en sånn 'dream job', hvor de kan tenke at de har det kjekt på jobb, men... 90% av oss har jo bare en jobb hvor man bare ser på klokka og venter på at den skal bli fire så de kan gå hjem».

Espen klarer likevel ikke å stå i drømmen – og anerkjenner at livet mest sannsynlig kommer til å bli en A4-hverdag, med en A4-jobb. Det samme gjelder store deler av utvalget. De aller fleste tenker at livet sikkert kommer til å bli litt A4, men at det er greit så lenge de får en jobb og en hverdag de trives med. Utsagnene deres blir generelle, og nokså like blant alle informantene. De ønsker seg rutiner og en jobb de trives med.

6.2.2 *Se verden*

Erikson (1962, 1963, 1968, sitert i Vogt, 2018) skrev at vi som samfunn ofte gir unge mennesker en tidsperiode hvor forventninger blir suspendert i favør for fri utforskelse, og for å finne en 'dypere mening'. En type 'time-out' fra samfunnets forventninger (Vogt, 2018). I Norge, har denne suspensjonen av forventning i nyere tid ofte tatt form av et 'friår' etter videregående opplæring (Vogt, 2018). Friåret består ofte av en kombinasjon av lønnet arbeid og reising, hvor hovedmålet er reisen. Dette er i stor grad et middelklasse-fenomen (ibid). I denne studien, er det flere av informantene som kunne ønske seg en type 'time-out' før det voksne livet virkelig starter. Mange ønsker å se litt mer av verden før de går inn i en fulltidsjobb:

Espen: «Jeg tenker at jeg kanskje før jeg begynner i jobb kan ta meg en liten ferietur. For det kribler i føttene etter reiselyst nå.»

Kaja: «Jeg tenker hvis det fortsatt bare er meg, å reise et sted.. Starte noe.. Gjøre de tingene som er lettere når man ikke er så etablert.»

Aksel: «Jeg vil gjerne reise mer. Jeg har reist en god del, men jeg vil reise mer. Få et annet perspektiv, få mer perspektiv på ting. Jeg har lyst å være mer i naturen.»

Johannes: «Og reise litt og.. jeg har vært litt i Asia, men jeg vet ikke om jeg vil tilbake til Asia. Det var jo veldig fint der, så jeg vil jo egentlig det, men jeg vil jo gjerne oppleve nye ting, ikke gjenoppleve ting jeg har gjort før, selv om jeg vet at jeg blir fornøyd med å reise igjen. Så.. en tur til hadde vært fint.»

Magnus: «Jeg har noen sånn reisemål også, da.. Hvor jeg har lyst til å dra. Island og... tilbake til Portugal.»

Hannah: «Jeg har lyst til å reise mer. Ja. Føler jeg er veldig sånn.. jeg har veldig lite fokusert på sånt nå da.. Stabilitet. Jeg vil jo egentlig ha det, men jeg vil jo gjøre mye annet.»

Informantene er snart på vei inn i en mer stabil tilværelse i form av en jobb, og vil utnytte den siste 'friheten' de har før de skal ut i det mer stabile. De ønsker seg ikke nødvendigvis et helt friår, men en lengre tur før de går ut i jobb. Som Kaja nevner; det er lettere å få til når man ikke er så etablert, hverken med jobb eller en kjæreste. Det blir kanskje en del av prosjektet om å kunne leve for seg selv, og gjøre de tingene som er vanskeligere når man har blitt 'voksen' og etablert. Samtidig som mange ønsker å reise, kommer det også med en bismak med tanke på klimakrisen:

Sigrid: «Jeg har det jo alltid i bakhodet. Men jeg er altfor glad i å reise. Sykt dobbeltmoralsk av meg – jeg tar jo sykt lange flyreiser også. Men da tenker jeg igjen; heller gjøre noen feil enn å leve i anger!»

Espen unnskylder seg til Greta Thunberg når han snakker om at han har lyst på en lengre ferie:

Espen: «Jeg vil gjerne... nå må jeg passe på at Greta Thunberg ikke er her.. Men jeg vil gjerne reise til Sør-Amerika en tur.»

6.2.3 Lang fremtid

Noen av de sosiale markørene for voksenlivet er ikke mange år unna for informantene. De er snart ferdig med en utdannelse, og skal inn i arbeidsmarkedet i løpet av noen få år. Det finnes en lengre fremtid utover dette, hvor de kanskje har landet mer i det 'stabile' og voksne livet. Jo lengre frem i tid det er snakk om, jo vanskeligere blir det også å forholde seg til den. Den er uviss, og informantene befinner seg i all hovedsak i her og nå. Et av de siste spørsmålene jeg stiller informantene er: 'hvordan ser livet ditt ut om 10 år?' De fleste av informantene søker det samme, på tvers av kjønn og utdanningstype.

Aksel (ikke-profesjonsstudent): «Jeg håper at jeg er på et sted i livet hvor.. for å unngå å bli for filosofisk.. hvor jeg er lykkelig. Og jeg tror ikke.. jeg tror det innebærer å kanskje finne seg en man har lyst til å leve livet med. Og at man er på et sted både økonomisk og jobbmessig hvor man er trygg, og.. det er et standard svar som alle har lyst til.. men det er det jeg har lyst til.»

Eva (ikke-profesjonsstudent): «Veldig fint om jeg hadde våknet opp til en fast partner og ikke bare sånn 'hvem er du?' Også hadde det vært veldig fint å bare hatt en rolig.. være omringet av fantastiske folk, og å være glad i jobben min, kanskje hatt et søtt lite barn.. (...) Og helst ikke i Norge (...) Men ja, bare fine folk... og å ha det bra. Veldig vagt svar. Jeg vet ikke helt. 10 år er lenge»

Kaja (profesjonsstudent): «Da håper jeg kanskje at jeg er etablert, på et eller annet vis, forhåpentligvis i en romantisk relasjon. Jeg håper jo kanskje at jeg har barn, eller at jeg hvertfall er i gang med prosessen å få barn.»

Espen (profesjonsstudent): «Du kan spørre meg igjen om 10 år. Hehe. (...) Om jeg skal jobbe med det som jeg ser for meg nå, så er jeg jo far til en eller to stykk, har enda litt hår på hodet, men kanskje jeg er skalla. (...) Forhåpentligvis i lag med en dame og lever i.. et fruktbart og fungerende samboerskap. (...) Også håper jeg at jeg greier å ta vare på mine fritidsinteresser, samtidig som jeg kan.. balansere det med jobb og andre forpliktelser.»

De er klare på at svarene deres kanskje er vage – men som Eva sier: ti år er lenge, og vanskelig å forholde seg til. Det blir for abstrakt, og utsagnene blir derfor generelle. Alle søker i all hovedsak trygghet og en stabil tilværelse, og de analytiske dimensjonene oppheves i spørsmål om den lengre fremtiden.

6.3 Oppsummering

Fremtiden er abstrakt, og for mange er den vanskelig å se for seg. Skal man prøve å beskrive den, blir utsagnene derfor generelle. Det er ikke store variasjoner i hva utvalget drømmer om, bekymrer seg for eller hvordan de ser for seg fremtiden generelt. Utsagnene deres er nokså like på tvers av kjønn og utdanningstype. Mange nevner helse og klima som de store bekymringene for fremtiden. De drømmer om å reise mer, kanskje tørre å satse på hobbyen sin, og om det helt alminnelige. Før de skal ut i det stabile, er det mange som ønsker seg en lengre tur og 'å se verden'. Mange tar et friår etter videregående, og i dette utvalget er det også mange som ønsker seg (om ikke et friår) en lengre reise før de begynner å jobbe. De anerkjenner at livet sikkert blir som det blir for mange; med en jobb fra mandag til fredag, og drømmer ikke stort utenfor de rammene. De håper likevel de kommer til å trives i 'A4-hverdagen', og at de får en jobb som er givende.

Mange bekymrer seg for klimakrisen. Noen, som Kaja, synes det er vanskelig å ta valg om en fremtid som er så uviss – spesielt med tanke på barn. Utover det har utvalget flere generelle bekymringer for fremtiden: helse, å ikke ende opp alene eller for 'avhengige' av noen andre, og at de ikke skal nå målene de har satt seg eller leve opp til 'standardfortellingen'.

7. Avslutning

I denne oppgaven har jeg prøvd å besvare følgende problemstilling: *Hvordan ser 'voksenlivet' og fremtiden ut i øynene til middelklasse-studenter? Er det variasjoner mellom kjønn, og mellom de som går profesjon og ikke-profesjon studie?*

Gjennom ti biografiske intervjuer har jeg forsøkt å se på hvordan unge studenter forholder seg til noen av 'idealene' og de sosiale markørene for voksenlivet⁶⁵. Jeg ville også se på hvordan de tenkte rundt fremtiden generelt, og hvilke bekymringer, forventninger og drømmer de satt med. Fremtiden er både uviss og abstrakt, og det er i nåtiden som blir brukt for å tolke deres tanker. Oppgaven har med et fotfeste livsløpstradisjonen og med inspirasjon fra Grounded Theory (Glaser & Strauss, 1967) lagt mye vekt på kontekstualisering, og har forsøkt å skildre tiden informantene lever i. Å redegjøre for kontekstlagene (Brannen & Nilsen, 2011) har vært essensielt for å kunne gjøre en forbindelse mellom struktur og aktør. Tankene informantene sitter med kan si noe om deres nåværende situasjon som en del av den sosiale og strukturelle konteksten de befinner seg i (Mills, 1959). I dette avsluttende kapittelet vil jeg redegjøre for de mest interessante funnene, samt reflektere noe rundt videre forskning.

Utdanningssystemet er en av institusjonene som er med på å sette rammene til et liv. I kapittel 4 så jeg på hvordan utvalget tenker om eget utdanningsvalg, og sin fremtidige jobbsituasjon. I tiden utvalget bevegde seg gjennom grunnskolen, har utdanningssystemet i Norge vært preget av omveltninger i form av standardisering. Gjennom både PISA-testen, nasjonale prøver og kunnskapsløftet har skolen gitt klare signaler for hva det lønner seg å være god i. Alle studentene har gått en studiespesialiserende linje, som er en forberedelse til høyere utdanning. At de endte opp med å velge studiespesialiserende, var ikke nødvendigvis et aktivt valg for alle. For blant annet Magnus (24) og Johannes (27) ble det heller det mest åpenbare valget, fordi det ble presentert slik. Studiespesialiserende var normen blant deres omgangskrets, og mange av de mannlige ikke-profesjonsstudentene forteller at deres egne valg ble påvirket av venners valg. For noen betydde det å velge seg inn på studiespesialiserende selv om de kanskje kunne tenkt seg noe annet; for andre, som Aksel, betydde det at han ikke tok videregående så seriøst som han kanskje skulle ønsket at han gjorde. De kvinnelige informantene, på tvers av utdanningstype, la større vekt på at deres utdanningsvalg har vært

⁶⁵ Som valg av utdanning, fremtidig arbeidsliv, å finne kjærligheten og familieliv.

selvstendige. I tanker om fremtidig jobb finner ikke studien store kjønnsforskjeller, og ingen av informantene reflekterer noe rundt hvordan arbeidsmarkedet fortsatt er kjønnsdelt. Jeg finner heller den største forskjellen mellom utdanningstype, og det er profesjonsstudentene som står stødigst i både utdanningsvalg og tankene om fremtidig jobb. Dette er kanskje ikke så rart, med tanke på at de får en tittel å lene seg på og større forutsigbarhet i forhold til hva de kommer til å jobbe med. Av de ulike gruppene, er det de kvinnelige profesjonsstudentene som står aller stødigst i eget valg av utdanning og tanker om fremtidig jobb.

Kapittel 5 så på hvordan informantene tenkte rundt kjærlighet og familiestiftelse. Deres jakt på kjærligheten er i større grad preget av teknologi, og spesielt under korona. Nesten alle informantene er likevel enige om at kjærligheten ikke finnes på internett. På tross av dette har de aller fleste profiler på ulike dating-apper, og bruken er variert. Noen av de kvinnelige informantene bruker appene aktivt til å 'date' og finner underholdningsverdi i dem. Det kommer likevel med en ambivalens. Noen uttrykker at de er bekymret for hvordan de forholder seg til kjærligheten generelt, og andre synes det er vanskelig å skulle presentere seg selv på internett i perioder hvor selvtiliten ikke er på topp. De mannlige informantene anså tiden brukt på Tinder som 'bortkastet', og noen uttrykte i likhet med kvinnene en bekymring for en 'bruk og kast'-kultur. Det er de færreste av informantene som var på aktiv let etter en partner på intervjuetidspunktet, men de ser heller ikke for seg et helt liv alene. Idealet om å være selvstendig og uavhengig sterkt blant informantene. Det viktigste er først og fremst å kunne ha det fint alene.

Ingen av informantene befinner seg på et sted i livet hvor de tenker at de kunne tenke seg å få barn. De kvinnelige informantene er alle usikre på om de vil ha barn, og har et mer kritiske og gjennomtenkte refleksjoner enn de mannlige informantene. De mannlige informantene er alle sammen klare på at de ønsker seg barn i fremtiden, og hadde ikke de samme kritiske refleksjonene som kvinnene. Det er kanskje spesielt de kvinnelige informantene som idealiserer frihet i sin vei mot voksenlivet og fremtiden. I analysekapittel 1 viste jeg hvordan kvinnene oftere la vekt på at deres valg av utdanning var selvstendige. I analysekapittel 2 viser det seg at det i all hovedsak er kvinnene som er opptatt av å skulle trives som single, og det er også mange som usikre på om de i fremtiden vil gi opp sin egen tid og lykke for å få barn. De mannlige informantene vil også 'finne seg selv' på det stedet i livet de befinner seg nå, men viser ikke den samme usikkerheten om fremtidige familieliv.

I kapittel 6 prøvde jeg å se på hvordan informantene forholder seg til fremtiden med et overordnet blikk. Her fokuserte jeg på spørsmålene jeg stilte om hvor de trodde de var om fem år, ti år, om det var noe de vil få til før de er 39, og hvilke drømmer og bekymringer de har for fremtiden. I dette analysekapittelet opphørte analysedimensjonene på mange måter seg selv, og utsagnene til informantene var nokså like på tvers av både type utdanning og kjønn. 'Lang fremtid' er vanskelig å få et ordentlig tak om for mange av informantene, og utsagnene er nokså generelle. De fleste nevner den kollektive fremtiden i form av klimakrisen, og er bekymret for hvordan verden kommer til å se ut. Sammen med helse, utgjør dette de største bekymringene til utvalget. Hva de drømmer om, har de vanskeligere for å sette en finger på. De fleste kommer med utsagn om drømmene er nokså realistiske, men at de håper de blir 'lykkelige', og at de begynner i en jobb de vil trives i. I denne delen av oppgaven var det vanskeligere å analysere med kjønn og utdanningstype som komparative dimensjoner, nettopp fordi temaet var så abstrakt. Det var ikke mulig å identifisere ulikheter blant de ulike gruppene.

Idealene og tidsrammene for voksenlivet er formet etter tiden vi lever i. I dag tar unge mennesker oftere høyere utdanning, og de sosiale markørene for voksenlivet har derfor blitt forskjøvet for mange. Studien finner forskjeller mellom kjønn og utdanningstype i noen av tankene knyttet til spesifikke markører for voksenlivet, men det er likevel en klar konsensus rundt hva et voksent liv består av. Alle tenker at livet sikkert kommer til å bli ganske A4⁶⁶, og den lange fremtiden ser nokså lik ut på tvers av kjønn og utdanningstype. Idealene for livsfasen de befinner seg i nå er likevel det komplett motsatte av A4-tilværelsen de forventer at voksenlivet skal være. Mange av informantene, og kanskje spesielt de kvinnelige, vektlegger personlig frihet. De fokuserer på seg selv og vil gjøre de tingene som er vanskelig når voksenlivet blir en realitet. Noe av denne friheten ønsker de også å ta med inn i voksenlivet. De ønsker for eksempel ikke å bli for avhengig av en partner, og mange av de kvinnelige informantene er usikre på om de vil ha barn. Samtidig er det ingen som ønsker å havne for langt unna 'standardfortellingen'. Tankene til de ti middelklasse-studentene om hva et voksent liv består ligger tett opp mot de sosiale normene som markerer voksenlivet, selv om overgangen har blitt forskjøvet.

⁶⁶ Med en ganske vanlig jobb, en partner og noen ønsker seg også barn.

7.1 Videre forskning

Denne oppgaven har sammenlignet på tvers av kjønn og utdanningstype, men har likevel kun sett på studenter ved universiteter og høyskoler. I utgangspunktet hadde jeg lyst til å sammenligne de som har tatt høyere utdanning og de som har gått en yrkesfaglig vei. Dette ble valgt bort tidlig i prosessen, fordi jeg innså at det hadde blitt vanskelig å få tilgang på rett nettverk innenfor min tidsramme. Jeg står likevel fast ved at dette hadde vært en spennende problemstilling. Fagarbeidere er ferdig utdannet tidligere enn de som velger høyere utdanning, og går kanskje inn i 'voksenlivet' på et tidligere tidspunkt. For de er kanskje ikke overgangen forskjøvet på samme måte. Det hadde vært spennende å se på hvordan lærlinger tenker rundt de sosiale markørene for voksenlivet, kontra de som har valgt å ta en høyere utdanning.

Videre har denne oppgaven tatt utgangspunkt i middelklasse-studenter som ikke har møtt store barrierer for å fullføre overgangen til voksenlivet. De faller ganske greit innenfor hva som er normen i dag, spesielt med tanke på at de har valgt å ta en høyere utdanning ved en høyskole eller et universitet. Overgangen må også studeres fra andre vinkler, klasser og for de som faller lengre fra 'normen'⁶⁷.

⁶⁷ Det finnes for eksempel mye litteratur om overgangen til voksenlivet for vanskeligstilte ungdom som har hatt en historie med barnevernet. Noe litteratur finnes også om unge mennesker med funksjonsnedsettelse, men ikke nok. Heldigvis skriver Mathilde Angeltveit sin masteroppgave om dette temaet nå – snart å finne på bora.no!

Litteraturliste

- Aaltonen, Sanna. (2016). "My Mother Thought Upper Secondary School Was OK, but Then My Sibling Said No": Young People's Perceptions of the Involvement of Parents and Siblings in Their Future Choices', *Sociological Research Online* 21 (1): 1–12.
- Adam, B. (1995). *Timewatch: The social analysis of time*. Polity press.
- Andersen, M. G. (2020). "Jeg må ikke ha barn i livet mitt for at livet skal gi mening" En kvalitativ undersøkelse om barnfrihet blant menn og kvinner i Norge (Master's thesis, The University of Bergen).
- Andresen, S. M., & Keute, A.-L. (2021). *Hvilke studenter føler seg best forberedt på arbeidslivet?* SSB.
- Alcott, H. V. (2021). *Tinder: «Flytende kjærlighet» i den digitale datingens æra? - Implikasjoner av samtidens «Tinderkultur» for tradisjonelle idealer av intimitet, forpliktelse og romantisk kjærlighet* (Master's thesis, The University of Bergen).
- Arnesen, C. Å. (2012). *Profesjonsutdannedes overgang fra utdanning til arbeid: Arbeidsmarkedstilpasning, yrkesverdier og tilfredshet med arbeid og utdanning*. NIFU.
- Bania, E. V., & Kvernmo, S. (2016). *Ungdom blir ikke støttet av venner når det kommer til utdanning og ambisjoner*. UiT Norges arktiske universitet.
- Barth, E., & Østbakken, K. M. (2021). Fortsatt polarisering i det norske arbeidsmarkedet?. *Søkelys på arbeidslivet*, 38(1), 23-40.
- Bekkelund, A. S. (2021, Januar 8). *Arbeidsmarkedet etter korona*. Hentet fra Teknologirådet: <https://teknologiradet.no/event/arbeidsmarkedet-etter-koronakrisen/>
- Blatterer, H. (2007). Contemporary adulthood: Reconceptualizing an uncontested category. *Current sociology*, 55(6), 771-792.
- Brannen, J., & Nilsen, A. (2005). Individualisation, choice and structure: A discussion of current trends in sociological analysis. *The sociological review*, 53(3), 412-428.
- Brannen, J., & Nilsen, A. (2011). Comparative biographies in case-based cross-national research: methodological considerations. *Sociology*, 45(4), 603-618.
- Cools, S., & Strøm, M. (2018). Mellom arbeidsliv og familieliv: Hvilken betydning har arbeidsmarkedssituasjonen for om menn og kvinner velger å få barn?. *Rapport–Institutt for samfunnsforskning*.
- Dahlberg, E. (2008). *Livsstil og identitet: en studie av single kvinner og menn i en storbykontekst* (Master's thesis, Universitetet i Tromsø).
- Dølplass, M. (2019). *Barnfri eller barnløs?* (Bachelor's thesis, NTNU).

- Elder, G. H., Johnson, M. K., & Crosnoe, R. (2003). The emergence and development of life course theory. In *Handbook of the life course* (pp. 3-19). Springer, Boston, MA.
- Elzinga, C., & Liefbroer, A. (2007). De-standardization of family-life trajectories of young adults: A cross-national comparison using sequence analysis. *European Journal of Population/Revue Euro-péenne de Démographie*, 23(3), 225–250.
<https://doi.org/10.1007/s10680-007-9133-7>.
- Fjeld, A. (2021). *Jakten på kjærligheten i det moderne Norge. En kvalitativ studie av unge, heterofile, voksnes forståelse av romantisk kjærlighet og opplevelser på Tinder* (Master's thesis).
- Fjell, T. I. (2002). Kvinner som velger ikke å få barn—hvorfor så problematisk. *Tidsskr Nor Lægeforen*, 122, 76-8.
- Friedman, M. (2003). *Autonomy, gender, politics*. Oxford University Press.
- Gardå, G. (2018). *Det forestilte fellesskapet i den norske skolen i dag: En kritisk diskursanalyse* (Master's thesis, Universitetet i Agder; University of Agder).
- Glaser, Barney G. and Strauss, Anselm L. (1967) *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Anchor Books.
- Gomm, R., Hammersley, M. & Foster, P. (2000). Case study and generalizations. I R. Gomm, M. Hammersley & P. Foster (Red.), *Case Study Method: Key Issues, Key Texts*. Sage.
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (Vol. 1). Bergen: Fagbokforlaget.
- Halrynjo, S., & Teigen, M. (Eds.). (2016). *Ulik likestilling i arbeidslivet*. Gyldendal akademisk.
- Hareven, T. K. (1976). The Last Stage: Historical Adulthood and Old Age. *Daedalus*, 105(4), 13–27. <http://www.jstor.org/stable/20024436>
- Hareven, T. K., & Masaoka, K. (1988). Turning points and transitions: Perceptions of the life course. *Journal of family history*, 13(1), 271-289.
- Hellevik, O., & Hellevik, T. (2021). Hvorfor ser færre unge lyst på livet? Utviklingen for opplevd livskvalitet blant ungdom og yngre voksne i Norge. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, (2), 104-128.
- Hovdhaugen, E. (2019). *Årsaker til frafall i høyere utdanning: En forskningsoppsummering av studier basert på norske data*. NIFU.
- Illouz, E. (2007). *Cold Intimacies. The Making of Emotional Capitalism*. Polity Press.

- Jakobsen, S. E. (2021, Oktober 24). *Nå betyr Lånekassen mindre enn jobb for økonomien til norske studenter*. Hentet fra <https://forskning.no/finans-utdanning/na-betyr-lanekassen-mindre-enn-jobb-for-okonomien-til-norske-studenter/1926688>
- Jensen, A., & Østby, L. (2014). Stadig flere menn i Norge er barnløse. *Samfunnsspeilet* 2/2014, 20-23.
- Klinenberg, E., & Ansari, A. (2015). *Modern Romance*. Penguin Books.
- Krumsvik, R. J. and R. Säljö (2013). *Praktisk-pedagogisk utdanning: en antologi*, Fagbokforl.
- Kvale, S., Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju (2. utg.)*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lorentzen, T., Bäckman, O., Ilmakunnas, I., & Kauppinen, T. (2019). Pathways to adulthood: Sequences in the school-to-work transition in Finland, Norway and Sweden. *Social Indicators Research*, 141(3), 1285-1305.
- Lødding, B., & Holen, S. (2012). *Utdanningsvalg som fag og utfordring på ungdomstrinnet: Sluttrapport fra prosjektet Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskole og videregående opplæring. Evaluering av Kunnskapsløftet*. NIFU.
- Lånekassen. (2022). *lanekassen.no*. Hentet fra Universitet og høyskole: <https://lanekassen.no/nb-NO/stipend-og-lan/norge/universitet-og-hogskole/>
- Lånekassen. (2022). *Om Lånekassen*. Hentet fra lanekassen.no: <https://lanekassen.no/nb-NO/presse-og-samfunnskontakt/om-lanekassen/>
- Mayer, K. (2004). Whose lives? How history, societies, and institutions define and shape life courses. *Research in human development*, 1(3), 161-187.
- Midtgaard, T. (2007). *Kjønn og kommunikasjon: En sosiologisk analyse av talestiltilnæringer i kunnskapsformidling*. Universitetet i Bergen.
- Mills, C. W. (1959). *The sociological imagination*. Oxford University Press.
- Mæland, E. (2016, Februar 21). - *Slutt å bruk begrepet flink pike*. Hentet fra forskning.no: <https://forskning.no/barn-og-ungdom-depresjon-forebyggende-helse/slutt-a-bruk-begrepet-flink-pike/437267>
- NAV. (2022, april). *Arbeidsmarkedet nå - april 2022*. Hentet fra nav.no: <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/arbeidssokere-og-stillinger-statistikk/hovedtall-om-arbeidsmarkedet/arbeidsmarkedet-na>
- Nilsen, A. (1999). Where is the future? Time and space as categories in analyses of young people's images of the future. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 12(2), 175-194.
- Nilsen, A. (2021). Independence and relationality in notions of adulthood across generations, gender and social class. *The Sociological Review*, 69(1), 123-138.

- Nordisk samarbeid. (2021). *Yrkesutdanning i Norden må bli mer attraktivt*. Hentet fra norden.org: <https://www.norden.org/no/news/yrkesutdanning-i-norden-ma-bli-mer-attraktivt>
- OECD. (2022). *Programme for International Student Assessment (PISA)*. Hentet fra oecd.org: <https://www.oecd.org/education/school/programme-for-international-student-assessment-pisa/>
- Ranzini, G. & Lutz, C. (2017). Love at first swipe? Explaining Tinder self- presentation and motives. *Mobile Media & Communication*, 5(1), 80-101.
- Settersten Jr, R. A., Ottusch, T. M., & Schneider, B. (2015). Becoming adult: Meanings of markers to adulthood. *Emerging trends in the social and behavioral sciences: An interdisciplinary, searchable, and linkable resource*, 1-16.
- Silverman, D. (2020). *Interpreting Qualitative Data 6th Edition*. London: SAGE.
- Sumter, S. R., Vandenbosch, L. & Ligtenberg, L. (2017). Love me Tinder: Untangling emerging adults' motivations for using the dating application Tinder. *Telematics and Informatics*, 34(1), 67-78.
- Sümer, S. (2009). *European gender regimes and policies: Comparative perspectives*. Ashgate.
- Sjøberg, S. (2015). *Hva PISA-testen måler*. Hentet fra utdanningsforskning.no: <https://utdanningsforskning.no/artikler/2014/hva-pisa-testen-maler/>
- SSB. (2001). *Statistisk årbok 2001*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/statistisk-aarbok-2001>
- SSB. (2004, Desember 1). *Kvinner og menn jobber deltid av forskjellige årsaker*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/kvinner-og-menn-jobber-deltid-av-forskjellige-aarsaker>
- SSB. (2019). *Færre unge kjøper bolig*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/faerre-unge-kjoper-bolig>
- SSB. (2019, Februar 26). *Likestilling og familie*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/likestilling-og-familie>
- SSB. (2020). *Kjønnsforskjeller i utdanning og arbeid*. Hentet fra SSB: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/likestilling>
- SSB. (2021). *Befolkningens utdanningsnivå*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/utdanning/utdanningsniva/statistikk/befolkningens-utdanningsniva>
- SSB. (2021). *Hvor mange fullfører bachelor eller master?* Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/hvor-mange-fullforer-bachelor-eller-master>

- SSB. (2022). *Fakta om Arbeidsmarkedet*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/faktaside/arbeid>
- SSB. (2022, Februar 7). *Frafall og bytter i universitets- og høyskoleutdanning*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/utdanning/hoyere-utdanning/artikler/frafall-og-bytter-i-universitets-og-hogskoleutdanning>
- SSB. (2022, April 1). *Likestillingsutfordringer i deltidsarbeid og utdanningsnivå*. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/likestilling/statistikk/indikatorer-for-kjonnlikestilling-i-kommunene/artikler/likestillingsutfordringer-i-deltidsarbeid-og-utdanningsniva>
- Timmermans, E. & Caluwé, E. D. (2017). To Tinder or not to Tinder, that's the question: An individual differences perspective to Tinder use and motives. *Personality and Individual Differences, 110*, 74–79. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.01.026>
- Tinder. (2021). *Abonnementsvilkår*. <https://tinder.com/nb/feature/subscription-tiers>
- UDIR. (2015). *Læreplan for utdanningsvalg på ungdomstrinnet*. Hentet fra udir.no: https://www.udir.no/k106/UTV1-02/Hele/Komplett_visning
- UDIR. (2020). *Den internasjonale studien PISA*. Hentet fra udir.no: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/internasjonale-studier/pisa/>
- UDIR. (2022). *Administrere nasjonale prøver*. Hentet fra udir.no: <https://www.udir.no/eksamen-og-prover/prover/nasjonale-prover/administrere-nasjonale-prover2/#datoer>
- UDIR. (2022). *Elevtall i videregående skole - utdanningsprogram og trinn*. Hentet fra udir.no: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-videregaende-skole/elevtall-i-videregaende-skole/elevtall-vgo-utdanningsprogram/>
- Utdannings- og forskningsdepartementet. (2005). *Kunnskapsløftet - reformen i grunnskole og videregående opplæring*. Hentet fra regjeringen.no: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ufd/prm/2005/0081/ddd/pdfv/256458-kunnskap_bokmaal_low.pdf
- Ulset, V. S., Bakken, A., & von Soest, T. (2021). Ungdoms opplevelser av konsekvenser av pandemien etter ett år med covid-19-restriksjoner. *Tidsskrift for Den norske legeforening*.
- Vogt, K. C. (2018). From job-seekers to self-searchers: Changing contexts and understandings of school-to-work transitions. *Young, 26*(4_suppl), 18S-33S.
- Vogt, K. C. (2018). The timing of a time out: the gap year in life course context. *Journal of Education and Work, 31*(1), 47-58.
- Øfsti, A. K. S. (2018). Alene hjemme? Et essay om singelliv, myter og fortellinger om ensomhet og tilhørighet. *Fokus på familien, 46*(2), 103-112.

Vedlegg 1: Intervjuguide

Nåtid

Hva holder du på med nå? Hvor er du i livet?
Tenker du at du kunne gjort noe annet, eller vært noen andre?
Hvem deler du helst tiden din med?
Jobber du utenom studiet?
Hva er viktig for deg ellers i livet?
Hvem deler du helst tiden din med?
Hvordan står det til med kjærlighetslivet?
Trives du som singel?
Har du lyst til å finne kjærligheten?
Hvor finner man isåfall kjærligheten?
Bruker du noen datingapper? Tror du man kan finne kjærligheten der?
Har du vært i et forhold før?
Hva ser du etter om du skulle 'slått deg til ro' med noen?
Har du noen bekymringer?

Fortid

Hvilke vurderinger gjorde du når du skulle velge linje på videregående? Hvem var viktige i disse vurderingene?
Var det noe som var uaktuelt?
Hvem ville du bli?
Hadde du en 'plan'? Har du fulgt planen du lagde da?
Hvem er du nå i forhold til hvem du hadde tanker om å bli?
Har valgene du tok da hatt konsekvenser for noe annet? Kunne du f.eks ha tenkt deg å velge en annen vei? (Hva stoppet deg?)
Hvilke vurderinger gjorde du når du valgte videre utdanning? Hvem var viktige i disse?
Hva var uaktuelt?

Fremtid

Hvem har du lyst til å være om typ 5 år?
Hvor er du om 10 år?
Hva slags jobb vil du ha?
Hvor tror du du er når du er 39 år?
Er det noe du gjerne vil ha gjort før du er 39?
Har du noen økonomiske mål for fremtiden?
Ambisjoner?
Hvis du legger bort det 'realistiske' - Hva drømmer du om - hvis du kunne gjort hva som helst, og blitt hvem som helst?
Hva tenker du om familiestiftelse?
Er det noe som er med i planleggingen?
Vil du ha barn? Når ser du isåfall for deg at du skal få barn?
Har du noen bekymringer for fremtiden?
Hva gleder du deg til?
Hva slags hverdag ønsker du deg?

Familiesituasjon/klasse

Hvordan er familiesituasjonen din?
Har du søsken? Hva gjør de?
Er foreldre fortsatt sammen?
Hva jobber moren din med? Hva jobber faren din med?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet «prosjekt:meg - en kvalitativ studie av unge menn og kvinners tanker om fremtiden»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan unge menn og kvinner både tenker om og planlegger for fremtiden. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formålet med studien

Denne studien vil undersøke hvordan unge menn og kvinner forholder seg til fremtiden; hva de planlegger, drømmer og håper om. Dette gjøres gjennom biografiske, semi-strukturerte intervjuer hvor vi diskuterer nåtid, fortid og fremtid.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Sosiologisk Institutt ved Universitet i Bergen er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget i denne studien består av unge menn og kvinner i alderen 22-30. Du har fått spørsmål om å delta i dette studiet fordi du befinner deg i denne kohorten.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det å delta på et biografisk, semi-strukturert intervju om fortiden, nåtiden og fremtiden. Intervjuene vil variere i lengde, men estimeres fra rundt 30 minutter til 2 timer. Intervjuet blir tatt opp for å transkriberes, men vil bli anonymisert.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun Silja Wessman (forsker) og Ann Nilsen (veilder) fra Sosiologisk Institutt som får tilgang på materialet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er i juli 2022.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.
På oppdrag fra Sosiologisk Institutt ved UiB har RETTE vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene

å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende

å få slettet personopplysninger om deg

å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Silja Wessman: (+47) 97311715, swe040@uib.no eller Ann Nilsen (veileder):
ann.nilsen@uib.no

Med vennlig hilsen Silja M. Wessman

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*prosjekt:meg - en kvalitativ studie av unge menn og kvinners tanker om fremtiden*» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

Å delta i et biografisk, semistrukturert intervju

At intervjuet blir tatt opp på båndopptak for å bli transkribert

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet i juli 2022.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)